

קונטרס

אאלפך חכמה

בלבבי משכן אבנה

אוצר האותיות

ערך בטל

תורה לשמה

תורת שעשועים

לא מונה כלל

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולהוסיף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור בקול הלשון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקיישים: כוכבית [*]
סולמית [#] -
[מספר שיעור] -
סולמית [#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
'א"לפך חכמה',
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
(דרך המייל/פקס)
ישלח בקשה במייל
bilvavi231@gmail.com
מדרכי הקדושה עדיף לשלוח בקשה
דרך הפקס
03-5480529

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן לצור קשר
עם מערכת
'בבלבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
פקס: 03-5480529
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

תוכן העניינים

"בא אל התיבה"

ערך בטל

עבודה

ז בלכביפדיה עבודת ה' בטל
טז אוצר האותיות דברים בטלים
כד אוצר האותיות "ודברת בם"

מחשבה

לז בלכביפדיה מחשבה בטל
מה סוגיות במחשבה בטל

רל"א שערים

נא צירוף ב-ט / ב-ל / ט-ל

קבלה

נו בלכביפדיה קבלה בטל
סג מילון ערכים בקבלה בטל

ארמית

סו מילון ערכים בארמית בטל - בטט

סז שיעורי שמע נוספים בנושא 'בטל'

מדור עבודה

בלבביפדיה עבודת ה'

בטל

אוצר האותיות

דברים בטלים

אוצר האותיות

"ודברת במ" -

'בדברי תורה,

ולא בדברי בטלים'

בלבניפדיה עבודת ה'

בטל

ובדקות, - הרי בכללות ממש ישנם שני איברים בקומת אדם שמתגלה בהם שהם בולטים, אבר אחד זהו החוטם שכולט כדברי הגמ' שהאיבר שנכנס ראשון לתוך מקום או יוצא אחרון זהו החוטם, והאבר השני שכולט באדם זהו האות ברית קודש, ושם זה מחודד ביתר תוקף בזכר לעומת הנקיבה, שבמקום שאצל הנקיבה יש נקב, אצל הזכר מתגלה בליטה.

ובעומק, החוטם - האף והאות ברית קודש שהם בולטים שורשם חד שהרי כמו שנתבאר כבר בכמה וכמה מקומות מלשון חז"ל, כל מקום שיש ניאוף יש חרון אף בעולם, ועל שם כן זה נקרא ניאוף מלשון חרון-אף, וכאשר יש חרון אף מכח הניאוף הרי שמתגלה מקום הבליטה שזהו החרון אף שבחוטם דקלקול, - ושורש הבליטה הזו היא בהבטה שרואה את הדבר הבולט, וזה גם מביא לידי בליטה ב'כלי המעשה גומרים' שדייקא במקום הבולט באות ברית קודש, מתגלה שז"ל והיינו שמתגלה ה'לבטלה'.

וזהו א"כ הצד השפל של מדרגת ההבטה, שהופכת לביטול.

פגם הגאווה שבמעשה סדום ששורשו ב'עיניים רמות'

ובהגדרה יותר מדוקדקת - הרי כמו שמתבאר מיסוד דברי חז"ל, ישנם כמה וכמה פגמים בפגם שז"ל, ואחד מהפגמים ויתכן שהוא השורש של הפגמים, זהו הפגם של מעשה סדום, שהרי סדר החיבור בברייתו של עולם הוא זכר ונקבה, ומצד כך הזכר

בטל - הכח של בטילות כדוגמת ביטול חמץ שנאמר בו "ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דארעא" וכדומה.

וכח הבטילות שורשו בכח ההבטה שזה מה שמונח בשורש המילה בטל, בט-ל... - שורש של הבטה ל... והרי שגנוז כאן א"כ עומק ההגדרה הברורה שכח ההבטה הוא שורש הבטילות. וכמובן, יש בטילות דקלקול ויש בטילות דתיקון, אבל כל בטילות שורשה הוא בכח ההבטה.

כח ה'בטלה' המתגלה משורש ה'הבטה' על ה'בולט'

נפתח את הדברים בסיעתא דשמיא תחילה מהצד דקלקול, הרי לשון חז"ל כידוע עד מאד "גמירי שאין יצר הרע שולט אלא במה שענינו של אדם רואות" וכלשון חז"ל הידוע "עין רואה, לב חומד וכלי המעשה גומרים" - זה נאמר בכללות על שורש התאות, אבל זה נאמר בפרטות על פגם אות ברית קודש, וא"כ, שורש כח הקלקול של פגם אות ברית קודש של 'כלי המעשה גומרים' מתחיל בכח של ה'עין רואה', שכיון שהעין מביטה, ה'פועל יוצא' של הבטת העין הוא 'כלי המעשה גומרים'.

וכש'כלי המעשה גומרים' מצד הקלקול זהו הנקרא בלשון חז"ל שז"ל שזה בחינת זרע לבטלה מלשון ביטול, וא"כ זה ברור, ההבטה דקלקול רואה את הדבר הבולט* שזהו הלאו של "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כי כאשר תרים, תרים אחר הדבר הבולט, וזה מה שמביא לידי בטילות שנעשה כח של פגם שז"ל - 'לבטלה'.

* כמו שכבר נתבאר לעיל בשרשי ב'-ט'.

ב ונתבאר בהרחבה במקומות אחרים.

ג שנוגע בפרט לימי ה'שובבי"ם'.

ד שזה תלוי בדקות בגדרי הפגמים של שז"ל.

כח ההבטה דקלקול המתגלה בסדום

שהביא את הביטול - מהפכת סדום

כלומר, דייקא זה מעשה סדום משום שבסדום מתגלה הציור השלם של ה'ראה שאין העולם מתקיים' שהיה כבר קודם ראשית הבריאה כשהקב"ה היה בונה עולמות ומחריבן, - וזה השורש של הפיכת סדום "כמהפכת סדום ועמורה" משום שבסדום מתגלה שהבטת העיניים היא מה שמביא לידי ביטול, שזה הביטול של כללות סדום שנחרבה.

ובפרטות, נאמר לשון של הבטה בסדום ב"ותבט מאחריה ותהי נציב מלח, ואין לך ביטול גדול יותר מדבר שנהיה נציב מלח, משום שכשדבר הופך להיות למציאות של מלח מונח בזה שכל הוויתו הופכת להיות בטילה, שהרי זהו טבעו של מלח שאיננו עומד כמציאות לעצמו בתור מאכל וכל יעודו הוא רק להתבטל ולהצטרף למאכל אחר בתור תיבול של המאכלו וכיון שכל מציאותו של המלח היא בטילות דהיינו להתערב בדבר אחר בשביל להתבטל בו ולהיות חלק ממנו, לכן העונש של אשת לוט היה "ותהי נציב מלח" - שכל הוויתו נעתקה לגמרי ממציאותה עצמה, וכפי שנתבאר שכשדבר הופך למציאות של מלח זהו הציור הגמור ביותר של ביטול שישנו

ובדקות, יש גדר של ביטול במים שבשורש דקדושה זהו טבילה [-טבל אותיות בטל דקדושה], ומלח יסודו מים שהרי כידוע עד מאד יסוד המלח הוא במי הים המלוחים, ולכן כאשר יש במים ביטול מצד הקלקול שמתגלה אצל אשת לוט הרי שע"כ כן היא הופכת להיות נציב מלח היפך טבילה שהיא ביטול במים מצד התיקון.

ומ"מ א"כ, שורש הביטול הגמור שישנו הוא המתגלה במעשה סדום משום שבשורש, סדום הוא המקום הגמור שאין לו קיום אלא כולו מציאות של ביטול, ומהפכת סדום ועמורה

הוא הנקרא בעל בלשון הפסוק "והיא בעולת בעל" [וכן בעוד מקומות], וטעם הדבר, משום שהזכר נמצא מעל הנקיבה וזהו בעל מלשון בא-על, שהימצאותו היא מעל. ונתבונן להבין ברור - זהו שלימות הגילוי, הבעל הזכר נמצא למעלה מצד סדר ברייתו של עולם והנקיבה למטה בבחינת 'נחית דרגא ונסיב איתתא' כמו שאומרת הגמ' בבבא מציעא, כלומר - מקומו של הזכר הוא למעלה והוא יורד אליה, ומקומה של הנקיבה היא למטה והיא עולה אליו למעלה, כמו שדורשת הגמ' בכתובות מהפסוק שהוזכר לעיל "והיא בעולת בעל - בעלייתו של בעל, עולה ואינה יורדת".

וזהו בעצם תפיסת העליון והתחתון במהלכי התיקון, הזכר הוא עליון והנקיבה תחתונה, ומצד כך, מה שהזכר נמצא על גבי נקיבה שע"כ הנימצאותו היא בגובה, זה לא גאווה כיון שזהו מקומו.

אבל בפגם של מעשה סדום שיש זכר גם למעלה וגם למטה, נמצא לפי"ז במה שיש זכר שנמצא בגובה שאינו אלא גאווה, וכמו שאומרים רבותינו כידוע שפגם מעשה סדום יסודו הוא בגאווה, מהגדרה מדוקדקת מאד - במה שמעשה סדום הוא זכר על זכר מתגלה שמה שהוא נמצא בגובה זה לא מחמת שזהו מקומו שהוא נמצא על גבי מי שצריך שהוא יהא על גביו כמו בזכר ע"ג נקיבה, אלא הוא נמצא בגובה ע"ג מי שבעצם הוא שווה אליו, והרי שהדבר שגורם לו להיות בגובה הוא משורש של גאווה.

וזהו א"כ עומק כח הפגם של שז"ל שמגיע מכח הבטה של 'עיניים רמות', הבטה מגובה העיניים, והרי ששורש הראיה הזו היא בעצם שורש החורבן שבא לעולם שמביא את העולם לידי ביטול.

^ה ועל שם ראיית הגובה הזו ישנם את הגבות שעל העיניים שהם שורש כח הראיה של עיניים רמות, ולכן היפך מדרגתם הקדושה, נאמר במלאך המות שכולו מלא עיניים "וגבותיו מלא עיניים", שזה העיניים רמות דקלקול.

^י ובמדרגת הקדושה זהו "על כל קרבנך תקריב מלח".

נחרבה שזה מהשורש של 'בונה עולמות ומחריבן' כמו שהוזכר לעיל, ויש בחינה של חורבן חלקי כשיש צמצום בדבר, וזוהי בעצם ההגדרה הכללית של ההבדל בין מיתה לנזיקין, מיתה היא הביטול הגמור ונזיקין זהו הצרות והצמצום של הדבר ע"י חסרון שנעשה בדבר.

ולכן בעומק ההתחלה של סדום היא בצרות עין שזה בבחינת חסרון וצמצום ואחריתה היא חורבן גמור בבחינת מיתה והשורש של שניהם היא במציאות ההבטה דקלקול, - החטא של סדום מתחיל בצרות עין ולאחר מכן כמו שאומר הנביא על סדום "יד עני ואביון לא החזיקה" כלומר עין אותיות עני כי הצרות עין היא בחינה מסויימת של סומא וסומא ועני הם מהארבעה שחשובין כמת. ובתחילה מתגלה רק "חשובין כמת" אבל לאחר מכן זה יוצא לפועל מ'חשוב כמת' למת גמור בפועל בחורבן של סדום.

וזה א"כ שורש הקלקול שמתגלה בסדום בבחינת הצרות עין שבה שמהצרות והעניות שבתחילה, זה משתלשל בפועל לחורבן הגמור ואלו הם א"כ שני החלקים של הבטה דקלקול שנתבארו שמתגלים בסדום.

הביטול דתיקון המתגלה בהבטה לארץ בבחינת 'שח עיניים'

אבל מאידך יש כח של ביטול שמגיע מכח הבטה מלמעלה למטה שהיא הבטה דתיקון, - מה שנתבאר עד השתא שכח ההבטה דקלקול שמתגלה בסדום הוא שורש הגאווה של ה"עיניים רמות", זה הבטה מלעילא לתתא באופן דקלקול, וכשזוהי ההבטה של האדם שמביט למטה, הרי שהוא מעמיד את עצמו כעליון ומכח כך הוא מביט על כל דבר מלמעלה למטה, וזוהי גאווה.

אבל בהבטה מלמעלה למטה באופן דתיקון,

מגלה שהמקום של סדום הוא הציור של הביטול הגמור שמתגלה בעולם.

ושם כמו שנתבאר, מונח שורש הבטת העיניים דקלקול בבחינת עיניים רמות שמכח כך מגיע בחינת קלקול דזכר שנמצא בגובה מצד כח הגאווה, וזה א"כ עומק כח הקלקול של ההבטה הנפולה שמביאה את החורבן הגמור.

וכפי שנתבאר, זהו משורש לשון חז"ל 'בונה עולמות ומחריבן' שזהו חורבן העולמות שקדם לבריאה, והרי כל דבר שהיה קודם ונסתלק, בהכרח נשאר ממנו 'רשימו', ואיפה ה'רשימו' של ה'מחריבן' בעולם דידן - בסדום, שם המקום שמתגלה בפועל הרושם של ה'מחריבן'.

וע"ז נאמר בעומק "מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין ראה שאין העולם מתקיים" וכו', כלומר ה'ראה שאין העולם מתקיים' זה ההבטה שניגלית בסדום שבהגדרה הכוללת זהו פגם שז"ל כמו שנתבאר עד השתא.

שני סוגי הביטול - ביטול גמור של חורבן וביטול חלקי של צמצום

יתר על כן, המקום שמתגלה כח של ביטול בעיניים זהו בבחינה של צרות עין, וזה הרי ג"כ מתגלה בסדום כדברי חז"ל כידוע מאד שמכח צרות עין הפכה אשתו של לוט להיות נציב מלח מחמת שצרה עיניה באורחים והיא לא רצתה לתת להם מלח.

כשמתגלה בעיניים הבטה של עין רעה או צרות עין, הרי שההבטה היא באופן שהדבר מצטמצם ונהיה צר, ושורש הכח של כל דבר להיות צר ומצומצם יותר הוא בכח הביטול שנמצא בעולם, ובהגדרה כוללת ממש, ישנם שני סוגי ביטול, יש ביטול גמור של חורבן כדוגמת מה שנעשה לבסוף בסדום שהיא

¹ שבדקות הינם שתי הבחנות.

² ולכן נאמר שם מצדו ית"ש "ארדה נא ואראה הכצעקתה באה אלי" כלומר, שורש ההבטה היא מלעילא לתתא מצדו ית"ש ולאחר מכן "ארדה נא ואראה" בפועל, אבל זה התחיל בהבטה מלעילא לתתא.

כלומר, הוא מביט אל מדרגת העליון ממנו שהוא שורש, וכשהוא מביט לדבר שהוא עליון ממנו, ע"י כן הוא בטל למה שעליון ממנו, וזה מה שנקרא בעומק בלשון רבותינו "יראת הבושת" בבחינת מה שנאמר בקרא "בושתי וגם נכלמתי להרים אלקי פני אליך" והיינו שהוא בוש ונכלם להרים את עיניו ללעילא, וכשהוא מביט בפועל לעילא זה מוליד בו עוד בושה, וזהו יראת הבושת שהרי כידוע יראה היא אותיות ראי, כלומר, זוהי הראיה דתיקון במדרגת הביטול שע"י שהוא מביט לשורשו העליון, הוא מגיע לידי מציאות של ביטול.

והרי שהראיה של מדרגת היראה שכמו שנתחדד זוהי יראת הבושת, היא הראיה שהאדם מביט לעילא באופן דתיקון.

עומק הבטילות שבעצימת העיניים - העליה ממדרגת עין למדרגת 'אין'

וביתר עומק, כח הביטול שמתגלה בכח הראיה הוא ע"י ה"עוצם עיניו מראות" שזה מה שמונח בעצם עצימת העיניים כח של ביטול, כלומר - מלבד כפשוטו שעצימת העיניים היא שמירה שלא יראה מה שלא צריך לראות, בעומק יותר מונח בעצימת העיניים בחינה מסויימת של מיתה שהרי כמו שהוזכר לעיל אחד מהארבעה שחשובים כמת זהו הסומא, וכמו"כ בזמן שהאדם עוצם את עיניו מצד הקדושה, הרי שהוא דבק ב'סומא דתיקון' לאותו זמן והוא נעשה בבחינת 'מת דקדושה'.

זה עומק עצום בהגדרה של שמירת העיניים - שמירת העיניים באופן של 'עוצם עיניו' זה מביא לידי ביטול שהאדם נעשה חשוב כמת, אלא שלא מת מצד הקלקול שהוא אבי אבות הטומאה אלא מת מצד התיקון בבחינת מה שאומרים חז"ל "רצונך שלא תמות מות עד שלא תמות" שזוהי המיתה דקדושה מעין מי

זוהי הבחנה שהאדם מביט לארץ והבטתו לארץ היא במבט של ביטול בבחינת 'שח עיניים', וכמו שנאמר על משה רבינו "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" שאז ההבטה היא בבחינת 'ונפשי כעפר לכל תהיה' וכלשון חז"ל 'כעפר שהכל דשים בו'.

כלומר, כשהוא שח עיניים ומביט מלעילא לתתא על העפר היינו שהוא משפיל את עיניו ובהשפלת העיניים הוא נדבק ב"ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דארעא", וזוהי א"כ עומק התפיסה של ביטול דתיקון בהבטה מלעילא לתתא למדרגת העפר שלשם האדם מבטל את עצמו.

וכמובן, זה יכול להתהפך גם למדרגה דקלקול שמכח כך האדם יכול לבוא לידי שפלות וחוסר הערכה ל"חביב אדם שנברא בצלם".

אבל מ"מ א"כ, הבטה מלעילא לתתא מצד התיקון זהו כשהאדם מביט לעפר וע"י הבטה זו היא מבטל את עצמו.

וביתר ביאור והרחבה - יש כח נוסף של הבטה, שהרי באופן כללי מאד, האדם יכול להביט או למעלה או למטה או למקום השווה אליו במה שעומד מולו והצדדים.

וביחס למבט למטה זה מה שהוזכר שכשהאדם מביט מלעילא לתתא יש אופן שהוא מביט למטה באופן דתיקון במה שע"כ הוא מבטל את עצמו כעפרא דארעא.

הביטול המתגלה בראיה למעלה לשורשו העליון

וביחס לאפשרות להביט למעלה, כאשר מתגלה הבטה למעלה מצד התיקון זה מה שהאדם מביט לשורשו העליון שהוא הדבר הגבוה ממנו והדוגמא הברורה לכך היא מה שנאמר בקרא "והיו עיניך רואות את מוריד",

^ט ובזה יש אופן שהוא שורשו השלם ויש אופן שהוא שורשו החלקי שזה תלוי אם הוא רבו מובהק או רבו שאינו מובהק.

^י מלבד כפשוטו "עוצם עיניו מראות ברע".

שמוסר נפשו על קדושת ה' למיתה.

וא"כ בעומק, בכל שמירת העיניים - שברצות ה' נזכה לה - בעומק זוהי דביקות ב'סומא דקדושה' בשעת עצימת העיניים שזה ההיפך הגמור מהסומא שבבחינת הס"מ דקלקול [-שזה מה שהאותיות ס' מ' נמצאים בסומא כידוע], וכנגד כך הוא דבק בס"מ דתיקון של מה שאומרים חז"ל "מ' וס' שכלוחות בנס היו עומדים" שהם העומדים לעומת הס"מ דקלקול.

וכדברי רבותינו שכל פעם שהאדם שומר את עיניו, ע"י עצימתם הוא דבק בעומק במדרגה הזו של כח הראיה שעולה ומתכללת בשורשה וזהו העומק של הביטול דקדושה שנמצא בכח הראיה.

בחלק הראשון של הדברים נתבאר בהרחבה האופנים שחכ הראיה עצמו מביא לידי ביטול דתיקון כמו שנתבאר בזה כמה אופנים בקצרה, אבל יש מה שהאדם מבטל את עצם הראיה וכמו שהוזכר, השלב הראשון של ביטול עצם הראיה זה במה שהאדם "עוצם עיניו מראות ברע" שכפי שנתבאר היינו שהוא לא רואה דבר בולט שזה כח השורש של ראית רע, שמכח 'עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה' העין מסירה אותו בבחינת 'פן יסורו מלבבך' וע"י עצימת העיניים מתבטל כח הראיה דרע, והשלב הבא זה כשהאדם עוצם עיניו בכלל שבזה מונח עומק הבטילות, שע"י שהוא מבטל את כח הראיה לאותה שעה הרי שהוא נעשה בטל מעין סומא חשוב כמת לאותו זמן וזה מדרגת הביטול הגמור של כח הראיה שע"כ הוא עולה ממדרגת עין למדרגת אין כידוע עד מאד, ובחינת האין שמתגלה בו היא במה שהוא נהפך להיות כסומא שאינו רואה, זה א"כ עומק הבטילות של כח הראיה.

והרי שכח ההבטה הוא שורש כח הבטילות

כמו שנתבאר בפתיחת הדברים, ובכח הראיה א"כ, מונח עומק עצום של כח של ביטול, - מונח בו כח הביטול דקלקול שכמו שנתבאר זהו שורש חורבן כל העולמות כולס"ב ב'ראה שאין העולם מתקיים' שהתגלה מעיקרא קודם בריאת העולם ב'בונה עולמות ומחריבן', כמו שהובא בראשית הדברים.

ומכנגד, מצד כח הביטול דתיקון שבראיה נאמר בעומק על מי שהראיה שלו שייכת למדרגת העליונה של הביטול "איזהו בן עולם הבא ענותן ושפל ברך שייף עייל ושייף נפיק" וכו' כדברי הגמ' בסנהדרין (פ"ח ב'), כלומר, שאצלו מתגלה ה"שייף עייל" וכו' שהוא המדרגה העליונה של הביטול שמונח ב"שייף", היפך הגובה עיניים דקלקול.

וזה מה שמתגלה בשורש מדרגת הראיה שכאשר יש ראה שהיא בטילה בחזרה לשורשה, זוהי מדרגת העין שנתעלתה לאין כפי שהוזכר לעיל, וזהו עצם כל מציאות הקיום של הבריאה.

השורש המתגלה בראשית הבריאה

שמונח בעצם הויית הנברא קיום וביטול ונתבונן להבין עמוק, הרי כמו שהוזכר מלשון חז"ל "מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים" וכו' שבעצם הראיה של ה"ראה שאין העולם מתקיים" בלבד היה שורש של ביטול, וכמו"כ מתחילה קודם הבריאה ב'בונה עולמות ומחריבן" שהיה אז חורבן בפועל, ומונח כאן א"כ בלשון דברי חז"ל שמשורש תחילת כל הבריאה כולה עלה במחשבה" וכו' [-שורש ה"ראה שאין העולם מתקיים"] והן בפועל ב'בונה עולמות ומחריבן' נבנה ונברא כח של ביטול.

וגדר הדברים - אם יש קיום של כל דבר,

א' ובוה עצמו יש עוד דקויות.

ב' וכדברי רבותינו בהרחבה כידוע ששורש חורבן כל העולמות כולם הוא כח הראיה.

עצמו ואת הנהגתו ועל פי זה הוא מחליט איך להתנהג.

ונמצא לפי"ז, שבכל דבר במציאות הנבראים שהאדם מתחבר אליו, זהו מכח מדרגת "אין לדיין אלא מה שענינו רואות", כלומר, בלשון חז"ל 'אלא מה שענינו רואות' מונחת הגדרה עמוקה מאד, אם כפשוטו כוונת חז"ל שכל דבר שהוא דין בו זהו לפי תפיסת ראייתו, בעומק הגדרת חז"ל הרבה יותר מדוקדקת ורחבה - כל מה שיש לדיין זה רק מה שענינו רואות, לא רק שבמה שהוא רואה הוא רואה רק לפי שיעור השגתו אלא שכל מה שיש לדיין זה רק את מה שענינו רואות, כיון שכל כח הקיום שישנו בכל דבר בבריאה אינו אלא כח הראיה.

ודבר שבערכו של האדם הוא לא רואה אותו, הרי שלפי ערכו שלו, אותו דבר אינו קיים!

אלא שכמובן מעבר למה שהאדם רואה בערכו שלו ישנו עוד כח באדם שזהו כח האמונה, אבל זה כבר כח שהוא מעבר לקומת הנבראים, כלומר, יש בורא, יש נברא, והממוצע בין הבורא לנבראים הוא הוא כח האמונה.

אבל מצד האדם כשלעצמו, הכח היחיד שיש לו כנברא - מצד גדרי הבריאה - זהו הכח של ראייה שמכחו כל דבר קיים.

וכפי שכבר נתבאר רבות במקומות אחרים מדברי בעל ה'לשם' שכל 'מציאות' נקראת מציאות מלשון אבידה ומציאה, כלשון הפסוק "אשר תאבד ממנו ומצאתה" (דברים כב, ג), דבר שנתעלם מן העין ולאחמ"כ הוא רואה את הדברטו, והרי שכל הראיה הוא כח תפיסת המציאות שיש לאדם מדין נברא.

אלא שיש לאדם כח נוסף מדין נברא שמתקשר לבורא שזהו כח האמונה שהוא למעלה מהראיה, שהרי האמונה היא במה שהאדם לא רואה - "ואמונתך בלילות", אבל הכח הגלוי שיש לאדם מדין מדרגת הנברא שבו הוא "אין לדיין אלא מה שענינו רואות", זהו הכח שמקיף את כל קיום

הרי שיש גם ביטול של כל דבר, כח הביטול הוא היפך ממציאות הקיום. ונתבונן להבין את עומק ההגדרה - הנברא מעצם היותו נברא מונח בו קיום וביטול, כלומר, לעומת הבורא שהוא קיים לנצח נצחים ואין שם מושג של ביטול, עצם מציאותו של הנברא היא קיום וביטול.

וכיון שזוהי כל הווייתו של נברא, הויה במדרגה של קיום וביטול, לכן מהעצמיות של כח הקיום מונח בבריאה גם כח של ביטול, כי הביטול עצמו הוא גדר מעצם מציאות הקיום - זה לא שיעור במציאות הקיום, זה לא הגבלה במציאות הקיום אלא זה הגדרת מהות מציאות הקיום של הנברא שהוא בתפיסת קיים ובטל.

ולכן מתחילת הבריאה ממש כשעלה במחשבה לברוא את העולם, שם נאמר "ראה שאין העולם מתקיים", כלומר, מונח כאן ההגדרה שתחילת הווייתם של הנבראים שבנויה באופן של קיום זהו דייקא באופן שהקיום כולל בתוכו את הפכו, שכיון שבהכרח שתי ההפכים כלולים זה בזה במהות טבע הבריאה, הרי שהקיום מכריח שבתוכו יהיה גם מציאות של ביטול.

הקיום של כל דבר מצד גדרי נברא - מכח הראיה בלבד

ומצד כך, כמו שקיום של כל דבר הוא בכח הראיה, כך גם הביטול של כל דבר מונח בכח הראיה, וחיידוד הדברים - הרי כלשון חז"ל הידוע מאד "אין לדיין אלא מה שענינו רואות" ומצד כך מבואר בחז"ל שההגדרה של דין זה לא רק מי שיושב בבי"ד, אם 'במותב תלתא' או בבי"ד של כ"ג דיינים או של ע"א אלא כל אדם מונח בו כח של דין, שכל אחד צריך לבדוק את עצמו כאילו הוא דין ובכל רגע ורגע הוא צריך לדון את עצמו, - והכח שאתו הוא דן את עצמו זהו כח הראיה, שלפי ראות עיניו כלפי עצמו וכלפי מה שהוא רואה בעיניו, הוא בוחר האם להתחבר לדברים או לפרוש מהם, וכן בכל שאר פעולותיו של האדם הכל הוא פועל לפי מה שהוא דן את

^י וכדוגמא יסודית לדבר מה שמצינו בלשון הגמ' במכות לגבי לאו הניתק לעשה שתי לשונות - "קיימו ולא קיימו" ו"בטלו ולא בטלו" כי הקיום הוא היפך ביטול וביטול הוא היפך קיום. וישנם דוגמאות נוספות לזה בדברי חז"ל.

^{יד} וכדברי חז"ל שהקב"ה דן "במותב תלתא".

^{טו} [ע' ב"מ ב' א' מאי מצאתיה ראיתיה וכו'].

האדם.

שהאדם יכיר את בוראו.

ולפי מה שנתבאר, האופן שעל ידו האדם מכיר את בוראו זה דייקא מכח הביטול והקיום של הנברא שמכח כך הוא מכיר שיש קיום מוחלט שזה אמיתת המצאו ית"ש, וזה עומק התכלית של כל כח מציאות הנבראים.

תכלית כל הנבראים כולם היא להכיר את בוראם מתוך התפיסה שהנברא קיים באופן של 'קיימו ולא קיימו' - 'בטלו ולא בטלו', ולעומת כך הוא יתברך שמו "ואתה הוא מלך א-ל חי וקיים", היה הוה ויהיה, הוה תמיד.

ונמצא א"כ, שההבטה שהיא הטבה היא מגדירה את שיעור מציאות הנברא שכל הגדרת קיומו היא מכח הראיה, והרי שהיא מגדירה שהקיום של הנברא הוא באופן של "קיימו ולא קיימו" "ביטלו ולא בטלו".

וממילא היא מגדירה את מי שנמצא על גביו שזה "חוק הטוב להיטיב" של אמיתת המצאו ית"ש שהוא קיים לנצח, וזה עומק ההטבה שגנוזה במקום כח הראיה של האדם.

נמצא שמצד אחד בראיה מונח חורבן של הכל ומאידך היא הקיום של הכל. ובעומק יותר כמו שנתחדד, החורבן והקיום יחד הם צורת התפיסה השלימה של 'דבר והיפוכו' של הבריאה בבחינת 'קיימו ולא קיימו' 'בטלו ולא בטלו'.

ומכח התפיסה הזו שמונח בה העומק של דבר והיפוכו שבנברא, מתגלה לעומת כן אמיתת המצאו שהוא קיים בעצם.

ולכן הוא ית"ש נקרא 'מצוי' וזהו שורש אמונתנו שהוא מצוי מוחלט.

וזה א"כ העומק הפנימי של מדרגת ההבטה, וזה מה שהתגלה במתן תורה שבני ישראל אמרו "רצוננו לראות את מלכנו", וע"ז אומר הקב"ה "היטיבו אשר דיברו", ומכח כך הם זוכים במעמד הר סיני לראות את הבורא, ודייקא אז 'פרחה נשמתן', כלומר, זה עומק ה"קיימו ולא קיימו" "ביטלו ולא בטלו".

וכדברי חז"ל כידוע שהקב"ה אמר לפני מתן תורה "אם ישראל מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו, אחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו" שזה החזרת העולם למים, ומונחת כאן א"כ התפיסה - מהו הגילוי של תפיסת אמיתת המצאו לעומת

ולכן כמו שחודד, הקיום גופא מורכב מקיום וביטול, ביטול זה החורבן של הכל וקיום זה גילוי הראיה של הכל.

וזוהי עומק מדרגת ההשגה של לעתיד לבוא ש"נהנים מזיו השכינה" כי זיו זה מדרגת חלקי ההארה שמתגלה במדרגת הראיה, וכמו"כ החכמים נקראים 'עיני העדה' מכח מדרגת הראיה. והרי שהראיה זהו כח שמקיף את כל הקומה כולה, - כמו שמונח באדם כח של ראיה וכח של עצימת עיניים שמתגלה בעיקר בשעת השינה - "המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי" ושורשו ב"ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם וישן" שנאמר באדם הראשון, כמו כן מונח באדם עומק תפיסת הביטול והקיום של כל דבר בבריאה.

הקיום שבהבטה וביטול של ההבטה - שניהם

יחד הם עומק ההטבה של הבריאה

נתבונן להבין עומק - הרי סוגייתנו היא בשרש הב'ט' וכפי שהוזכר, האותיות הללו הם השורש של הבטה והשורש של הטבה, ומצד כך בפרטות לעניינא דידן, מה שכל דבר קיים מכח הבטה שלכן גם שייך בו אופן של ביטול, עומק ההגדרה שמונח כאן היא שההבטה היא לא רק מה שהוא רואה דהיינו במה שהדבר קיים אלא ההבטה היא הן במה שהוא רואה שזה מה שקיים והן במה שהוא לא רואה שזה מה שבטל, ושניהם יחד ההבטה והבטל, הם עומק ההטבה, והרי שמתגלה בכח הראיה - הן בראיה של הקיום והן בכח הביטול שבראיה ששניהם יחד הם עומק תכלית ההטבה של כל הברואים.

ומצד כך, מה שכפשוטו כל הטבה שנמצאת כאן בבריאה היא בבחינת "להיטיב את הנרות" שעניינה להכין את האופן של הראיה וזה ההטבה של הבריאה במה שמונח בה אופן של ראיה - זהו רק צד אחד של המטבע, אבל הצד השני של המטבע זהו הביטול של הראיה, וה'דבר והיפוכו' הללו הם עומק תכלית ההטבה.

מתוך תפיסת הקיום וביטול שבנברא מתגלה

אמיתת המצאו ית"ש שהוא קיים בעצם

ובהגדרה דקה ועמוקה שיוצאת בבירור מתוך הדברים - הרי תכלית כל הנבראים כולם היא

אם מציירים את זה שזה מתלבש בנה"י, אז יש את הנצח וההוד שזה סוד האמונה והתענוג ויש את היסוד ששורשו בשליש תחתון דתפארת שמשם מתגלה אצל האדם מדרגת ההויה, זה בהגדרה מדוקדקת לפי לשון העץ חיים, איפה היחס של שורש ההויה, - שורשו ביסוד מדין שלוש, אבל הוא למעלה משלשתם כי הוא מתחיל בתפארת, וזה מה שנתבאר לעיל שכן ההויה הוא למעלה משלשתן, כלומר, על אף שההויה הוא חלק משלשתן - חידוד הדברים - אמנם כחלק מהשלוש הוא מתחיל ביסוד, אבל זה לא היסוד שנמצא כפשוטו במקום הנצח וההוד אלא הוא ביסוד שמתחיל ממקום התפארת, ולכן מחד הוא חלק מהם ומאידך הוא מעל גביהם - זה שורש מקום ההויה בנפש.

שאלה: האמונה שהרב הזכיר היא נשארת 'מקיף', וכשהאדם מחכה שהשפע יגיע אליו זה המתנה, האם הביטול של המתנה זה מה שמושך את השפע שיגיע אליו בפועל ממש?

תשובה: כן כן, מדויק לחלוטין, כל זמן שהאדם נמצא במהלך של "בחכמה יבנה בית" ואין לו את כח הביטול הרי שהוא נמצא בחכמה ואין לו מקור של המשכה, אבל כשהוא נמצא בתפיסה של ביטול, מכח כך הוא נדבק ב'אין' כמו שנתבאר בשיעור, ומכח כך הוא יכול ליצור מציאות של המשכה.

שאלה: מהי ההבחנה של ביטול בקשר להמתנה הזאת, כשאדם מצפה לישועה במשהו מסוים, היכן הוא הביטול.

תשובה: ניקח למשל בדוגמא הבהירה, הרי אנחנו מצפים לגאולה השלימה במהרה בימינו, וכמו שמצטטים מרבתינו שכבר כתבו שבזמניהם הגיעו הסימנים וכבר כלו כל הקיצים, ועל אף שבכל דור התגלו כל הסימנים, משיח עדיין לא בא. והתשובה היא שאחרי כל הסימנים המהלך שמשח בא אינו מהלך שמגיע בסוד החשבון של הדעת, כל תפיסה שהאדם תופס שיש לו איזשהו חשבון איך זה יבוא או מתי זה יבוא [-וכמו שכתב הרמב"ם שעד שלא יבוא משיח לא נדע איך יהיה סדר הגעתו], - כל זמן שיש לאדם חשבונות עפ"י מה שהוא קורא בדברי חז"ל ולפי זה מחשב את זמן ואופן הגאולה - אף שבוודאי

תפיסת הנבואה. זה בעצם ההטבה היחידה שישנה בבריאה וכל שאר הדברים הם רק חלקי ההטבה הזו.

וכשהאדם זוכה להגיע לאותה הכרה פנימית שהמציאות שלו היא בתפיסת קיום וביטול - ויש מי שאינו כזה - אמינות המצאו שכל הוויתו הויה מוחלטת, ככל שההכרה הזו גלויה באדם והיא הולכת ומתפשטת לכל קומת האדם, זוהי ההטבה השלימה.

זהו האור השלם שעתידי להאיר במהרה בימינו בגאולה השלימה, הבהירות השלימה באמינות המצאו המוחלטת והקיימת 'אין עוד מלבדו'.

שאלות לאחר השיעור

שאלה: הרי תמיד מתבאר בשיעורים ובספרים שבכוחות הנפש, כח ההויה הוא למעלה מכח האמונה, ולפי"ז אם כח האמונה הוא הכח המחבר נברא לבורא, מהו כח ההויה שנמצא מעל זה.

תשובה: כשאנחנו מגדירים את ג' הכוחות הללו זה מוגדר ג' כוחות שלמעלה מהעשר ספירות הפרטיות שלמטה מהם, - יש יחס שההויה מתייחסת לספירה הראשונה - לכח הראשון, ויש יחס של העשר ספירות הגנוזות במאצילן, ובערך הזה, ההויה היא האין סוף שלמעלה מהעשר ספירות, וביחס הזה, לתתא זה מוגדר שהנה"י של עליון, כשמסדרים את זה לפי סדר הכוחות, זה הופך להיות ג' הכוחות של הויה אמונה ותענוג, ומצד כך, הסדר של ההויה הוא שהיא נמצאת במדרגה העליונה שבשלשתן כלומר, בהויה אמונה ותענוג, ההויה היא השליש העליון, אבל בעומק ההגדרה מונח כאן בוודאי התפיסה שכל הויה שורשה בתפארת של העולם העליון שהיא נקראת 'גופא', משא"כ הנה"י הוא לבר מגופא, ולכן הוא יורד לתתא והופך להיות 'גופא' כחלק מהתחתון, אבל ה'גופא' של העליון הוא שורש ההויה של התחתון.

והוגדר רבות במקומות אחרים ששורש כל הויה של כל אדם, היא כביכול בהויה אמיתותו ית', ולכן מי שמגיע להויה אמיתותו שלו כנבואה, בהכרח שהוא יגיע לבסוף להויה אמיתותו ית' של האין סוף'.

לברכה שאחרי הזמן הזה לא יכול להיות. אבל כשלא גילו לנו שזה יהיה דווקא בצורה הזאת ודווקא באופן הזה, אלא זה אחד מהאופנים שיכולים להיות, הרי שהם גם יכולים בדיוק לא להיות... - אנחנו לא יכולים לצייר את זה כדבר וודאי, ואמנם בשביל להמחיש אנחנו משתמשים בזה בשביל ההלכשה, אבל לאחר מכן יש את ההפשטה, משא"כ בדבר שחז"ל גילו לנו שבוודאי כך יהיה - זה גופא אמונתנו הברורה שכן יהיה.

שאלה: איך האופן שכשהאדם עוצם את עיניו, האמונה מתחזקת אצלו.

תשובה: הוא נדבק מכח עצימת העיניים בשרש האמונה, ולאחר מכן יש את ההמשכה של האמונה לתתא.

המשך שאלה: האם זה חייב להיות שע"כ התענוג מתבטל. ואם התענוג לא התבטל זאת אומרת שהוא עדיין לא נדבק באמונה.

תשובה: הוא נדבק, אך זה לא דביקות שלימה **שאלה:** האם מה שהרב אמר שהתפארת של העולם זה עצם ההויה, האם מצד הנכרא זה גדר של ביטול לעצמות, או שזה המשכה משם.

תשובה: זה כבר לא ביטול, ביטול זה תנועה להויה, כאן מדברים על גילוי ההויה עצמה.

שאלה: מהי סיבת הדבר שפעמים אדם שעוצם עיניים יותר קל לו להתרכז ולהתעמק, ולפעמים זה גורם לו בדיוק הפוך.

תשובה: זה שאלה רחבה, - זה יכול להיות מכמה וכמה סיבות, ובלשון הכי פשוטה - כשיש לאדם כח להתרכז, אזי כאשר הוא עוצם את העיניים זה עוזר לו, אבל כשאין לו כח להתרכז, אזי כאשר הוא עוצם את העיניים זה יוצר לו לחץ ובלבול, זה התשובה הפשוטה והברורה אצל כל אדם ממוצע, אבל ישנם עוד סיבות לזה...

כל דברי חז"ל אמיתיים לאמיתם, אבל כבר אמרו רבותינו שכל מה שכתוב בחז"ל זה לא נבואה שבהכרח תתקיים באופן הזה אלא זה אחד מהאופנים שכן הדבר יכול לבוא.

ומצד אחד, האופנים הללו שנתבארו בחז"ל מקרבים את הגאולה לציור הנפש של האדם, אבל מאידך, אם האדם לא מסודר בכוחות נפשו הרי שזה מבטל אצלו את האמונה המופשטת, וא"כ, הצורה השלימה של האדם היא שהוא צריך מצד אחד גם להלביש את האמונה בגאולה בכח הציור עד מקום הנפש הבהמית, אבל מאידך הוא צריך לבקוע למקום שלמעלה מן הציור שזהו המקום של האמונה.

ולפי"ז, בלשון הכי ברורה והכי פשוטה - הביטול של כל הבנין זה ביטול כל היגיון שכלי בצורה, ובזמן, והידיבקות בכח האמונה המופשט

אם אנחנו מסתכלים בסדר ברייתו של עולם, אנחנו נמצאים בזמן הכי קרוב לזמן ביאת משיח ולפי כל הסימנים שנתנו חז"ל, ועל פי מה שבכל דור ודור אמרו שכבר בזמנם נתקיימו הסימנים, א"כ בוודאי ובוודאיטז שכבר הגיעו הסימנים ואין היגיון ואין סברא לומר שהוא לא יגיע.

אבל ברור שזה לא קשור למהלכי ההיגיון והסברא, אמנם הוא יכול להגיע היום והסברא אומרת שהוא יגיע היום, אבל באותה מידה יכול להיות שהוא יגיע עוד יותר ממאתים שנים.

שאלה: האם יש אפשרות שהביטול ימשוך את הדבר באופן שהוא לא יהיה לאחר זמן כגון באופן של מסירות נפש.

תשובה: כשזה מגיע באופן שאינו במהלכי זמן בבחינת 'קונה עולמו בשעה אחת', - זה אמנם לא לוקח זמן אבל זה גם לא בתוך תפיסת זמן. - יש הבדל בין דבר שלא לוקח זמן כי הגיע הזמן לבין דבר שהוא מעבר לתפיסת זמן, וכשזה מעבר לתפיסת זמן זה לא בבחינת "שהיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" כי זה מעבר לתפיסת הזמן.

שאלה: אם כל החשבונות האלו הם רק בשביל להמחיש, למה את החשבון של מאתיים שנה זהו כן חשבון שצריך להתחשב בו.

תשובה: כיון שכן גילו לנו חכמינו זכרונם

אוצר האותיות

דברים במלים

אמת בתורה שהיא עמוקה, ארוכה, ורחבה. הדברים נוגעים בשורשי הדברים ביסודותם בעומק ובהרחבה ובאיטיות גדולה. מי שמחפש עבודה למעשה מיד עכשיו וכאן, הוא לא ימצא את מבוקשתו כאן. מי שדרכו הוא דרכו של תורה, בתחילה יברר הדברים בשורשם כמי שעוסק בסוגיא, ומזה להגיע לשלב המעשה - בס"ד יראה דרכו. כל אלו הם הקדמה לשורשי הסוגיא כאן.

שלשה מקומות של גילוי יסוד הרוח בגוף - ריאה, פה, חוטם

הפרקים הללו עוסקים ביסוד הרוח של הארבעת היסודות. בסדר הבריאה, יסוד הרוח נברא ראשון. ומהרוח נעשה מים, וממים נעשה אש, והעפר אחרון. וא"כ יסוד הרוח הוא היסוד הראשון שנברא. איפה מתגלה הרוח בקומת האדם? בכללות האדם מתחלק לג' חלקים - ראש, בטן, גויה. יסוד האש מתגלה בראש. יסוד המים מתגלה בבטן. ויסוד הרוח מתגלה בגויה.

ובפרטות, הרוח מתגלה בגויה של האדם במקום הנשימה והשאיפה, שהוא מקום הריאה. שם מקור גילוי שורש קומת הרוח. יתר על כן, דרך הקנה הרוח עולה ויוצא מפיו של אדם. וייצר את האדם ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה - ותרגום מפרש שזה "רוח ממללא". הרוח בריאה עולה דרך הקנה בפיו של האדם, וזה "רוחי אשר שמתי בפיו", נפש חיה שהיא הרוח הממללא, שמתגלה בפה **מקום** נוסף של גילוי הרוח הוא "רוח אפינו", כמו שהאדם יכול לנשום ולנשוף דרך הפה, כן הוא יכול לנשום ונשוף דרך החוטם, האף.

הגילוי של רוח בפה הוא על ידי הדיבור וגם על ידי נשימה ונשיפה, ויש גילוי נפחת רוח

הקדמה כללית לעבודת בירור המידות האדם

שורש בריאת העולם שהקב"ה ברא הוא מהארבעת היסודות, אש רוח מים ועפר, ומיסודות הללו הכל נברא. ביחס לבריאת אדם, על אף שהאדם נברא מכל יסודות הללו, הן חומר האדם שהוא הגוף, שנברא מן העפר מן האדמה, והן מידות האדם. על אף שיש מידות רבים, שורשיהם רק ארבעה, כמו שמבאר רח"ו בתחילת ספר שערי קדושה, שהם הארבעת יסודות של אש, רוח, מים, ועפר. אלו הם שורשי המידות כולם.

כיון שעבודת אדם לעמול לתקן לזכך ולטהר מדותיו, עיקר עבודת המידות אינו רק לעמול בפועל לתקן המידות, אלא ראשית כדרכה של התורה האדם חייב לברר שורשם של המידות, להכיר שורשי המידות וענפיהם וחלקיהם, ולאחר מכן להכיר איך הם קיימים בנפש הפרטית שלו, ולאחר כל תהליך בזה בא העבודה למעשה.

על דרך כלל, הנטייה של רוב בנ"א הוא לחפש השלב האחרון בלבד, של: "מה אני צריך לתקן, ואיך וכיצד?" אבל כל החלקים הראשונים שהם הלימוד השורשי, כדרכה של תורה, הוא לאסוקי שמעעתא אליבא דהלכתא. ועל דרך כלל נעשה דילוג על שלב הזה, על שורשי הדברים, ואז האדם לא עומד על אמיתתם של המידות, ואז עבודת האדם על המידות איננו יכול להיות שלימה. לכן דרך האמת, כדרכה של תורה, הוא לברר הדברים בשורשם ולאחר מכן להכיר הדברים בנפשם, ולאחר מכן להוליד מכך הלכה למעשה אליבא דהלכתא, ולעשות למעשה.

העסק שלנו כאן היא בבירור הדברים בשורשם, כדרכה של תורה, כמו כל סוגית

דיבור - הנהגה

כמו שהוזכר, בכללות יש ג' מקומות של גילוי יסוד הרוח. יש רוח בפה, בחוטם, ובכח התנועה של האדם. בפה, יש רוח דקדושה שהוא דיבור בדברי תורה, ויש רוח דקלקול שהוא דברים בטלים. ננסה קצת להבין את השורש של כח הדיבור הן לקדושה והן לקלקול.

בבריאה יש דומם, צומח, חי ומדבר. והאדם נקרא מדבר. זה בכללות שהוא נקרא מדבר, בפרטות זה מתגלה באדם מכח יסוד הרוח שבקרב, הרוח ממללא, הוא זה שקובע את שמו של האדם למדבר. וא"כ הדיבור של האדם הוא זה שמניע את הכל.

"דבר אחד לדור" ולא שנים דברים - כל דיבור מלשון דבר, מנהיג. כשיש גילוי של יסוד הרוח בכללות בג' פנים - בפה, ובחוטם, ובכח התנועה - בעומק, כל כח הדיבור הוא הנעה והנהגה של הדברים. דיבור בלשון תורה הוא לשון הנהגה. וא"כ לפי"ז דברים בטלים הם דברים שאינם מנהיגים הדברים למקום הנכון, ודברים שבקדושה הם דברים שמנהיגים הדברים למקום הנכון, וזה נקרא רעיא מיהמנא, רועה נאמן, עבד נאמן קראת לו. דבר שרועה הדברים באופן נאמן - זה נקרא דיבור דקדושה.

חמשת חלקי הדיבור

כאשר האדם מדבר איפה מתחיל הדיבור? בתפיסה החיצונית, כשהאדם מדבר הוא מדבר. אבל לשון הגר"א הוא שכח הדיבור מתחלק לחמשה חלקים. רצון, מחשבה, הרהור, קול, ודיבור.

תחילת הדיבור הוא בכח הרצון. כידוע משה עם הכולל בגמטריא רצון. ועל משה נאמר שכינה מדברת מתוך גרונו. משה נקרא רעיא מיהמנא, כלומר אצלו גילוי הדיבור נובע באתגליא מהרצון. כאשר האדם מדבר, אילו הוא לא רצה לדבר, הוא לא היה יכול לדבר. רצון זה תחילת המהלך של דיבור - בתחילה

באף. כל כח התנועה באדם יסודו ברוח. העפר בטבעו דומם ואינו מתנועע כלל. מים בטבעם עומדים על מקומם, ועל ידי כח משיכה המים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך. אש מצד עצמו אינו מתנועע, ורק על ידי כילוי דברים האש יכול להתנועע. רק ביסוד הרוח יש את עצם תנועה. הרוח מניע כל דבר. אם נמצא אש או מים מתנועעים, זה מכח הרוח שבדבר. כל הגלגלים עומדים על מקומם, הם יסוד העפר, אבל הם מתנועעים על ידי יסוד הרוח.

הרוח מתגלה בפה, בחוטמו, ובכללות יותר, בכח התנועה. זה כללות הגילוי של רוח בקומת האדם.

עיקר מידות יסוד הרוח מתגלה דרך הדיבור-פה

רח"ו מונה המידות של יסוד הרוח שכולם הם כח הדיבור. דיבור לטב, דברים של קדושה, זה רוח דקדושה, ולביש זה רוח דקלקול, הם דברים שאינם לקדושה, והם נקראים בלשון חז"ל דברים בטלים.

וא"כ רח"ו לא ייחס המידות של יסוד הרוח לכח התנועה או לרוח החוטם, אלא לרוח הפה - שהוא כח הדיבור, רוח ממללא. הדברים של קדושה הם "ודברת בס", שהם דיבור בדברי תורה, ויש דברים שאינם לקדושה שהם דברים בטלים. ובפרטות יותר, רח"ו מחלק דברים בטלים לד' חלקים. חנופה, דברי שקרים, לשון הרע, ואדם המשבח ומגדיל עצמו בדבריו.

ראשית, לא שאותו כח הדיבור יכול להיות חנופה או דברי שקרים וכו'. אלא יש כאן ארבעה סוגי רוחות. הגמ' אומרת (בבא בתרא כה.) שיש ד' רוחות בעולם, ובגמ' מבואר מה כל רוח פועל בעולם החמרי. יש רוח צפונית ופעולתו, רוח דרומית ופעולתו, וכו'. ובאדם זה מתגלה כארבע חלקי רוח דקלקול. אבל זה לא אותו כח הדיבור, אלא ארבע פנים של רוח דקלקול.

לא נעסוק עכשיו בפרטים הללו, אלא נעמוד ראשית בשורשי הדברים.

וא"כ יתכן שהאדם מדבר בדברי תורה אבל זה ביטול תורה באיכות - גם זה יתכן שהם דברים בטלים. בעומק דבר בטל ענינו, שהאדם בדיבורו לא מודע לכל חמשת חלקי הדיבור, שהם הרצון, מחשבה, הרהור, קול, ודיבור. זה דיבור שלא מגלה כל חלקי הדיבור, וזה דבר בטל. כאשר האדם מדבר, וכל חמשת חלקי הדיבור נמצאים אצלו בגילוי, זהו דיבור שאינו בטל. וכאשר חסר לו אחד מחלקי הדיבור הללו, בעומק זה דברים בטלים.

דיבור שאינו בטל - מכח דיבורו של הקב"ה

וביותר עומק. "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאיו", כל מה שנעשה בעולם נעשה מכח עשרה מאמרות, שאלו הם עשרת הדיברות שמהם נברא העולם. מה המושג הפנימי של דיבור בטל של הבורא עולם [כביכול] ומהו דיבור שאינו בטל של הבורא עולם?

בתורה נאמר, ויאמר אלוקים ויעש אלוקים, ברוך אומר ועושה, וכן על זה הדרך. מה ההבדל בין מדרגת אדם למדרגת הבורא? אצל האדם, הדיבור והעשייה לא מכריחים זה את זה. יש מי שאינו עומד בדיבורו, וזהו אנשי דור המבול, ומי שעושה כן, יש דין של מי שפרע מדור המבול הקב"ה פורע ממנו. אבל אפילו כשהאדם אומר ועושה, האם אמירתו היא זו שעושה, או שהאמירה היא שלב לעשייתו? על דרך כלל האמירה יכול להביא לידי עשייה, אבל עצם אמירתו לא פועלת בעשייה. רק בהקדש יש דין של אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ושם הדיבור פועל. אבל אצל הבורא, נאמר ויאמר ויעש, האמירה של הבורא הוא גופא העשייה, וא"כ מה דיבור שאינו בטל אצל הבורא? מה שהבורא אומר והדבר נעשה, זה שורש דיבור שאינו בטל.

אבל אם הקב"ה אומר דבר והדבר לא נעשה, זה שורש דברים בטלים שיש בעולם. איפה זה מתגלה? ביום שלישי של מעשה דבראשית, הקב"ה ציווה את הארץ להוציא "עץ עושה פרי למינו", שהאדמה הוציא הפרי שלא היה שווה

האדם רוצה לדבר. לאחר מכן האדם חושב מה הוא רוצה לדבר. לשון הרמב"ן, חשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפיך. אולי אפשר להבין בדברי הרמב"ן שהאדם יכול לחשוב ולדבר או לא לחשוב ולדבר, אבל בעומק זה לא כוונת הרמב"ן. לעולם כאשר האדם מדבר הוא חושב. השאלה הוא רק מה רמת מחשבה שלו קודם שמדבר, אם הוא מחשבה שטחית או לא. על דרך כשהאדם מדבר בחיי יום יום, נראה שלא חושבים קודם שמדברים. אבל בעומק כל פעם שהאדם מדבר, הוא חשב לפני כן. אם המחשבה לפני כן היה מחשבה חיצונית ושטחית מאד, אז נראה לו שהוא לא חשב. אבל אליבא דאמת, אין דיבור שיוצא מפיו של האדם אם הוא לא חשב קודם לכן מה הוא עומד לפני כן לדבר.

לאחר מכן האדם מהרהר על דיבורו. בחז"ל יש לשון "מהרהר בלבו". בפשטות הרהור הוא שהאדם חושב מה לומר, אבל הגר"א מגדיר להדיא שהרהור הוא מה שהאדם מדבר בלבו. "ויאמר המן בלבו". שלמה המלך אמר, "דיברתי אני עם ליבי". וא"כ בכל דיבור שהאדם מדבר בפה, לפני כן הוא דיבר את זה בלבו.

השלב הרביעי של דיבור הוא קול, שהאדם כבר מוציא השמעת קול, ודיבור הוא השלב של חמש מוצאות הפה, שורשי האותיות שממש הדיבור יוצא מכח לפועל.

כל פעם שהאדם מדבר, הדיבור עובר חמשה תהליכים קודם שהוא מדבר. פעם האדם מודע לזה יותר ופעם האדם מודע לזה פחות. אבל כל דיבור שהוא מדבר עובר חמשה תהליכים אלה: רצון, מחשבה, הרהור, קול, ודיבור.

מהות דברים בטלים

לפי"ז יש עומק נוסף מהו דברים בטלים.

אדם חושב שדברים בטלים הוא כאשר אדם שבא ללמוד תורה שצריך ללמוד ולא לדבר דברים בטלים, ודברת בם ולא בדברים בטלים. אבל רבותינו אומרים כידוע שיש ביטול תורה בכמות וביטול תורה באיכות.

דברים בטלים הוא, שאלו הם דברים שלא יכולים להצטרף לדיבורו של מקום. דיבור שמצטרף לדיבורו של מקום איננו יכול להיות דבר בטל, כי כל דיבור שמצטרף לדבר ה' יש לו פעולה, ולא יכול הדיבור שלו להיות דבר בטל. אבל אם האדם מדבר ותחילת הדיבור שלו הוא מעצמו, והוא לא מצטרף עצמו לדבריו של מקום, אז הדיבור שלו אינו מצטרף אל אותו מקום שבונה. וזה דיבור בטל, "שאיננו עושה פרי".

שורש העליון לדברים בטלים

וא"כ כל דיבור שהאדם מדבר שאינו מצטרף לדיבורו של מקום, זה נקרא דיבורים בטלים. ביתר דקות, לשון חז"ל כידוע, בתחילה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן. ולאחר מכן הקב"ה ברא אותם עולמות שאנו נמצאים בה השתא. איך הקב"ה בונה אותם עולמות שהחריבן? בודאי הקב"ה לא בנה אותם במעשה כפשוטו, אלא במאמר פיו. כשהקב"ה החריב עולמות אלו, נמצא שהדיבור הזה של המקום נעשה דיבור בטל כביכול.

מה השורש למי שאינו עומד בדיבורו? כל דבר לתתא יש לו שורש לעילא. במה שהקב"ה בנה עולמות בדיבורו והחריבן, הוא החריב את עצם הדיבור שבנה הדבר. וכאן מונח הכח של מטה באדם לבחור לא לעמוד בדיבורו.

בכל דיבור שאנחנו מדברים בעולם, יש למצוא את שורשו למעלה אצל דיבורו של הבורא ית'. היסודות של אש והמים והעפר בעלמא דידן אין להם התגלות גמורה כיסודות, אצל הבורא ית'. אבל יסוד הרוח שהוא כח הדיבור, עליו נאמר ויפח באפיו, "מאן דנפח מדיליה נפח" - אז כל דיבור ודיבור לתתא יש לו שורש לעילא. וזה במיוחד על יסוד הרוח שאינו מתגלה ביסודות האחרים. בודאי שכל היסודות יש להם שורש לעילא, אבל עומק שורש הרוח שהוא קודם לכל שאר היסודות, זה מחמת מאן דנפח מדיליה נפח, וא"כ בכל דיבור לתתא חייב למצוא את שורשו העליון לעילא. (מאז שהאדם אכל מעץ הדעת וטוב ורע,

למינו, אולם האדמה נצטווה במאמר פיו של הבורא להוציא דבר שעצו ופריו טעמם שוה. ואם האדמה הוציא פרי שאין עצו ופריו שוה, האם מאמרו של ה' ית' התקיים בשלימותו? לא. זה השורש העליון לכל דברים בטלים בכל ימות העולם - שהמאמר פיו של ה' ית' לא התקיים בהאדמה להוציא פרי למינהו, כיון שהאדמה מוציא פרות שאין טעמם ופריו שוה אהדדי.

כל דיבור שהאדם מדבר דיבור שאינו בטל, מכח "רוחי אשר שמתי בפיו", ואומרים חז"ל הוי דומה לו, מה הוא וכו' אף אתה וכו', וא"כ, הכח באדם לדבר הוא מהמשכה של מאמר פיו של ה' ית', עשרה מאמרות של הבורא - מכח כך ניתן כח באדם לדבר. כל הכח באדם לדבר, בעומק, זה עד כמה שמתגלה אצלו כח מאמר פיו של ה' ית'.

ודברת במ - בדברי תורה ולא בדברים בטלים. כאשר האדם מדבר בדברי תורה, "כל היושב ושונה, הקב"ה יושב ושונה כנגדו", אז בשעה שהאדם מדבר בדברי תורה זה בבחינת ישקני מנשיקות פיהו, ואז הדיבור שלו יונק מדבר השם, "מדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם", כל פעם שהאדם מדבר בדברי תורה, הוא ממשיך מאמר פיו של ה' ית', בבחינת קול גדול ולא יסף ולא פסק. כל דיבור אמת שהאדם מדבר בדברי תורה, זה המשכת דיבורו של ה' ית'.

אבל אם האדם מדבר דברים שאינם דברי תורה, אין אלו דיבורים של המשכה של דיבורו של ה' ית' וזה נקרא דברים בטלים. זה דיבור של ענף ללא שורש, דיבור שאין לו מקום של חיים. כי תחילת הדיבור שלו אין לו מקור בדיבורו של מקום. וזוהי ההגדרה של דברים בטלים, שהאדם מדבר דברים שאינם יכולים להצטרף לדיבורו של מקום.

כמובן שאם האדם משקר או מחניף בדבריו, או מדבר לשון הרע, או מגדיל עצמו בדבריו, שכל דברים אלו לא יכולים להצטרף לדיבור של מקום. אבל הבית אב והשורש של כל אותם

רוח מרוח, שמים". כל רוח באדם, אם לא נקשרת לרוח אלוקים שמרחפת עליו, חסירה בעצם מדרגת רוח. כל יסודה של רוח היא התקשרות לרוח יותר עליונה.

בעומק, מה מניע הרוח כל הזמן להתנועע? (האש ו)המים והעפר לא מתנועעים, אבל הרוח כל הזמן מתנועע. מה מניע את הרוח להתנועע? מה שהרוח חושקת לרוח אלוקים - זה מה שמניע כל הרוח באדם לפעול. כל התנועות שאנו מכירים בעולם, שורשם ביסוד הרוח. מה מניע את כל התנועות הללו? מחמת שהרוח התחתונה שלהם חושקת להרוח האלוקים המרחפת על פני המים.

נכון שיש כח בחירה לאדם האם להשתמש באותו רוח על מנת לחפש הרוח אלוקים שמרחפת או רח"ל להשתמש באותו רוח לעשות מה שהוא רוצה. אבל תנועת שורש הרוח שמתגלה בהבריאה, איפה מקורו בנפש דידן של כל אחד? כח הרוח התחתון שחושק בתנועתו להדבק ברוח העליון - זה מקור כל תנועת הרוח שכל אחד מאיתנו מכיר.

דברים בטלים - נפילת הרוח למדרגת שאר היסודות

בעומק, כל מה שאנחנו נקראים מדבר, מלשון דבר, הנהגה, תנועה - להיכן להניע את הכל? לחזור ולהדבק ברוח אלוקים, "רוח מרוח". זה כל מציאות הרוח שנמצא בתוכינו.

כאשר האדם לא מכיר את שורש תנועת הרוח שנמצא בתוכו, והוא סובר שכמו שיש לו יסוד האש ומים ועפר, יש לו גם יסוד הרוח, והוא לא עמל לברר את כל חמשת חלקי הרוח שנמצא בתוכו - שהם רצון, מחשבה, הרהור, קול, ודיבור - בהכרח שהרוח שלו אינו נדבקת להרוח האלוקים. ואז הרוח שלו נופל למדרגת שאר היסודות. זה בעומק נקרא דברים בטלים. אם מתגלה אצלנו יסוד הרוח בטהרתו, אז בהכרח שהרוח שלנו משתוקקת "והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה", הרוח משתוקק לשוב לבורא ית'. ואם אין רוחו משתוקקת להדבק

כל דבר בבריאה בנוי מטוב ורע. וא"כ יש טוב ורע בדיבורים בטלים. החלק הטוב שבדברים בטלים, שורשם בדיבורו של המקום

הבירור העמוק שכל אדם צריך בדיבורו הוא, מאיפה הוא מדבר - ששורשו בדיבורו של קוב"ה. כל דיבור של האדם שאינו מוצא מקום, בשורשו זה נקרא דברים בטלים. ואפילו אם האדם לא מדבר דברים בטלים, אבל הוא לא מדבר הדיבורים מאותו מקום של התקשרות לדיבורו של מקום, דיבורו בעומק נקרא דברים בטלים.

רח"ו מנה המידות רעות של יסוד העפר שהם דיבורי שקר, חנופה, לשון הרע, ומשבח עצמו - כל אלו הם רק ענפים של דברים בטלים. אבל מהו השורש של דברים בטלים? זה מה שהאדם מדבר והדיבורים איננו נקשר לדיבורו של מקום, וזה הגדרת שורש דברים בטלים.

שורש כח התנועה שבבריאה - חשק הרוח התחתונה לרוח האלוקים ננסה עכשיו להתבונן יותר.

כח רוח שיש באדם - איפה פעם הראשונה נאמר בתורה לשון של רוח? "רוח אלוקים מרחפת על פני המים", וזה לא ברוחו של אדם אלא רוחו של מקום - רוח אלוקים. בכל רוח שבאדם, "רוחי אשר שמתי בפיך", יש את הרוח שבאדם ויש את הרוח אלוקים שמרחפת על גביו.

בלשון רבותינו זה נקרא "רוח מרוח". כאשר האדם נמצא במדרגת קדושה, זה נקרא "אתדבקת רוחא ברוחא". היסודות של אש, מים, ועפר הם יסודות לעצמם ואינם נכפלים. אם יש מים כפולים למשל, כגון מים עליונים ומים תחתונים, ויבדל אלוקים בין מים למים ויהי לרקיע בתוך המים - החלוקה הזו לא נובע מהמים העצמן. כל יסוד הוא יסוד אחד ואינו מתחלק לשנים. אבל יסוד הרוח מתחלק לשני רוחות. בודאי שהיסוד הרוח באדם הוא רוח אחד ולא שני רוחות. אבל כל רוח שיש באדם נקרא "רוח מרוח". לשון חז"ל הוא, "רוח אחת.

מדרגה האמיתית של דברי תורה

בתמצית הדברים, כל הזמן שיש באדם גילוי יסוד הרוח בטהרתה, בהכרח שהרוח שלו תשתוקק ותתדבק בהבורא ית' שמו. "אתדבקות רוחא ברוחא" הוא ההשתוקקות של הרוח התחתון שבאדם, לרוח האלוקים שמרחפת - התשוקה להתדבק בהבורא ית' שמו.

ואם אין רוחו משתוקקת באתגליא להדבק בבורא ית' שמו, בהכרח שהאדם נמצא במדרגת דברים בטלים. ואפילו אם נאמר על אדם כזה בלשון מושאל "לא פסק פומא מגירסא", בעומק, הדיבור שלו במדרגת דברים בטלים ולא במדרגת דברי תורה. ולכן הוא נופל לאש, מים, ועפר.

(ניתן עוד דוגמות. דברים בטלים יכול להיות או דברי חנופה או דברי לשון הרע. מדת החנופה הוא חיבור לא נכון, וזה מים דקלקול, וא"כ על ידי דברים בטלים האדם נופל ממדרגת רוח למדת לדברי חנופה שהם מים דקלקול. לשון הרע בא להפריד בין שני אדם, והפרדה והבדלה שורשו ביסוד האש, וא"כ על ידי דברים בטלים האדם נופל לאש שהוא לשון הרע.)

כח הרוח שמתגלה באדם בטהרתה, מביא האדם להתדבקות אמת בבורא ית' שמו, מחמת שגילוי הרוח בטהרתו מביא האדם להשתוקק לבורא. ואם רואים אדם שלא משתוקק לבורא עולם, בהכרח שמדרגת הרוח שלו חסר. כאשר האדם מדבר, יש לו חמשת חלקי דיבור. כל דיבור נובע מעומק רצונו, וכל רצון בעומקו נובע מרצון ה'. וא"כ כל רוח מונע מרצון התחתון לרצון העליון. לכן הדיבור שלו נקשר לרוח האלוקים, שהוא אתדבקות רוחא ברוחא. זה באדם שמתגלה אצלו "בטל רצונך מפני רצונו". אבל אם האדם בשעה שמדבר לא מתגלה אצלו "בטל רצונך מפני רצונו", מאיזה רצון הוא מתחיל לדבר? מהרצון הפרטי שלו.

בלשון הכי פשוטה, רח"ו מונה את מדת משבח עצמו על מנת להגדיל עצמו - כשהאדם מדבר להגדיל את עצמו, האם יתכן שדיבורו נקשר לבורא ית'? אם אדם רואה רק עצמו, לא יתכן שהרוח שלו ידבק בבורא ית'. הוא רואה

בבורא בשלימות, בהכרח שרוחו נפל למדרגת שאר היסודות של אש, מים, ועפר.

רוח שנפלה למדרגת שאר היסודות - זה הדברים בטלים של הרוח. מה קורה כאשר האדם מדבר דברים בטלים? הוא נופל ממדרגת יסוד הרוח או ליסוד האש, או ליסוד המים, או ליסוד העפר.

על ידי דברים בטלים, מצינו שהאדם נופל ממדרגת רוח למדרגת אש. לשון הגמ' (תענית י.), שני חבירים ההולכים בדרך ואינם מדברים בדברי תורה, ראויים הם להשרף. ויש מדרש שזה מדובר במדברים דברים בטלים. אבל אם לא מדברים בדברים בטלים מדוע הם ראויים להשרף? כי נופלים ממדרגת רוח למדרגת אש.

וגם מצינו שעל ידי דברים בטלים האדם נופל ממדרגת רוח למדרגת מים. בגמ' (יומא עז.) מנעי קולך שלא יבא לידי דברים בטלים, שלא יביא לגרון צמא. וא"כ ההרגל בדברים בטלים גורם צמאון. למה דוקא דברים בטלים מביא לצמאון, וכי אם הוא מדבר בדברי תורה כל הזמן הוא לא נעשה צמא? כל אחד מאיתנו יכול לבדוק, כאשר מדברים בדברי תורה - האם נעשים צמאים מזה או לא? הגמ' אומרת שזה רק במי שמדבר דברים בטלים. למה? כי הוא נופל למדרגת המים מלוחים. ולכן הוא רוצה מים ונעשה צמא.

גם מצינו שעל ידי דברים בטלים האדם נופל ממדרגת רוח למדרגת עפר. בשמות רבה (פרשת בא) חז"ל אומרים שהקב"ה אומר, במי אני מתייגע לברוא את העולם? במי שאומר דברים בטלים. למה דוקא מי שמדבר דברים בטלים הוא זה שמייגע את בורא העולם? כל יגיעה ועמל נובע מכבידות, שהוא תולדת יסוד העפר, מקור העצבות והעצלות והכבידות. מי שאומר דברים בטלים, הוא מפיל את מדרגת כל העולם כולו, הוא מקלקל כל העולם כולו כלשון הרמח"ל - למדרגת העפר. ולכן הדבר נעשה ייגע.

וא"כ מצינו בחז"ל שעל ידי דברים בטלים האדם נופל לאש, מים, ועפר.

אמת בפיהו? לא רק שהוא לא אומר על טמא שהוא טהור ועל טהור שהוא טמא, והוא אומר על טהור שהוא טהור ועל טמא טמא. אלא כשהוא אומר את הדבר, הוא אמת דיבור של אמת - מחמת שיש לו את כל חמשת חלקי הדיבור, שהם רצון, מחשבה, הרהור, קול, ודיבור.

מדרגת הדיבור האמיתית - לראות כל דבר בבריאה כדבר ה'

ביתר חידוד להבין. כל מה שנמצא בעולם נקרא "דבר". מדוע כל מציאות בבריאה נקרא דבר? כידוע, מחמת שכל דבר נברא בדבר ה', "בדבר השמים נעשו". מי שלא רואה דבר ה' בכל הדברים שיש בעולם, הם באמת לא דברים אצלו. אני יכול לקרוא שולחן שולחן, ואני יכול לקרוא עץ דומם. מה נקרא דומם ומה נקרא דבר? מי שרואה שולחן כשולחן, הוא רק דומם. הוא רואה בעל חי והוא רואה אותו רק כבעל חי, הוא רואה צומח והוא רואה אותו רק כצומח. אבל מי שרואה בכל דבר את הדבר ה', כל דבר איך יקרא לו? דבר. כל דבר אינו רק דבר דומם אצלו, אלא כל מדבר לו, כל דבר מגלה לו דיבור. הוא רואה אותו כדבר.

אבל יתר על כן. אומרים חז"ל, כשעלה ברצונו לברוא את העולם, היה נחת רוח לה' שאמרתי ונעשה רצוני. בכל דבר בבריאה שהאדם רואה, צריך לראותו כדבר ה', צריך לראותו כדיבור. אבל גם אם הוא רואה את הדבר ה' שבו, יכול להיות שהוא רואה רק השלב האחרון שהוא דבר שמים נעשו. בעומק מה צריך לראות בכל דבר? את הרצון, שהוא תחילת הדיבור. ראשית האדם צריך לברר בקומת נפשו, שכל תחילת הדיבורים שלו נובע מכח הרצון לדבר, וזה בירור יסוד הרוח שבאדם, לברר כל חמשת חלקי הדיבור.

אם לא, האדם נעשה "קוצר רוח". זה אדם שבשעה שהוא מדבר, הוא מיד רוצה להגיע כדיבור ואינו מברר השלבים הקודמים של הדיבור. אין לו סבלנות להתעכב בהרצון, בהמחשבה, בהרהור, ובהקול, עד שמגיע להדיבור. אלא הוא רוצה להגיע מיד לדיבור. זה נקרא קוצר רוח. דיבורו לא עובר כל חמשה

את דיבורו במדרגה החמישית של דיבור (שהיא הדיבור בפועל) והוא לא רואה את שורש תחילת הדיבור מהיכן היא נובעת. ואז הוא יכול לדבר או דברים בטלים - או אפילו דברי תורה - ומאיפה הוא מדבר? כמו שאומרת הגמ' (סנהדרין פרק חלק, ורש"י שם) גבי תורת דואג ואחיתופל, "טינא היה בלבם", כל דיבור של דברי תורה באופן כזה נובע מאותו טינא בלב - ששם שורש הרצון שהוא שורש המחשבה, ומשם נמשך הרהור ומשם הקול, ומשם הדיבור. וזה נקרא "תורתם מן השפה ולחוץ". כי לא מתגלה בדברי תורה אלו "ויפח באפיו נשמת חיים - מאן דנפח מדיליה נפח".

אם אדם רוצה להגיע למדרגת הרוח דקדושה שהיא לדבר "בדברי תורה, ולא בדברים בטלים", בהכרח שהוא חייב לעמל ולברר את כל החמשת החלקים של דיבור שנתבארו כאן: רצון, מחשבה, הרהור, קול, ודיבור. אם בשעה שהוא מדבר בדברי תורה, הוא לא מברר את מדרגת הרצון שלו בתחילת דיבורו - יתכן מאד שכל דיבוריו בדברי תורה הם דיבורים שאינם אמת.

יש מרבתינו שאומרים שאם היו יודעים שאמרו מילה אחת אמיתית רק פעם אחת בחיים, די להם. לא מדברים בכת שקרנים שאינם מקבלים פני השכינה. אלא, דיבור אחת של אמת של כל החיים - כל אדם על דרך כלל לא יבין במאי עסקינן, וחושבים שאם כן "לא שבקת חיי לכל בריה" - מה זה דיבור אחת של אמת?! מי שרואה דיבור רק כדיבור, אז הוא חושב שדיבור אימיתי הוא כגון אם אני אומר שהשולחן הזה הוא שולחן אז אני אומר דבר אמיתי וא"כ אמרתי את האמת - וכי הוא לא שולחן? אבל אם לא מסתכלים רק על דיבור אלא על שורשו מהיכן הוא בא ויוצא, גם אם אני שהשולחן הזה שולחן, האם דיבור זה נובע מרצון פנימי או מרצון עצמי? אם הדיבור הזה נובע מרצון עצמי, נמצא שהדיבור שאמרתי הוא לא אמת - על שהמציאות היא נכונה, יש כאן שולחן. אבל הדיבור הוא לא דיבור אמת.

"תורת אמת היתה בפיהו" - מה זאת תורת

של שכינה מדברת מתוך גרונו. כל דיבור מתחיל ברצון, ואם הרצון שלי מתבטל, אז יתגלה רצונו של מקום, וא"כ מי מדבר כאן? רצונו של מקום.

תמצית בירור כח הדיבור

בתמצית הדברים עד השתא, הקלקול של יסוד הרוח הוא דברים בטלים, שמתגלה בארבעה חלקים שהם דברי שקר, חנופה, לשון הרע, ומדבר בשבח עצמו. וצד הקדושה של יסוד הרוח מגלה דברי תורה, "ודברת במ".

במהלך של זמן, זה נקרא "שלא יהא דיבור בשבת כדיבור בחול", דיבורי חול הם במדרגת דברים בטלים, ודיבורי שבת הוא כמו שאומרים חז"ל אפילו לא עם הארץ לא משקר בשבת - כי הדיבור שלו בשבת מגיע מהרוח האלוקים המרחפת.

כל דיבור ודיבור שהאדם מדבר, הוא צריך לעבור בירור עמוק מאד: מאיפה יוצא הדיבור? לא רק מה הוא אומר בלבד - אלא מהיכן הוא מדבר. ברור שיש דברי שקר, אבל צריך יותר מזה - שיהיה "דובר אמת בלבבו", שזה לא דיבור שמתחיל בפה אלא דיבור שמתחיל ברצון שלו. ואז האדם יכול לברר כל הזמן כמה שקר וכמה אמת יש בדיבורו. וכשהאדם מגיע לבירור מהיכן הוא מדבר, שם מתחיל העבודה של בירור הרע מן הטוב, של פסולת מתוך אוכל - שהדיבור שלו יהיה ממקום אמיתי.

ככל שדיבורו של האדם יבוא ממקום אמיתי, שהוא בהרצון שורש הדיבור - כך יש לו אתדבקות רוחא ברוחא, ויתדבק רוחו ברוח האלוקים של ית' שמו. כדי להגיע לאט לאט לאותו בירור, צריך להכיר כל חמשת חלקי הדיבור, לברר את חלקי הטוב וחלקי הרע שבדיבורו - ועל ידי כן להגיע ל"לב טהור ברא לי אלוקים ורוח נכון חדש בקרבי". על אותו רוח יכול להתקיים בה "והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה" - בהתדבקות שלימה בבורא ית' שמו.

התהליכים של דיבור, וזה היה עומק של מדרגת מצרים שלא שמעו למשה מקוצר רוח.

לשמוע הרצון - שורש הדיבור

אבל יתר על כן, כאשר האדם מברר את חמשת חלקי הדיבור, מכאן ואילך יש לו כח לראות בכל דבר בבריאה מהיכן שמתחיל ברצון. וזה כח עצום נורא.

למשל שני בני אדם מדברים זה עם זה, מה ראובן שומע משמעון? מה ששמעון אומר - או מה ששמעון רוצה לומר בדיבורו? מי ששומע את חבירו שמדבר והוא שומע רק הדיבור של חבירו, בעומק הוא שומע דברים בטלים. הוא לא שומע את מקום הרצון שמשם הדיבור בא, אלא הוא שומע רק מה שנאמר לו. כשבני ישראל שמעו את דבר ה' במעמד הר סיני, אמרו נעשה ונשמע - נתקן שמה השמיעה. בקלקול יש "אוזן אשר לא שמע בהר סיני" אבל בתיקון יש "נעשה ונשמע" - ומה שמעו שם? "אנכי - אנא נפשי כתבית יהבית לכון. כאשר הם שמעו דבר ה', איזה דיבור הם שמעו? לא רק את הדיבור, אלא תחילת הדיבור שהוא מדרגת הרצון. וזוהי מדרגת מעמד הר סיני שפסקה זומהתן, נעקר מהם היצר הרע מלבם. שורש היצר הרע בלב נעקר מהם בשעת שמיעת דיבורו של ית' שמו.

אומרים חז"ל "רצוננו לעשות רצונך, אלא שהשאר שבעיסה ושעבוד מלכיות מעכב". אבל במתן תורה התגלה אצלם שורש הדיבור, עשרת הדיברות שנובעים מתחילת רצונו ית' שהוא מדרגת הרצון.

וזה היה עומק מדרגת גאולה ממצרים, שאז היו במדרגת קוצר רוח, ש"הבני ישראל לא ישמעו אלי", וכאשר נגאלו מצרים על מנת להגיע למעמד הר סיני "תעבדון את האלוקים בהר הזה", אז הם שומעים שהדיבור בא מרצון. משה בגמטריא רצון, וכשמשה רבינו הגיע לגאולה, נאמר עליו אז "שכינה מדברת מתוך גרונו", שכל דיבור ודיבור שמשם דיבר, היה ממדרגת הרצון. ומאיזה רצון? לא מרצונו של משה, אלא מרצונו של מקום. וזה עומק ההגדרה

אוצר האותיות

"ודברת במ" – 'בדברי תורה, ולא בדברי בטלים'

בכל דבר? זה מי שמקיים 'ודברת במ" - ולא בדברים בטלים'. הוא יכול לגלות לא רק את הדבר ה' לא רק מה שניצב בשמים, אלא כל מה שנקרא בארץ נקרא 'דברים', "ממצוא חפצך, דבר דבר", מחמת שהם נעשו בדיבורו של מקום. אבל מי רואה את אותם דברים? מי שנמצא במדרגה של 'ודברת במ"?

מהות דברים בטלים

לפי"ז נבין מה הם 'דברים בטלים' בלשון חז"ל? יש לזה שני משמעויות.

כפשוטו, דברים בטלים הם דיבורים בטלים. אבל חז"ל קוראים דברים בטלים, לא דיבורים בטלים.

מדוע? כאשר האדם רואה חפץ והוא לא רואה הדיבור שבו, בערכו זה דיבור בטל. משל לראובן שמדבר עם שמעון, ושמעון לא מקשיב. מי גורם שהדברים האלה הם דברים בטלים? שמעון הופך את הדברים של ראובן לדברים בטלים. אב מצווה לבנו לעשות דבר מסוים, והבן לא מקיים את הדבר - מצד האב זה לא דבר בטל, אבל אם הבן לא מקיים את הציווי, אז הבן הפך דברי אביו לדברים בטלים, כי הוא לא מקיים את הדיבור. כאשר האדם לוקח חפץ והוא לא רואה בו את הדבר ה', החפץ בערכו נקרא דבר בטל. ממה הוא בטל? הוא בטל מהדבר, הוא בטל מההתגלות של שורש הדיבור.

שורש הדיבור של האדם - משורש

נשמתו בצירוף האותיות

עוד דוגמא. כל אחד מאיתנו יש לו קניני ממון, אם מעט אם הרבה. חלק הם החלקי

עסק התורה - דיבור שמצטרף לדבר ה' האדם נקרא 'מדבר' [בבא קמא ג:]. ומהיכן יש לו כח לדבר? נאמר "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם", ונאמר "לעולם דברך ה' נצב בשמים", וחז"ל אומרים שהיה עשרה מאמרות שבהם נבראו העולם - שהם לעולם ניצבים וקיימים. אילו העשרה המאמרות היו נעלמים ולא נגלים בבריאה, לא היה כח לאדם לדבר כלל. כל כח האדם לדבר לא בא רק מ"דבר ה' שמים נעשו", שזה לשון עבר - אלא כח הדיבור באדם בא מההווה, מחמת "לעולם דברך ה' נצב בשמים", והדבר ה' נצב וקיים גם השתא.

ולכן בכל דיבור שהאדם מדבר, הוא צריך להצטרף לדבר ה', שדיבורו יבוא מהדבר ה'. חז"ל אומרים, "ודברת במ" - 'בדברי תורה, ולא בדברי בטלים'. זה להיות תמיד במדרגת 'מדבר'. ובדקות, זה להיות מצורף לדיבורו של מקום. יש את מה שהקב"ה ברא, ויש את הכח שממנו נברא העולם. "דבר ה' בשמים נעשו" - שזה מכח הדבר ה'.

כאשר האדם מקיים מצוות, הוא דבק ב'נעשו'. אבל כאשר האדם עוסק בתורה, הוא מדבק עצמו בדבר השם. זה נקרא 'דבר' תורה. וזה עוד הבדל בין מדרגת תורה למדרגת מצוות [שהארחנו בו בפרקים הקודמים].

מדרגת דיבור - לראות דבר ה' בכל דבר

כל דבר בבריאה נקרא 'דבר' מעצם כך שהוא נברא ב"דבר השם". אבל מי שלא מגלה את דבר ה' באותו דבר, חסר לו גילוי של תורה בכל קומת הבריאה.

מי בעומק יכול לגלות את הדבר ה' שנמצא

* עבודתנו להמשיך את אותו דבר ה' בשמים לארץ, וזה גופא נקרא מתן תורה, להמשיך התורה מן השמים, שהיא דבר ה', להארץ.

היחס בין דברים לדיבורים של האדם -

ממונו ודברי תורה של האדם

יעקב אבינו נקרא 'האדם השלם בקדושת ה' ית' שמו', והגמרא אומרת עליו 'צדיקים ממונם חביבין עליהם כגופם'. וחז"ל דורשים על "ובכל מאדך" - שאפילו אם ממונך חביב עליך מנפשך. וצריך להבין את זה.

כל חפץ נקרא "דבר". אם הדברים שיש לו שייכים לדיבורים שלו, זהו ממונו שהוא באמת שלו, זהו מי שהדיבורים שלו והממונו שלו נקרא "דבר", בהלכות שבת יש איסור לדבר על "ממצוא חפצך, ודבר דבר", זה נקרא דברים. ואם החפצים שלו שנקראים דברים לא תואמים לדיבורים שלו, הממונו כזה בדקות הוא גזל. מדוע? כי הוא לקח חלק שאינו שייך לו. יש גזל גמור, ויש דברים שהם לא גזל על פי הלכות חושן משפט אבל הוא בעצם לוקח חלק שאינו שלו.

לכל אדם יש את הדיבורים שלו ויש את דברים שלו (ממונו) כפי שורש נשמתו. כל הדברים של האדם הם באמת השתלשלות של הדיבורים שלו. ולכן במדה מסוימת 'ממונו חביב עליו מגופו' כי גופו נברא מן העפר אבל ממונו מהיכן בא, "ויפח באפיו נשמת חיים ותהי האדם לנפש חיה" - 'רוח ממללא'. אלו הם חלקי הדיבורים שלו, והממונו שלו הוא השתלשלות של הדיבור שלו - וממונו הזה נקרא "דבר". בדקות, גם גופו הוא כך, אבל זה חלק יותר נמוך של האדם שעליה נאמר "כי עפר אתה".

כל מה שצדיקים היו חביבים עליהם ממונם, זה הני מילי, בממונו ששייך לדיבורו של הצדיק. דייקא על יעקב נאמר "איש תם יושב אהלים", כי עסקו בתורה היה ב"ודברת בס" - ועליו נאמר דייקא שממונו היה חביב עליו. מדוע? כי כל ממונו שלו בא מדיבוריו של

ממונו שהם בעצם שייכים להאדם וחלק הם חלקי הממונו שלא שייכים לו שהם הממונו שהאדם רוצה מחמת קנאה או תאוה או כבוד.

על אותו משקל שכל אחד יש לו את הקנינים שלו ששייכים לנשמתו, לכל אדם מחמת מחצב נשמתו יש לו חלקי דיבורים שיש לו. בכללות ממש, היה עשרה מאמרות שנברא בהם העולם ולכל אדם ואדם יש שורש פרטי באחד מן העשרה מאמרות הללו. על אף שכל העשרה מאמרות שייכים לכללות נשמות ישראל, בפרטות לכל אדם ואדם יש דיבור אחד, מאמר אחד, ששייך לו. וגם באותו דיבור עצמו, יש לו אות פרטי ששייך לו, ובאותו אות עצמה יש מילויים ומילויים ומילויים וכן על זה הדרך, ויש שינויים, ויש אתב"ש, וכל האופנים שמנו רבותינו, ובפנים אחד מהצירוף של אותו אות, שם מושרשת נשמתו.

יש תרי"ג מצוות, ואומר רב סעדיה גאון ששורשם בעשרת הדיברות. נמצא ששורש התרי"ג מצוות היה בעשרה הדיברות ששורשם בדיברה אחת, ששורשו באות אחת, ובאותו אות יש פרטים, או מילויים או שינויים וכו', ובאחד מן הפנים הללו יש צירוף אחד פרטי שהוא שורש נשמתו. ומשם בא כל הדיבורים שהוא מדבר.²

יש לכל אדם שהוא מששים רבוא נשמות ישראל שורש אחד בששים רבוא אותיות שבתורה, יש לו שורש באות אחד בהתורה. וזה מצד תורה שבכתב, כי הששים רבוא אותיות נכתבים בתורה שבכתב. אבל גם יש את שורש של האדם בתורה מצד תורה שבעל פה. יש לכל אחד שורש פרטי בעשרה מאמרות, בעשרה הדיברות, באות אחת - ובאחד ממילויי או צירופי אותיות באופן מסוים. ומשם נחצבים כל חלקי הדיבור שהוא מדבר.

² צדיקים 'אומרים מעט ועושים הרבה', כי הם מתחברים אל שורש הדיבור ולכן דיבורם 'מעט' כי בשורש הדיבור יש רק אות אחת. ומ'מעט' הזה הם עושים הרבה, כי יש ריבוי עצום הבא מדיבור לשורשם. לעומת כן, אלה שמדברים הרבה ועושים מעט, הם מדברים הרבה כי הם לא מחוברים להשורש שלהם באות אחת. והם עושים רק 'מעט', כי כל העשייה שהם עושים אינו שייך לדיבורם כפי שורשם. זה נקרא 'אומר הרבה ועושה מעט' בעומק.

עצמו, חלקי דיבורו וחלקי ממנו שנקראים "דבר", הם בדיוק אותו חלק. זו שלימות של צורת האדם.

אבל על דרך כלל הפגם גם לא מתחיל אצל האדם שהדברים שיש לו הם לא שייכים להדיבורי תורה שיש לו, אלא מתחיל בהפגם של 'לא בדברים בטלים', אלא דיבורים בטלים. בשעה שהאדם מדבר דיבורים בטלים אז הדברים שהוא מקבל, אם הם לא תואמים להדיבור שלו אז בודאי אינו חלקו, ואם הדברים תואמים להדיבורים שלו הרי הדיבור שהוא מדבר הוא דבר בטל - ואז הממון שממנו הוא משיג הוא בטל.

בעומק, בטל נקרא בטל מלשון "מטל השמים ומשמני הארץ", כל שפע שמגיע מהשמים מ"דבר ה' שמים נעשו" נקרא טל, "טל אורות טליך", וכאשר זה לא מגיע "מדבר ה' שמים נעשו" אז זה נקרא בטל, הטל בטל, השפע בטל - זה נקרא דברים בטלים. הדברים בטלים הללו הם החלק שלא הגיע מדיבורו, או מחמת שהדברי תורה שלו לא מצטרפים לעולם המעשה כי חסר ב'ללמוד על מנת לעשות', או מחמת שחסר בדיבורי תורה עצמם. כשהוא מדבר דברים בטלים, אז ממנו לא מגיע מחלקו שלו. אז דיבורו בטל, והדברים שלו הם בטלים.

וא"כ יש אדם שדברים שלו הם בטלים אבל דיבורים שלו הם כן חלקו, ויש אדם שגם דיבורו בטל. בעומק, דבר שאינו עושה פרי נקרא דברים בטלים. כל חיבור שנקרא 'ראו מדברת', כלומר חיבור שאינה מביאה לידי פרו ורבו, על אותו משקל, דברים בטלים אינם מולידים דברים, ובדקות זה נקרא גם 'דיבורים' בטלים.

העשירות של משה ורבינו הקדוש בא מחלקם בדיבורי תורה

הגמרא אומרת על רבי ש'זכה לשתי שולחנות' של 'תורה וגדולה במקום אחד'. רבי הוא זה שסידר את הששה סדרי משנה, והוא זה זכה לשתי שולחנות של תורה וגדולה במקום אחד בעולם הזה.

השורש לזה היה במשה רבינו, שהוא היה העשיר במדרגת תורה. גם האבות היה להם עשירות, אברהם היה "כבד במקנה" וכן על זה הדרך, אבל בהשתלשלות של תורה, העשיר הראשון היה משה. הגמרא אומרת שיש ארבעה תנאים בנבואה, ואחד מהם הוא עשירות, וזאת ילפינן ממשה שנאמר בו "פסול לך שני לוחות אבנים", וחז"ל דורשים, 'פסולתם יהא שלך' שנתעשר משה מפסולת הלוחות'. הפסולת של הלוחות הם של משה, וזה נעשה מהאותיות, משם הוא מתעשר. העשירות של משה בא מחלקי האותיות, זה ממנו של משה.

זה ההגדרה שאמרנו, שהדברים של האדם באים מדיבורים של האדם, ממנו של האדם המיוחדת לנפשו בא מאותו חלק של דיבורים המיוחדים שלו בתורה.

התורה נקרא על שם משה, "זכרו תורת משה עבדי", ופסולת הלוחות הם של משה, אז האותיות של הלוחות הם חלקו של משה, ואז מתגלה לו פסולת האותיות שזה ההשתלשלות של הדברים שבא לו מן הדיבורים. זה נקרא פסולתם היא שלך.

ומה התגלה אצל רבי שהיה לו 'תורה וגדולה במקום אחד'? בזמן של משה היה 'ששים רבוא בכרס אחד', משה הוא ה'שורש' לששים רבוא, ואילו רבי הוא ה'מאסף' של הששים רבוא.¹ לכן רבי הוא המסדר של כל דברי החכמים לששה סדרי משנה, הוא אסף כל הששה וקיבץ אותם לבסוף.

¹ [שהיו נבנים מאבן ספיר]

² [הערת העורך: וזה נתגלה גם בתרי משיחין. משיח בן דוד מגלה שורש הכל, ומשיח בן יוסף מגלה את קיבוץ הכל יחדיו]

בדיבור בדבר על ידי דיבור בדבר, מחמת שהדבר לא משתלשל להדיא מן הדיבור לכן הוא לא יכול לפעול בדיבורו להדבר. אבל בהקדש, הדברים משתלשלים מן הדיבורים ולכן בשעה שהאדם מקדיש דבר בפיו, אז הדברים משועבדים לדיבור. זה השתלשלות גמורה מדיבור לדבר.

שיחת חולין של תלמידי חכמים - גדרה ומחותה

כל הדיבורים שנמצאים בעולם, ברובם הגדול מאד, הם דברים בטלים. בודאי יש דברים בטלים ממש שהם ברורים לכל בר דעת שהם דברים בטלים, אבל יתר על כן, בדקות, גם כאשר האדם מדבר דברים שהם דברי תורה, פעמים הרבה הם דברים בטלים בערכו, אם הם דברי תורה שלא שייכים לשורשו.

'שיחתן של ת"ח צריכה תלמוד'. מהי שיחת ת"ח? התורה נקנית במ"ח דברים, ואחד מהם 'מיעוט שיחה'. הגר"א אמר שאין כאן הכוונה לשלול ריבוי שיחה אלא כוונת המשנה לחייב את מיעוט השיחה הנצרכת לת"ח. "על כן יהיו דבריו מועטים" - לא שצריך להשתומם לגמרי, אלא, מעט צריך כן לדבר.

מאיפה מגיע שיחת חולין של תלמיד חכם? בעומק זה אדם שמדבר את אותם דברי תורה ששייכים לחלקו ומכח כך ישתלשלו דיבורו לעולם, והוא מדבר אותם דברי חולין מהמקום של הדברי תורה שהוא דיבר.

בשעת בריאת העולם הדיבור בא ממנו ית' שמו, בדבר ה' בשמים נעשו, ולעולם דברך ה' נצב בשמים, בשעה שניתנה תורה לישראל הדיבורים שלנו צריכים להידבק בדיבוריו של מקום ולעורר דיבוריו של מקום, ומכאן ואילך אלו כל הדיבורים הם לפי ערך הדיבורים שדיברו בדברי תורה בהאי עלמא. בכל יום ויום כאשר האדם עוסק בתורה, בלילה נשמתו עולה למעלה, ואותם דיבורים שעלו עם נשמתו למעלה הם שורש החידוש מחר בבוקר שמתחדש הבריאה עוד פעם. בכל פעם שהאדם מדבר דיבורים באותו יום חוזר ועולה

משה רבינו הוא שורשם, בזמנו היה ששים רבוא נולדים בכרס אחד כי משה הוא השורש להששים רבוא, ולכן 'כל מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש נאמר למשה בסיני', משה הוא הדעת שהיא כל שורש ההתפשטות של הששה רבוא. לעומת כך, רבי מקבץ לכולם ואוסף את כולם. לכן הוא סידר ששה שאלו הם תורה שבעל פה, ומשם השתלשל כל התורה והגדולה של רבי. הוא קיבץ כל הדיבורים של כל הששים רבוא, וכהשתלשלות מכך, הוא קיבץ הממון של כל הששים רבוא של אותם דיבורים. הוא נשמה כללית שמקבץ את כל הדיבורים כולם ולכן הוא גם מקבץ את כל ה'דברים' שבאים מכל ה'דיבורים' - שהוא הממון של הכל. משם בא העשירות שלו.

היחס בין דיבורים של האדם לדברים של האדם

ניתן עוד דוגמאות, שהדברים של האדם באים מדיבורים של האדם.

דוגמא נוספת. על מלך נאמר "בדבר מלך שלטון". בכל אדם ואדם לא בהכרח שיתגלה הדיבור שלו כדבר, אבל במלך, כל דיבור שלו ישתלשל למעשה, להיות דבר. ומצד כך יש דין שהמלך צריך להיות עשיר, כי בעומק, מדרגת מלך הוא שדיבורו נעשה למעשה, אז עשירותו של מלך משתלשל מדיבורו. כי הדיבורים שלו והדברים שלו נחצבים ונחקקים הא מהא, הדברים משתלשלים מן הדיבורים.

דוגמא נוספת. אצל ממון הדיוט, דיבורו של הדיוט לא חשיב כדבר, אבל אצל דיני הקדש, מיד חל דין של הקדש מכח הדיבור. מדוע? הקדש הוא ממון שנמצא במדרגת דיבור, והממון והדיבור שם מצורפים אהדדי. אבל בהדיוט, הדיבור לא פועל מיד, כי האדם נמצא במדרגה שהדברים שלו והדיבורים שלו הם שתי מערכות, לא אותו מערכת. אם הוא מנסה לפעול בדברים על ידי דיבורים, הדברים שלו הם לא השתלשלות גמורה של דיבורים שלו, כי יש לו דיבורים בטלים, שהם דברים שאינם מצורפים לדיבור, ולכן אם הוא ינסה לפעול

לעולם החומר.

אם ת"ח לא ידבר כלל בדברי חולין והוא ידבר רק בדברי תורה, אז איך יגיע מדבר ה' שמים נעשו, איך זה יגיע לעולם המעשה? ה'מעט שיחה' של שיחת חולין שלו משלשל את הדיבורי תורה שלו לעולם המעשה. איזה דיבורים הוא משלשל? הוא משלשל לתתא רק אותם דיבורים של ה'תלמוד' של עצמו, הוא משלשל לתתא את הדיבורי תורה של עצמו. 'מעט שיחה' הנצרכת לתלמיד חכם, זה כי צדיקים 'אומרים מעט ועושים הרבה', ועל זה דייקא נאמר 'במעט שיחה', כי גם כאשר הת"ח מדבר דברי חולין הוא מדבק את עצמו לשורש של הדברי תורה, שהם ה'מעט', שהם מאותו מקום של 'מעט' שהוא שורש נשמתו - ומשם מגיע גם הדברי חולין שלו.

ביתר דקות, אם 'מעט שיחה' היה כפשוטו שצריך לדבר רק מעט, אז מאיפה הוא מדבר? הוא מדבר מהאי עלמא רק שהוא מדבר 'מעט'. הגר"א אמר הפוך, שצריך לדבר את ה'מעט' הזה, ומאיפה משתלשל אותו 'מעט'? ה'מעט' הזה מגיע משורש חציבת נשמתו של "בדבר ה' שמים נעשו", דיבורים של תורה ששייכים לו, שהשתלשלותם לעולם החומר, ובדיבורו גופא הוא זה מה שמשלשל את דיבורי תורה שלו לעולם החומר. זה 'שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד'.

בלשון חז"ל, שיחה נקרא 'שיחה נאה', 'הולך אחרי שיחה נאה'. ידוע המשנה באבות, 'המפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה - הרי זה מתחייב בנפשו', זה לא מדובר כפשוטו על מי שלומד מסכת פלונית ופתאום הוא מסתכל בחלון ורואה אילן נאה, לא בזה עסקינן, אבל אם הרי זה מתחייב בנפשו, זה

הדיבורים לעילא, ועוד פעם בבוקר נתחדש הבריאה, מאיפה החידוש בא, מהדיבורים של הדברי תורה שהוא דיבר אתמול בהאי עלמא, משם התחדש העולם. בעומק אדם שלא מדבר דברים בטלים, הוא זה ששיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד, כי הוא מדבר במה שהשתלשלו מהתלמוד שהוא דיבר כאן בעולם. לא רק כמו ההבנה הפשוטה שהיא דברי הרמב"ם שרוב דיבורו של תלמיד חכם אינו אלא בדברי תורה ובדברי חכמה וגם כאשר הוא מדבר שיחת חולין הוא אומר חכמה, בודאי שבדקות זה אמת, אבל מונח כאן הרבה יותר מזה. כל מה שהוא מדבר, הוא מדבר באותם חלקים שנשתלשלו הן התלמוד של הדיבור שלו. אז בודאי שזה צריך תלמוד, כי הוא מדבר רק בדברים שהשתלשלו מתלמודו."

'שיחתן של תלמידי חכמים' זוהי שיחה שנובעת ממקום השתלשלות של הדיבור.

מעט שיחת חולין של תלמיד חכם - הבא מדברי תורה של התלמיד חכם

התורה נקנית במיעוט שיחה, ובהבנה פשוטה כי אומרים חז"ל 'אמור מעט', אבל ביאר הגר"א להיפוך, לא שהתורה נקנית במעט שיחה שצריכים למעט בדיבור, אלא שהתלמיד חכם צריך לדבר מעט שיחת חולין של תלמיד חכם. ומהי אותם דברי חולין שהת"ח צריך לדבר? למה אין לו להשתומם? כדי שהוא לא יהיה בבחינת שממה, 'תוהה על שממון שבה' שזה נקרא 'בונה עולמות ומחריב', הוא צריך לדבק עצמו לדיבור של שיחת חולין. ה'מעט' של שיחת חולין של ת"ח הוא נצרך כדי לקיים את עולם החומר, כי השיחת חולין שלו תשתלשל מדברי תורה שלו וזה משתלשל

⁹ רשעים שלא מדברים דברי תורה בכלל, הכח הדיבור שלהם בא מדיבור הנחש שדיבר עם חוה. הנחש אמר 'והייתם כאלוקים', כלומר הנחש אומר שיש צד שני מלבד הצד של דבר ה'. זה השורש לכל הדיבורים דקלקול כמו לשון הרע. כל מי שמדבר דברים רעים מקבל את דיבורו מדיבור הנחש. עד דיבורו של הנחש כל הדיבורים היו רק דיבורי הקב"ה. הדיבור הראשון דקלקול בבריאה היא דיבור הנחש. זה כל שורש דיבורים רעים וזה משתלשל לכח הדיבור התחתון. בדקות, זה מגלה השורש העליון שזה 'בונה עולמות ומחריב'. חז"ל אומרים שלשון הרע 'הורגת' את שלשה, כי זה 'חרב פיפיות בידו', זה חרב של שתי פיפיות, יש את פה של הנחש ויש את הפה של בורא עולמות ומחריבן, שזה שורש לדיבורים שנפלו. זה שתי פיפיות של 'חרב' מלשון חורבן.

מדבר עם אחרים. בודאי שיש גם סיבה שלישית של דיבורים שנובעים מהרצונות של האדם, למשל הוא רוצה למכור דברים, והוא רוצה ורוצה ורוצה דברים ולכן הוא מדבר, או הוא רוצה לקנות דבר ומדבר על כך וכן על זה הדרך. אבל בדרך כלל מלבד ענינים של קנין האדם מדבר או כי יש אדם שפונה אליו או משממון פנימי הנמצא בתוך עצמו.

אבל - מה המושג שנקרא 'לדבר דברי תורה'? מה הסיבה שהוא מדבר בדברי תורה?

מי שמדבר בדברי תורה כי יש מצוה של "ודברת בם", הוא לא יגיע להמכוון של התכלית של דיבור בדברי תורה. מצות תלמוד תורה היא אחד מתרי"ג מצוות, אבל הוא גם שורש של כל המצוות כי באמת היא למעלה ממדרגת מצוות. יש פנים שבתורה שיוצרת למדרגת מצוה, ולכן תלמוד תורה היא אחת מכל המצוות והיא עדיין השורש שלהן, ויש פנים שבתורה שהיא למעלה ממדרגת מצוה.¹

מי שמדבר בתורה רק מחמת הציווי של "ודברת בם", הוא נמצא במדרגת תלמוד תורה שהיא מצוה - אבל לא זה שלימות הדבר. למעלה ממדרגת מצוה, מדוע האדם מדבר דברי תורה? על מדרגת מתן תורה נאמר "קול גדול ולא יסף ולא פסק". כל מי שמצורף בנפשו ל"זכור היום אשר עמדת לפני ה' אלוֹקֶיךָ בחרב", והזכירה היא זכירה חושית ולא זכירה ידעית חיצונית בבחינת "וידעת היום" בלבד, אלא בבחינת ידיעה חושית, אז הוא מצורף ל"קול גדול ולא יסף ולא פסק" - ולכן הוא מדבר. (כמובן שיש 'עתים חשות ועתים ממלאות', ומצד 'עתים חשות' מתגלה שכן יש 'קול פסק'. עתים חשות זה ח"ש של שיחה, חש-שח הם אותו שורש.)

מאיפה בא המקום הפנימי שמתוכו האדם מדבר דברי תורה?

בודאי בדרך כלל יש שמדברים בדברי תורה כי יש מצות "ודברת בם" והם רוצים לדעת את התורה, ויש הרבה סיבות למה הם רוצים לדעת

מדובר על מי שמדבר על השיחה הנאה של ת"ח שהשתלשלו ממקום ה'תלמוד' של הת"ח, שבשעה שהוא עוסק בדברי תורה, הוא מעתיק את עצמו לירד לשיחה נאה של שיחת חולין שמשתלשל מהדיבורי תורה שהוא עצמו דיבר. הוא מתחייב בנפשו כי הוא ירד ממדרגת דיבור למדרגת דבר.

היו מעשים ברבותינו שבא אחד להם באמצע לימודים וביקש מהם ישועה, ורבותינו אמרו שהלימוד הזה יהיה לזכות פלוני, ועל ידי כך עשו הרבה ישועות. איך הדבר הזה נפעל? הדיבורי תורה שלהם הפכו להיות דבר, ואז דיבורים שלהם פעלו. אבל רק למי? אצל מי שהיה שיחת חולין שלו צריכה תלמוד, כי השיחה שלהם היה שיחה נאה, הם מדברים מההשתלשלות של מה שקיים כאן בהאי עלמא, מכח דיבורם שלהם. זה הדברי תורה כפי שהם קיימים בשורשם העליון.

זה הצורה השלימה של תלמיד חכם בעומקו, הוא מדבר דברי חולין רק מאותם דברים שנשתלשלו מהדברי תורה שהוא דיבר. מכח כך, מכח דיבורים אלו, "יוצר אור ובורא חושך", הקב"ה מחדש בכל יום את מעשה בראשית, מהחלק של הדיבורים שהוא דיבר שנתחברו עם דיבורים של לעילא ומכח כך נעשו דיבורים של מקום לברוא את הדבר מחדש, מדיבורים אלו דיבר בעולם החומר, הוא דיבר רק מהחלק ששייך רק לבריאה שלו ולא מעבר לכך. ואם הוא מדבר בחלק שלא שייך לו, זה נקרא גזל בדיבור.

לדבר דברי תורה ממקום פנימי בנפש
השאלה הוא - מאיפה האדם מדבר. כל אדם ואדם מדבר, הרי כל אדם נקרא 'מדבר'. אבל מאיפה האדם מדבר?

רוב בני אדם יש להם שני סיבות שורשיות מהיכן הם מדברים. סיבה אחת - כי יש מי שפנה אליהם, והוא צריך לישא וליתן עם הזולת. סיבה שניה - כי הוא נמצא בתוך שממון של עצמו, הוא לא מסוגל להיות לבד עם עצמו, ולכן הוא

¹ ודיברנו על זה הרבה בפרקים הקודמים, בהבדל בין תורה במדרגת מצוות לתורה במדרגת תורה.

מסיבות חיצוניות, או מסיבות של שממון פנימי, או מסיבות רצונות פנימיים שהוא מדבר - אבל הוא לא מדבר ממי שהוא. אם הוא מדבר ממי שהוא, הוא ידבר מעצמיות של הדיבור של מעמד הר סיני שהיא נחקק בנשמתו. דיבורים האלה המה הדיבורים שמכוחם נבראו העולם, אלו הם הדיבורים שמכוחם בכל יום מתחדש העולם, אלו הדיבורים של האדם שחלקם שנשתלשלו בעולם, שעליהם נאמר - 'שיחת תלמיד חכם צריכה תלמוד'.

דברי תורה במדרגת 'דברים היוצאים מן הלב'

עכשיו נקרב את הדברים עד כמה שניתן, על אף שהדברים הם רחוקים ממדרגת עלמא דידן, אבל לפחות שנבין מה המושג שנקרא דברי תורה. כמה בני אדם ישינו למעשה את הדברים שנאמרו כאן - זה שאלה אחת. אבל לפחות, ראשית כל - להבין מה המושג שנקרא דברי תורה.

יש מימרא בדברי רבותינו, 'דברים היוצאים מן מלב, נכנסים אל הלב'. לא נתייחס כאן לחלק שנקרא 'דברים שנכנסים אל הלב' אלא נתייחס כאן לחלק הראשון הוא 'דברים היוצאים מן הלב'.

כל אחד ואחד מאיתנו, איש לפי ערכו, מדבר דיבורים. כל אחד מכיר בתוך כוחות נפשו רמות של דיבור, מאיפה הוא מדבר. למשל הוא קם בבוקר והוא אומר לבן שלו "בוקר טוב", הוא אומר זאת ממקום קצת יותר פנימי. אדם שמתחתן והוא קם בבוקר אחרי החתונה, הוא אומר בוקר טוב לרעייתו, הוא אומרת זאת ממקום יותר פנימי. כל אחד מאיתנו מכיר מקומות בתוך נפשנו שמהם אנחנו מדברים - יש מקומות חיצוניים יותר ומקומות פנימיים יותר. וזה משתנה מזמן לזמן ומנפש לנפש.

כל אחד ואחד לפי ערכו יש לו את המקום העמוק ביותר שמשם הוא מכיר שהוא מסוגל לדבר. בערכו, זה נקרא דברי תורה. וכל הדיבורים שהוא למטה מכך, בדקות זה דברים בטלים בערכו.

את התורה, כל אחד לפי ערכו, ולכן הוא מדבר. אבל הנשמה של האדם - מדוע היא מדברת בדברי תורה?

כל הנשמות של כל כנסת ישראל עמדו בהר סיני ובשעה שהקב"ה דיבר העשרת הדיברות, אומרים חז"ל 'נחקקו דברי תורה בלבם', מכאן ואילך כל הדיבורים שלהם מצורפים למדרגת הר סיני. מהיכן הם מדברים? מההתגלות של העשרת הדיברות. ומה מניע את אותו דיבור? הדיבור מונע מכח ה"קול גדול לא יסף ולא פסק". מצד כך, האדם מדבר מהיכן? מתנועה שנחקקה בעומק נשמתו, שהיא לדבר בדברי תורה.

כידוע מאד, מהיכן מתחילים ללמד תינוק לדבר? שהוא יתחיל לדבר בלשון הקודש, כמ"ש בסוכה. מדוע? כי זה הוא. זה הלשון שבו נברא עולם, זה הלשון שבו דיבר הבורא בעשרה מאמרות כשברא את עולמו וזה הלשון שבו ניתנה התורה. והדיבור הזה נמצא בעומק נשמתו של האדם. רק כיון שחטאו בעגל שהיה חזרה לקלוקל הנחש שדיבר שיחה בטילה אז נתכסה כח הדיבור השורשי הנפש, ומכאן ואילך למה בני אדם מדברים? ממקומות חיצוניים.

שורש הדיבור החיצוני נתגלה בראשונה להדיא בהנחש שדיבר עם חוה, ובשורש הדק זה התגלה כבר באדם הראשון שאמר להקב"ה 'לכולם נתת בן זוג, לי לא נתת בן זוג', זה היה דיבור ממקום חיצוני בנפש. מכאן ואילך נעשה השורש הדק לדיבורים המגיעים מבחוץ. יש דיבורים שמגיעים מעומק נשמתו של האדם, "נפשי יצאה בדברו עמו", זה דיבור הבא מעומק נשמתו של המדבר. ויש דיבורים שהאדם מדבר והמה כמעט כל הדיבורים שנמצאים בהאי עלמא, שהם דיבורים שמגיעים מבחוץ.

"אז נדברו איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון". אפילו כשהאדם מדבר בדברי תורה, בדקות רוב הדיבורים במדרגת דברים בטלים. למה? כי האדם לא מדבר דיבורים אלו ממקור ההתגלות הפנימית של נשמתו, אלא הוא מדבר דיבורים שנקראו

ממקום העמוק שבתוכו, הוא יגיב לכך, "מה זה שייך למקום עמוק?" כי מעולם הוא לא נגע שם. החקיקה של דברי תורה בלבו לא נמצא אצלו באתגליא, הוא לא נוגע באותו חקיקה שבתוכו.

דברי תורה הם אותם דיבורים שהאדם צריך לדבר - אבל מהיכן? איש לפי מהללו ולפי ערכו, כל פעם הוא עמל לטהר את לבבו עוד אז נגלה לו עמוק יותר פנימי בתוך עצמו. כל מי שקצת עבד על עצמו מכיר את דברים הללו ברור, ומי שלא עבד על עצמו רק עשה סך של מצוות אז לא מבין על מה מדובר. מי שעמל קצת עם עצמו מכיר גילוי פנימי יותר, הלב שלו נפתח יותר, הוא זוכה ומרגיש יותר דקות ועומק, הוא זוכה ומרגיש יותר חמימות ואור, הוא חש את הדברים, כל איש לפי ערכו. מהמקום הפנימי הזה הוא צריך לדבר לפחות מעט דברי תורה.

ככל שהדיבורים של האדם יותר נוגעים בהמקום העמוק בתוך נפשו, זה נקרא שהוא מדבר דברי תורה. ככל שהאדם גבוה יותר וחי פנימי יותר, אז יותר ויותר דיבורים שלו מגיעים ממקום העמוק ביותר לפי השגתו שלו שבו הוא נמצא. ועל זה נאמר בעומק "ילכו מחיל אל חיל". זה לא רק לדבר יותר ויותר דברי תורה, אלא לדבר יותר ויותר ממקום יותר פנימי. זה נקרא דיבורי תורה, אחרת זה לא דיבורי תורה אלא דברים בעלמא.¹

להכיר שהשתמשות בדברים בחייו הם לפי חלקי נשמתו

עכשיו נבין מה הם דברים בטלים בעולם החומר, ומהי הצורה הראויה של 'שיחת חולין' של תלמידי חכמים צריכה תלמוד' בעולם החומר. מלבד מה שנתבאר עד השתא באופן פנימי, עכשיו נקרב את הדברים באופן שהיא קרובה יותר אילינו, על אף שהם נוגעים בדיוק באותו נקודה.

רוב הדיבורים שאנחנו מדברים - האם הם באים מהנקודה העמוקה שבתוך עצמנו? כמעט ולא. אולי הוא דיבר כמה פעמים בחיים מהמקום העמוק שהוא מכיר מתוכו, או בזמן רח"ל שהוא נמצא בצרה, "ממעמקים קראתיך ה'", שם האדם מדבר מעומק נשמתו. אבל על דרך כלל הדיבורים שהוא מדבר הם דיבורים בעלמא.

וגם כאשר האדם מדבר דברי תורה, למשל אם הוא עושה תיקון ליל שבועות, כל הלילה בשבועות או בליל הושענא רבה הוא עסק בתורה ודיבר דברי תורה - מאיזה מקום הוא דיבר? אפשר לאדם לעסוק כל ליל שבועות בתורה אבל הוא לא מחובר למעמד הר סיני, הוא לא מדבר ממקום של "וההר בוער באש עד לב השמים" שבתוך עצמו, אלא הוא מדבר ממקום חיצוני בתוך עצמו. מי שמדבר ממקום חיצוני בתוך עצמו, גם אם אלו דברי תורה, בדקות זה דברים בטלים בערכו.

לכל אדם יש רובד פנימי שהוא מכיר בתוך עצמו. אי אפשר שכל דברי תורה יבואו מאותו מקום פנימי. אבל איך חותרים לשם, לאיפה הכיוון, לאיפה המהלך צריך להיות? כאשר האדם מדבר דברי תורה, הוא צריך לדבר עד כמה שניתן, לפחות פעם אחת ביום, ולא יעבור שבוע אחת, שהאדם לא דיבר ממקום העמוק של תוך תוכו, לעת זאת.

יתכן שהאדם עמל בתורה שבעים שנה, אבל הדיבורים העמוקים שיש לו היה או באופנים של כעס שהוא צעק על דבר, או שהיה נצרך לדבר מפלוני והוא החתנן בפניו, או שהיה לו צרה והוא התפלל על כך. אבל בדברי תורה שלו לעולם הוא לא נגע במקום העמוק. הוא לא יודע מה זה ה'מקום העמוק' בדברי תורה, הוא רק למד דברי אביי ורבא והוא יודע שיש רשב"א ויש קצות החושן על הסוגיא, ואם הוא ישמע על המושג שיש לו להגיע לדיבור בדברי תורה

¹ יש שמנסים לעבוד על הענין שלא ידבר דברים בטלים בבית המדרש, וזה על דרך כלל של אותם שמיחדים לזמן שבאותו הזמן הציבור לפחות לא ידברו לשון הרע... לא באנו ח"ו לומר שעדיף לבטל את זה בשום פנים ואופן, רק באנו לומר שהאדם צריך להבין שזה לא התכלית המכוון, כי זה לא מציאות החיים האמיתית. החיים הפנימיים הם חיים אחרים לגמרי.

חיבור לזה. חז"ל אומרים 'חן המקום על יושביו'. האם כל אדם מרגיש חן המקום עליו? יש אופנים שהוא רוצה לעבור דירה למקום אחרת, אבל יש אופנים שהוא כן מרגיש 'חן המקום על יושביו'. מאיפה מגיע החן הזה? כי בעצם ארבעים יום קודם 'יצירת הולד בת קול אומרת 'בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני', 'יצירת הולד של האדם הוא 'יצירת החומר של האדם, וקודם 'יצירת הולד מאיפה משתלשל מציאות הבית של האדם? ממקום הנשמה לפני התלבשותה בגוף. וכשהוא קונה בית, האם הוא מרגיש שזה הבית שנגזר עליו קודם 'יצירת הולד?

וכשהוא כן מרגיש חן על ביתו ועל מקומו, מאיפה הוא מרגיש את החן? זהו אותו חן מאור הנשמה שכבר נגזר עליו מארבעים יום קודם 'יצירת הולד. 'נגזר' עליו, מלשון 'גזירה' מלשון 'חתיכה', זה חתיכה וחלק מנשמתו, הדבר הזה 'נגזר ונחקק' מנשמתו. ואז כאשר האדם מגיע לדבר שהוא מעצם שורש נשמתו שלו, כגון בבית שנגזר עליו, לפעמים הוא יכול להרגיש 'חן המקום על יושביו'.

בקלקול, פעמים הוא מרגיש 'חן המקום על יושביו' רק מחמת שיש לו תאוה בלבו לדור באיזה מקום, וברוך ה' הוא מוצא את תאוות לבו במקום הזה, לכן הוא אוהב את המקום הזה. אבל בודאי שהאדם מרגיש 'חן המקום על יושביו' מהמקום פנימי בתוכו - כי באמת המקום הזה בעצם שייך לו. וכן הדבר ב'חן אשה על בעליו'.

בכל אופנים האדם יכול להרגיש איך דברים הללו מוצאים חן בעיניו, על אף שהם מעולם החומר. לפעמים האדם תופס שזה רק חן בעלמא, וכמו שנח מצא חן גם הדבר הזה מצא חן בעיניו. אבל באמת הדבר מוצא חן בעיניו כי זה החנייה שלו, זה חלק מחקיקה השורשי של מקום המנוחה שלו, משם הוא מוצא את אותם חלקי חן שמתגלים בדבר, מחמת שהם שייכים

ניתן הדוגמא הברורה. אדם קם בבוקר והוא צריך לחם. הוא לא זוכה שיש לו אלפי משרתים לשמש אותו, אז הוא הולך למכולת ואז הוא קונה, ושם לפעמים הוא צריך לבקש על הדבר שהוא יחפש, ואז יש לו הכרח לדבר עם מישו. כשהאדם חי בשטחיות והוא עושה את מעשיו בשטחיות, אז הוא קונה את הדבר בשטחיות, והוא מבקש על הדבר מנקודה שטחית. הרי אלו דברים בטלים, ועל זה נאמר "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי אם על פי מוצא ה'". כשהאדם מבקש לחם או אוכל לחם, האם הצורך שהוא מבקש הלחם מיוחס לגופו, או שהוא מבקש הדבר ממקום יותר פנימי למה שהוא עושה?

כולנו עוסקים בעולם החומר, כל איש לפי ערכו, יותר או פחות. מה האיכות של החיבור שהוא מתעסק? כמובן שאם האדם מתחבר לדברים אלו מכח תאוה, זה בא מחלל השמאלי בלב, ואולי הוא יכול לחבר לאותם דברים מכח חמימות גדולה. שמה הוא מתחבר ממקום קלקול שבנפש, ולא בזה עסקינן. מדברים כאן על הדברים שהאדם משתמש בהם שהם "ההכרח לא יגונה", אבל מלבד ההכרח לא יגונה שזה רק מצד ההלכשה של הדבר, אבל מצד ההשתמשות של הדבר, שהאדם משתמש במה שהוא משתמש - האם הוא משתמש בדבר כהשתשמות חיצונית? או כי יש לו חיבור בעומק נפשו לדבר?

חז"ל אומרים שאצל הצדיקים, ממונם חביב להם יותר מגופם, עד כדי כך שאומרים חז"ל 'כל הגוזל ממון חבירו כאילו גוזל את נפשו', ומבארים רבותינו, מחמת כי חלקי נפשו נמצאים בממונו.⁹ האם האדם מרגיש את החיבור הזה עם ממונו שלו?

ניתן עוד דוגמא של דבר שאנחנו מרגישים חיבור אל הדבר, שכל אחד מאיתנו מרגיש

⁹ על אף שעוסקים עכשיו בקומת הדיבור וזה דוגמא מקומת המעשה, ברור ששורשם חד.

¹⁰ כגון בהמת כהן ותרומה, וכן על זה הדרך.

¹¹ אלו הם דוגמאות שהם קרובות גם לנפש הבהמית של האדם, ואף אם האדם לא מכיר הדברים הללו בחייו, מכל מקום הוא שמע מאחרים שמציירים את הדברים שהם כך, מי פחות מי יותר.

לנפשו.^א

ככל שהאדם חי דברי חכמה אז הוא רואה חכמה בכל דבר, וזהו דברי הרמב"ם שאין עסקו של ת"ח אלא בדברי תורה וב'דברי בחכמה' - מהו דברי חכמה? שאפילו כאשר הוא עוסק בדברי חולין, הוא נוגע בנקודת החכמה שמתגלה בכל דבר. וכיון שחיי חכמה הפנימיים שלו מבוררים יותר, והוא מכיר את חלקו שלו, שזה תלמיד חכם - אז גם כאשר הוא עוסק בשיחת חולין שבדברים, הוא מוציא את נקודת החכמה שהוא קרובה ללבו הדבר באותו ענין שהוא מתעסק בו, ואז הוא עוסק בהנקודות שמשתלשלים מנקודת נפשו.

בודאי קל יותר לאדם לדבר בדברים שהם נוחים לו. אבל מה התוצאה של זה? ככל שהאדם מדבר על מה שחוצה לו, אז הוא משעבד עצמו למה שהוא מדבר. האדם יכול לעורר את נקודות חיצוניות בנפשו ולדבר על דברים שהם חוצה לו, ודיבור זה לא בא מעצמו - או האדם יכול לעורר איזה נקודה פנימית בנפשו ולדבר על זה, מתוך עצמו.

מספרים על רב בן ציון אבא שאול זצ"ל, וכך הוא העיד על עצמו, שכאשר היה מספר עם אשתו בבית, היה מדבר עמה רק בענינים שלא מעיינים אותו, בכדי שהוא לא ימשך אחר הדיבור החיצוני. כמובן שרק בעל מדרגה יכול לעשות את זה, וגם צריך שאשתו תהיה לא פחות ממדרגתו והיא מסוגלת לקבל את זה, או שהיא לא מרגישה את זה. מדובר כאן על בעל מדרגה שנקודת האהבה שלו היה מעבר מהדיבור שהיא דיבר, ולכן לא פגע כל כך - אבל בית רגיל שמנסה לעשות את עבודה כזאת, יכול לעשות תנאי קודם למעשה שיהיה גט לפני הקדושין.

כאשר האדם משתמש בכל דבר שהוא משתמש כאן בהאי עלמא, יש שני אפשרויות - או להשתמש בו באופן חיצוני, או להשתמש בו באופן פנימי. ככל שהאדם משתמש בדברים כדברים חיצוניים וממקום החיצוני בנפשו, אז החלקים שמזדמנים לו בחיים הם יהיו לפי חיצוניותו. אבל ככל שהאדם ישתמש בדברים עם המקומות היותר עמוקים בנפשו,^ב הדברים שמשם הם מזדמנים לו הם יהיו כפי החלקים הפנימיים שבנפשו - כי איתם הוא משתמש.

משל לילד שנותנים לו בגדים כפי הגובה שלו, ואילו לאדם מבוגר נותנים לו בגדים כפי הגובה שלו. כאשר משתמשים בדברים ממקום חיצוני בנפשו, אז האדם מקבל הדברים בהתאמה לפי חיצוניותו. ואז הוא יחפש רק מה שנמצא בחוץ, ולא מה שמתאים לו באמת. וככל שהאדם משתמש בהדברים בנקודות היותר פנימיות, אז החלקים הניתנים לו בחיים להשתמש בהם הם יהיו מתאימים יותר לרובדים העמוקים יותר של נשמתו.

כמובן שזה סוד הגאולה, והמציאות בגלות זה לא כך. אבל ככל שהוא נגאל יותר,^ג החלקים שהוא ישתמש בו הם יותר קרובים לנפשו.^ד

הצורה הראויה של שיחת חולין - לדבר מנקודה פנימית בתוכו

כאשר האדם מדבר דברים ואפילו בדברי חולין, אפשר שדיבורו יהיה ממקום חיצוני, או אפשר שדיבורו בא ממקום ההכי פנימי שהוא מסוגל לגלות בענין החיצוני שבו הוא מתעסק.

^א נשמת האדם נתפזרה לכמה חלקים, ולכן הוא יכול להרגיש חיבור לכמה חלקים שונים. יש אדם שנולד עם הרבה חלקים בתוכו מכמה גלגולים מכמה צירופי נשמתו, ואז כשהוא רואה כמה בתים בכל מיני מקומות הוא יכול להרגיש חיבור מסוים להרבה מהם, בכל מקום שנהוא נמצא הוא יכול להרגיש סוג אחרת של חיבור לאותו מקום שבו הוא גר.

^ב וזה משתנה לפי הנפש ולפי הזמן.

^ג [כלומר גאולה פנימית בכוחות נפשו]

^ד ארבעים יום קודם יצירת הולד נגזר על האדם 'בית פלוני לפלוני', אבל רוב בני בנים לא מגיעים לבית הזה. כי בשביל להגיע להבית שנגזר עליו, צריך להיות בר השגה גדולה לידע אם בית פלוני הוא מחלקו שנחקק לנשמתו או לו. וכן נגזר על האדם כמה תורה יהיה לו, אבל האדם אינו יודע אם הוא הגיע לכל הדברי תורה שלו. וכן נגזר על האדם אם יהיה חכם או טיפש. האם שייך לאדם לידע אם הוציא את כל חכמתו מכח לפועל? הוא אינו יודע זאת. אין שום הכרח שהאדם יגיע להחלקים שנגזרו להיות חקוקים לנשמתו.

ה"מ בדברי תורה, כלומר שצריכים לומר בפני המת רק דברי תורה של המת, ואומר רש"י מחמת שהמת אינו יכול לדבר עכשיו דברי תורה ואם מדברים בפני המת דברי התורה אז הוא הוא לועג לרש. אמנם לפי"ז מותר לדבר דברי בחולין שהם דבריו שאינם של המת. וללשון שני של הגמרא שם, שאסור לדבר בפני מת הן דברי תורה של המת והן דברי חולין.

שתי לשונות אלו בגמרא הם במקביל לשני המדרגות שדיברנו. הדבר תלוי אם המת היה במדרגת עם הארץ או תלמיד חכם.

המת כבר אינו יכול לדבר, וגם 'אבל אין לו פה', שם אין כאן משהו לדבר. אם רוצים לדבר דיבורים באמת שיהיו חיים שם, בבחינת "שפתותיו דובבות", אז צריך לדבר את אותם חלקים ששייכים לו [למי שנפטר].

אבל אם הנפטר היה תלמיד חכם אמיתי, אצלו מה צריך לדבר? אפילו הדברי חולין שמה צריכים שיהיו דברים שהיו שייכים לנשמתו של הנפטר.

ללשון ראשון של הגמרא שמדברים בפני המת רק בדברי תורה - באיזה אופן איירי? זה בעם הארץ, שהיה לו לכל הפחות מעט דברי תורה, כל איש לפי ערכו. אבל ללשון שני בגמרא, שמדברים אפילו בדברי חולין לפני המת - במי איירי? בתלמיד חכם, שגם הדברי חולין שלו הם השתלשלות של הדברי תורה שלו. אצלו, אסור לדבר לפניו גם כאשר הוא מת - רק דברי תורתו של מת, שהופכים אותו לחי, ומדברים אותו לחיי החיים ב"ה.

משתמשים בכך רק כמשל שיש נקודה תחתונה בנפש שנמשך אחרי דיבור.

'שיחת תלמיד חכם' - לדבר ממקום פנימי בתוכו

'שיחת תלמיד חכם שצריכה תלמוד' הוא, שבכל נקודה שהוא מדבר, הוא מדבר מהמקום ההכי העמוק שהוא מסוגל להכיר. זה הגדרה מאד מדוקדקת.

כשמדברים בתלמוד תורה, זה ברור שהאדם צריך לדבר מנקודה ההכי עמוק בתוכו. אבל אפילו כשהוא מדבר בכל נקודה של עולם החומר שבו הוא נוגע, גם שם צריך לדבר מהנקודה ההכי עמוק - ולא מתוך התקשרות להנקודה החיצונית כפשוטו, אלא מצד גילוי העומק שהוא משיג בהנקודה שבו הוא מדבר.

כמוכן זה צריכה להעשות לפי הזמן ולפי השעה, הנפש לא תמיד נמצאת שמה, ותמיד הכל צריך להיות ב'רצוא ושב', פעם האדם יש לו יותר כח ופעם הוא יותר עייף, אבל בהגדרה כללית, בכל נקודה שהוא נוגע, הוא נוגע בו לפי המקום ההכי עמוק שהוא יכול לגעת באותו דבר. זה נקרא 'שיחתן של תלמידי חכמים צריכה תלמוד'. ולכן הדיבורים האלה משתלשלים מנפשו, והוא נוגע בהנקודות ששייכים להשתלשלות של נפשו מחמת שהוא מדבר מהמקום הפנימי ביותר בתוכו.

פעמים בתחילה זה נשמע זר לאדם כאשר הוא שומע שאף כשנמצא בעולם חומר צריך לדבר ממקום ההכי פנימי ביותר. תינח בדברי תורה, אבל בעולם החומר קשה לתפוס שגם שם צריך לדבר ממקום פנימי בנפש. אבל כשמתבוננים ומבינים את הנקודה כאן, מבינים שכל דיבוריו של האדם נחקקים ונחצבים מעומק נשמתו שלו. ואז האדם יכול להבין, שצריך לדבר מהמקום ההכי פנימי בנפשו.

מה מדברים לפני המת - תליא אם הנפטר היה עם הארץ או תלמיד חכם

הגמרא במסכת ברכות (ה.) אין אומרים בפני מת אלא דבריו של מת, וללשון ראשון בגמרא

דע את תורתך 019 דיבורי תורה דברים בטלים
ושיחת חולין של תלמוד
מספר שיעור בקול הלשון 1128416

מדור מחשבה

בלביפדיה מחשבה

בטל

סוגיות במחשבה

בטל

בלבביפדיה מחשבה

בטל

שורש ב' גדר ביטול

שורש ב' ט', בטל, ביטול. שורש 'ביטול' נמצא בתנ"ך רק פעם אחת, "ביום שיזועו שומרי הבית והתעותו אנשי החיל ובטלו הטוחנות" (קהלת יב ג), ודורשת הגמ' בשבת (קנב.), "ביום שיזועו שומרי הבית ויתעותו, ביום שיזועו שומרי הבית אלו הכסלים והצלעות ויתעותו אנשי החיל אלו שוקיים, ובטלו הטוחנות אלו שיניים".

כאשר האדם מזקין, איבריו לאט לאט מתחילים להשתנות, וחלק מצורת השינוי זה מה שמבואר כאן בדברי הגמרא, "בטלו הטוחנות אלו השיניים". אם כן, הפעם היחידה שנאמר בתנ"ך בלשון הקודש לשון ביטול הוא ביחס של "בטלו הטוחנות", ביחס לשיניים. בלשון פשוטה, השיניים נקראות טוחנות והם מבטלות את הדבר, אדם מכניס דבר מאכל לפיו, והשיניים טוחנות ומבטלות את הדבר, ועל ידי כן, האדם בולע את מאכלו כראוי ואז האוכל מתעכל כראוי בתוך מעיו. כל אוכל שהוא אוכל עובר תהליך של ביטול, והביטול הזה יוצר את אפשרות האכילה, זה פשוטם של דברים.

יש בש"ס כמה סוגיות בגדרי ביטול, יש סוגיה של ביטול חמץ לפני פסח, "ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא" על מנת לא לעבור איסור חמץ. סוגיה נוספת יסודית בדיני ביטול מצינו בעירובין, בדין עירובי חצירות שכל בני החצר משתתפים במזון, ועל ידי כן נעשה כל החצר כרשות אחת ושרי לטלטולי מבית לבית, זאת הצורה הפשוטה של עירובי חצרות הידוע. אופן נוסף של עירוב חצרות שנתבאר בסוגיה במסכת עירובין הוא (בעיקר

בפרק הדר), שאף אם לא עשו עירוב יהיה אפשר לטלטל על ידי ביטול, והיינו שבעל הבית מבטל את ביתו לשאר אנשי המבוי, ועל ידי כן הרשות שלו בטילה, ומותר לטלטל בכל המבוי. לדוגמה, אם שאר בני המבוי עשו עירוב ורק הוא לא עשה עירוב, הוא מעכב עכשיו על ידם מלטלטל, ועל ידי שהוא מבטל את הרשות שלו אליהם, נעשית רשותו כאילו היא רשותם ומותר לטלטל.

נתבונן, רוב הביטולים בש"ס נאמרו לגבי מטלטלים. לדוגמא בעלמא, "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה" (סוכה ב.), ואופן הכשרתה הוא על ידי מיעות, או שיוריד את הסכך, או שיבטל כרים וכסתות וכדו' לקרקע, וממילא הסוכה יורדת למטה מעשרים אמה. הביטול של הכרים והכסתות הוא ביטול מטלטלי, והוא מבטל אותם לקרקע. ביטול חמץ זהו ג"כ ביטול מטלטלין, "ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא", אבל זה לא ביטול לגבי קרקע, אלא "הפקר כעפרא דארעא", שיהיה מבוטל כעפר הארץ, או לבטל כלי מהיכנו, לבטל את התשמיש של הדבר, שזהו ביטול של הדבר כלפי עצמו.

בדין ביטול בעירובין התחדש שבעל הבית מבטל את הקרקע לשותפים שלו, דהיינו לבטל את הקרקע עצמה. אבל רוב הביטולים שיש בש"ס הם ביטולי מטלטלין. יש ביטול שהוא לדמות את הדבר לעפר הארץ, "ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא". יש ביטול של דברים לקרקע, כדוגמת ביטול כרים וכסתות לקרקע בסוכה, ויש ביטול עמוק יותר, ביטול של הקרקע עצמה. זה סוגי הביטולים שיש בש"ס. **הגמרא** במסכת עירובין (עא.) מביאה

שלוש מדרגות נאמרו בגדרי קניין, לענייננו דידן, המחלוקת בין בית שמאי ובית הלל היא, בגדר ביטול, האם זהו גדר להקנות את הדבר למישהו אחר,

ביטול במדרגת נפש, זמן ומקום
יסוד הדברים נמצא כבר בסדר תולדות האדם, שני בנים היו לו לנוח,

השורש הזה הוא שורש כללי, שבו טמונה גם נקודת ההבדל בין אומות העולם לישראל. ישנם שני שורשים גמורים בקומת הבריאה, האחד זה שם, והשני זה אברהם. עשרה דורות מאדם הראשון ועד נוח, לנוח נולדו שם, חם ויפת, עיקרו של נוח בשם, ובהמשך נסתלקה כהונתו של שם ועברה לאברהם אבינו.

אברהם אבינו קיבל משם את כהונתו, וכתב "קונה שמיים וארץ" (בראשית יד יט), הקנה שמיים וארץ לקדוש ברוך הוא, זה נאמר ביחס לכך שאברהם מקבל את הכהונה משם. ומצד כך זהו שורש דקנין-קין, והקניין השלם הוא להקנות הכל לקדוש ברוך הוא, "קונה שמיים וארץ", הוא מקנה שמיים וארץ לקדוש ברוך הוא, ועל ידי כן הכל בטל לקדוש ברוך הוא, כי הכל קנוי לו.

ההתפשטות של השורש הזה נמצאת במצרים שהיא שורש המלכויות, כשיוסף קונה את כל מצרים ואת אדמתם ע"מ שיהיו שייכים לפרעה, זולת הכוהנים קנה פרעה את כל מצרים על ידי יוסף. הכוח הזה הוא משורש הכוח של "קונה ארץ", הוא מקנה את הכל לפרעה, משורש תפיסת המלכות התחתונה של "קונה שמיים וארץ" בבחינה הנקראת קין. לעומת זאת מדרגתו של אברהם עצמו היא משורש דהבל. אברהם אבינו הקריא את שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם, באופן שהוא ביטל את כל הבריאה לקדוש ברוך הוא, הוא מהבל את הכול לקדוש ברוך הוא.

מחלוקת בית שמאי ובית הלל לגבי עירוב חצרות, הרוצה לבטל את רשותו, אימתי יכול לבטל רשות, בית שמאי אומרים מבעוד יום, ובית הלל אומרים אף משתחשך. מסבירה הגמרא בחד לישנא במאי קמיפלגי, בית שמאי סברי ביטול רשות מקני רשותא הוא, ומקני רשותא בשבת אסור. ובית הלל סברי

לדעת בית שמאי ההגדרה של ביטול רשות זה קניין, ואסור לעשות קניין בשבת, גזירה דרבנן אטו מקח וממכר שמא יבוא לכתוב ממילא, לפי בית שמאי שביטול הוא בגדרי קנין צריך לעשות את הביטול דווקא מערב שבת בית הלל סוברים שביטול הוא אסתלקותיה רשותא ולא בגדרי קנין, ולכך מותר לעשות את זה אף בשבת.

יש דוגמה יסודית קרובה לכך במסכת נדרים. יש שני אופנים להעביר חפץ מרשות אחת לרשות אחרת, או ע"י קניין מזולתו או ע"י הפקר מתחילה, כשראוהו מקנה לשמעון חפץ, יש אופן של קנין ששמעון קונה מראובן, ויש אופן של הפקר שראובן מפקיר ושמעון זוכה בחפץ מן ההפקר. זה בעצם הדוגמה המקבילה למח' ב"ש וב"ה, שלפי בית שמאי ביטול הוא בגדרי קניין, ולפי בית הלל ביטול רשות הוא מעין הפקר.

בעומק, בסוגיה במסכת נדרים מבואר שיש מחלוקת בדין הפקר גופא, למי שייך החפץ בין הזמן שראובן מפקיר לבין הזמן ששמעון זוכה בחפץ. ההגדרה הפשוטה היא שבזמן הביניים החפץ הוא הפקר ואינו שייך לאף אחד, אבל לחד מ"ד אומרת הגמרא שהחפץ עדיין שייך לראובן עד שמישהו אחר יזכה בו. ונפק"מ לגבי מודר הנאה, האם מודר הנאה יכול לזכות מההפקר של המדיר, אם ההפקר יצא מרשות הבעלים אז כל אדם יכול לזכות, ובכללם המודר הנאה, אבל אם ההפקר לא יצא מרשות הבעלים,

עיקר מדרגת הביטול דשבת מתגלה במדרגת מתן תורה, כדברי הגמ' במסכת שבת שלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה. מי שעוסק בתורה תדיר נקרא 'שבת', ובפרטות לענייננו דידן הוא נקרא בטלן, "עשרה בטלנים" (מגילה ה.). כך קוראים בו מגילה בט"ו, וכך צריך שיהיה בו עשרה בטלנים ע"מ שיהיה לו שם כך. כך גם נאמר בגמ' במסכת סנהדרין, שע"מ שיהיה סנהדרין גדולה בעיר צריך שיהיה בה מאה עשרים איש, שבעים ואחת של הסנהדרין עצמו, ועוד ג' שורות, ועוד עשרה בטלנים.

עשרה בטלנים היינו שהם בטלים ממלאכתם, ועוסקים בתורה בבית המדרש. ההגדרה של תלמיד חכם בלשון הש"ס היא בטלן, ביחס לכך שהוא בטל ממלאכתו, כמ"ש בגמרא במסכת שבת (קיד). "איזהו תלמיד חכם שבני עירו מצווים לעשות לו מלאכתו". הפרט הזה שהוא בטל ממלאכתו זה לא עוד פרט צדדי, אלא זה עצם מהותו של התלמיד חכם, זו מדרגת התורה שלכולי עלמא בשבת ניתנה התורה שהקב"ה שבת ממלאכתו, מה הוא שבת אף אתה שבות. כשאנחנו זוכים לקבל את התורה זהו שורש הדבר, מה הוא בטל גם אנחנו בטלים.

זה מדרגת תלמיד חכם. על מנת להגיע למדרגת תלמיד חכם צריך שיהיה לו את שורש ההארה של מדרגת מתן תורה. מדרגת מתן תורה היא, בשבת ניתנה תורה, וכמ"ש חז"ל על מתן תורה חמור לא געה, עוף לא צייץ, כלומר כל אחד היה בטל ממה שהוא רגיל לעשות. כשהכל עומד בטל, זה נקרא מדרגת מתן תורה, וזו מדרגת שבת.

הסברנו עד השתא את מדרגת הביטול במדרגת נפש, זו מדרגת ישראל, אברהם משה. במדרגת זמן, זו מדרגת שבת, ובמדרגת מקום, כמו שפתחנו בתחילת הדברים, ונחזור ונבאר. הסברנו בכללות ממש את סוגי הביטולים שיש

עיקר הגילוי הזה מתגלה במשה רבינו. הרי כידוע משה רבינו ראשי תיבות מ'שה ש'ת ה'בל. שת היה גלגול של הבל, כך אומרים רבותינו. משה רבינו שהוא בבחינת הבל, הוא מהבל את הכול, ואז הכל קנוי לקדוש ברוך הוא מכוח שהכל בטל לקדוש ברוך הוא, ולא מדין קנין משורש דקין, שזהו שורש דשם כמ"ש בפסוק "קונה שמים וארץ", אלא עיקר הגילוי של משה הוא במדרגת הבל, הוא מבטל את הכל לקדוש ברוך הוא, זה המדרגה הנקראת הבל.

בהקבלה לכך, יש את תפיסת ששת ימי המעשה ויש את תפיסת שבת. ב"ש ובית הלל נחלקו מתי עושים את ביטול הקרקע בעירובין, לשיטת בית שמאי מבטלים את הקרקע בערב שבת, בששת ימי המעשה, לפי שהביטול עניינו קנין, ולפי בית הלל עושים את הביטול בשבת, כי המהות של פעולת הביטול היא הסתלקות. לפי"ז נבין היטב, תפיסת ששת ימי המעשה היא העשייה, הפעולה, וממילא בששת ימי המעשה עושים פעולת קנין ומקנים לקדוש ברוך הוא את כל הבריאה כולה. אבל שבת קודש נאמר בה "כי בו שבת מכל מלאכתו" (בראשית ב ג), מבטלים את הכל לקדוש ברוך הוא, זה המהות של שבת קודש.

א"כ ביארנו את ב' האופנים במהלך של אומות העולם וישראל, והשורש בשם לעומת אברהם, ובעיקר במדרגתו של משה רבינו. במדרגה של זמן, החלוקה ג"כ ברורה עד למאוד, הקניין שייך לששת ימי המעשה, קניין הרי נאסר בשבת מדרבנן, ועיקר שייכותו היא לששת ימי המעשה, זהו זמן הפעולה של הקניין. לעומת זאת, בשבת קודש כל תנועת הבריאה אינה אלא במדרגת ביטול, להתבטל ממלאכה, והוא עצמו ג"כ בטל ממלאכה, מה הוא שבת אף אתה שבות, הוא בטל ממלאכתו וגם אנחנו בטלים ממלאכתנו, זה שורש המדרגה הנקראת שבת.

שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא דבר לבטלה, כל דבר יש לו קיום. אבל לשם מה הוא ברא אותו, לא לבטלה כפשוטו, אלא שיחזור ויתבטל אליו. זה עומק מה שהוא ברא אותו. אז בפשטות לא ברא הקדוש ברוך הוא דבר בעולמו לבטלה, כדברי הגמ' עיניים לראות, אוזניים לשמוע, וכן על זה הדרך. אבל בעומק, התכלית של כל הנבראים היא, שהכל יהיה כולא קמיה כלא חשיבי, הכל בטל ומבוטל. א"כ עומק הבריאה היא ע"מ שהכל יחזור ויתבטל אליו.

נתבונן, האדם נוצר "עפר מן האדמה" (בראשית ב ז). בעומק, מה הגדרת הדבר שנברא עפר מן האדמה, אם דין ביטול היה נאמר רק במטלטלין, או שהיה דין ביטול לקרקע, אבל לא היה דין ביטול בקרקע, נמצא שהאדם נברא מדבר שאין בו ביטול, ואם כן לא היה לו קיום, שהרי כל מציאות הבריאה היא רק ע"מ להתבטל. מה עשה הקדוש ברוך הוא, ברא את האדם מדבר שהוא בר ביטול, עפר מן האדמה מצד אחד, ומאידך "ויפח באפיו נשמת חיים" (שם). "ויפח באפיו" זה מדרגת הבל, הבל זה הרוח.

בכללות האדם נברא בבחינת קין והבל, "ויפח באפיו נשמת חיים" זה מדרגת הבל, ו"עפר מן האדמה" זה קרקע שבה עיקר הקנין שיש באדם, זה מדרגת קין. בעומק ביצירת האדם עצמו, נשמתו היא הבל וגופו הוא קין, זה ההגדרה הכוללת. אבל בפרטות בערכין דידן, מדין יצירת הנשמה ברור שיש בו הבל, זהו הביטול, והגוף נברא מהעפר, מהאדמה, והעפר מהאדמה יש בו גם דין של מבטל רשותו, א"כ הוא נברא כולו מדבר שיש בו ביטול. אבל כמו שהוזכר, עיקר הקרקע היא קין, היא לא הבל, וזה עומק שיטת בית שמאי, שצורת ביטול הקרקע בשבת היא ע"י אקנויי רשותא, ולכן חסר בביטול מדין

בש"ס, יש ביטול של הדבר מתשמישו, מבטל כלי מהיכנו, יש ביטול שהוא מבטל את הדבר, מניח אותו בצד, נותן אותו באוצר. יש ביטול שמבטל את חשיבות החפץ, "להיבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא", יתר על כן יש ביטול של דבר לקרקע, כמבואר במסכת סוכה כלפי ביטול כרים וכסתות לקרקע הסוכה, ויש ביטול של הקרקע עצמה, כמבואר בדיני עירובין.

א"כ במדרגת מקום הביטול מתגלה במדרגת שבת בעירובי חצרות, במדרגת זמן ג"כ הביטול מתגלה במדרגת שבת שבטל הקב"ה ממלאכתו, ובמדרגת תלמיד חכם, בבחינת עשרה בטלנים. וכל אדם בשבת הוא מעין תלמיד חכם, בבחינה הזו שהוא בטל ממלאכתו.

במדרגת מקום הביטול מתגלה בעירובי חצרות, ומהו הביטול הזה, לשיטת בית שמאי זהו קנין, אבל לשיטת בית הלל הביטול הוא ביטול ממש, זה עומק מדרגת הביטול שמתגלה במדרגת נפש, במדרגת זמן ובמדרגת מקום.

ביטול בבחינת קין והבל

הגמרא אומרת שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא ברא דבר לבטלה, כל דבר יש לו תכלית, כמו שאמרה חנה לקדוש ברוך הוא, בראת אישה לו, בראת בה עיניים לראות, אוזניים לשמוע, דדים הללו שנתתה בי לשם מה הם, אם אין לי וולד. וכך היה, שזכתה חנה שיצא ממנה שמואל, שהוא שקול כמשה ואהרון, ובדקות על זה אומרת הגמרא שמשה ודוד זכו שבחיהם לא בטל דבר במעשה ידיהם.

זהו צד אחד של ביטול בבריאה, שהוא יתברך לא ברא דבר לבטלה. הצד השני של הבריאה הוא, שהקב"ה ברא את הבריאה ע"מ שתהיה בטילה אליו.

אלו שתי הגדרות שונות, מצד אחד כל מה

יש סוגיה יסודית לגבי יורש, כשאדם מת ובניו יורשים אותו, האם הוא מקנה את הירושה לבניו, או שהוא מסתלק והם יורשים מעצמם. בגמרא במסכת בבא בתרא יש מחלוקת לגבי ירושת הארץ, האם נתחלקה הארץ לבאי הארץ או שנתחלקה ליוצאי מצרים. מצד כך, הירושה מחלחלת בקבר וחוזרת ליוצאי מצרים, והם מורשים אותה לבני ישראל, אבל זה דין מיוחד שא"ל ללמוד ממנו. בהגדרה כוללת כל ירושה בנויה על אסתלקותיה רשותיה, ועל ידי כן האדם מוריש לבניו, כלומר שהירושה לא נעשית ע"י פעולה שלו, אלא הוא מסתלק והם זוכים בירושה בעצמם.

כשאדם מת התורה מורשה את נכסיו ליורשים, כשהוא מת הוא מסתלק מן הנכסים, ואז התורה מעבירה את הירושה לבנים. הירושה נעשית בעל כורחו של האדם, אף אם הוא לא חשב להקנות או להוריש, אין בזה נפק"מ. אמנם יש אופן של הקניה מחיים שע"י כך אפשר לעקור ירושה, לא נכנס כאן לסוגיה של מתנה על מה שכתוב בתורה שדבריו בטלים, כל שאמר בלשון ירושה אומרת הגמרא במסכת ב"ב שדבריו בטלים. אבל מ"מ כל עוד האדם לא הקנה מחיו את הירושה בדיני קניין, הוא לא יכול לעקור את הירושה דאורייתא, וכשהוא מת הוא מסתלק מן הנכסים, ואז באה התורה ומעתיקה את הירושה ליורשיו.

א"כ שורש הירושה מתחיל בפעולה של הסתלקות, ובעצם כל המציאות של מוות זה הסתלקות. השלב הבא של הירושה הוא תפוסת הבית. לאחר שהאב מסתלק מן הנכסים הירושה הופכת להיות תפוסת הבית, ולאחר מכן היורשים חולקים את הירושה.

נתבונן, כשהאחים חולקים את הירושה זה נעשה ע"י קניין או הסתלקות, הרי לפני החלוקה כל הירושה הייתה בתפוסת הבית, ואז לכל אחד היה חלק בכל, וכאשר הם חולקים

העפר. מדין "ויפח באפיו נשמת חיים" האדם נברא במדרגת ביטול, מאן דנפך מדיליה נפך, ומדין בריאת האדם עפר מן האדמה נתחדש שגם בעפר יש ביטול, אבל זה תלוי במח' בית שמאי ובית הלל, לשיטת בית הלל הביטול הוא באמת ביטול כפשוטו, ביטוליה רשותא. אבל לשיטת בית שמאי, הגדרת הביטול היא לא אסתלקותיה רשותא אלא אקנויי רשותא, וא"כ חסר במידת מה בביטול בשורש בבריאת האדם. זה שורש כל הרע שנמצא באדם, בכך שהוא נברא מן האדמה שיש בה צד שהיא לא הסתלקות גמורה אלא קניין, כאן שורש הקינאה דמסאבותא, קניין משורש קין.

לאחר בריאת האדם נבראה חווה מן הצלע, והבריאה הנוספת אחר כך היא לידתם של קין והבל. רבותינו דורשים על המעשה דקין והבל, "ויהי בהיותם בשדה" (בראשית ד ח), דורשים חז"ל מהו בשדה על עסקי שדה, מאי עסקי שדה, באחד מהלשונות בדברי חז"ל הם היו מריבים איפה מחיצת השדה, חלוקת הרשות. בעומק הם היו מריבים האם אפשר לבטל קרקע, האם הקרקע היא אסתלקותיה רשותא או קניין של רשות, על זה גופא התווכחו קין והבל. "ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו" (שם), כבר הוזכר פעמים רבות מאוד, מכוח מה הוא הרג אותו, הוא הפך את הבל להבל, זה גופא מה שהרג אותו, ועל ידי כן הוא זכה בחלק ששייך להבל. הוא סילק את רשותו של הבל.

כשהיו מריבים על חלקת השדה איפה לשים את המחיצה, מה עומק נקודת הדבר, אם רוצים להזיז את המחיצה, אז כפשוטו הם רבים מה החלק שלו, איפה לשים את המחיצה, זה פשוטם של דברים בדברי חז"ל. אבל בעומק ההגדרה היא שונה, הויכוח שלהם היה כאשר מזיזים את המחיצה, איך הרשות עוברת מאחד לשני, האם זה נעשה באופן של אקנויי, או באופן של הסתלקות שהוא מסתלק מן הדבר.

למים, הטובל בטל למים, והטהרה היא כשהוא יוצא מן המים, כשהוא יוצא מן המים הוא מפסיק את הביטול למים והופך להיות בריאה חדשה, כך מבואר בדברי הכס"מ. א"כ ע"י הטבילה האישה מותרת לבעלה, ואז נעשה תהליך יצירת הולד שהוא ג"כ באופן של ביטול, מצד האב הטיפה מתבטלת, ומצד האם העובר הופך להיות בטל לאמו.

רמז נוסף בדבר, בג' חודשים של עיבור נאמר באישה שכריסה בן שיניה, הוא הופך להיות בולט, 'בלט' אותיות 'בטל'. זה דבר והיפוכו מיניה וביה, הרי דבר שבטל הוא אינו בולט, ודבר שהוא בולט אינו בטל. כידוע עד מאוד בלשון הקודש הדברים בנויים באופן של דבר והיפוכו. א"כ העובר מתחיל מתהליך של ביטול, ואז הוא הופך להיות תהליך של בליטה. זה התהליך שממנו האדם נוצר.

למעלה מזאת, אף שורש החיבור של זכר ונקבה הוא במדרגת ביטול, לא רק מצד הקלקול בבחינת טמאה, בבחינת טבל-בטל כמו שהוזכר, אלא הקידושין גם הם נעשים במדרגת ביטול, ונבאר. נאמר בגמ' שאסור לאדם לקדש את האישה עד שיראנה שמא תתגנה עליו, צריך לראות את האישה קודם הקידושין, יש בזה צד מצד מהלכי התיקון ומצד מהלכי הקלקול. מצד מהלכי הקלקול אסור לקדש את האישה עד שיראנה שמא תתגנה עליו, והתורה אמרה "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא י"ח), שזה מצד תתגנה, ומאידך השורש שהיא מתגנה, שמא ימצא בה ערוות דבר, ולא דווקא ערוות בפועל, אלא כל דבר כיעור.

אבל מצד המדרגה העליונה מאיזה דין צריך לראות את האישה, כדרך שבא לראות בא להיראות, "עיניך יונים" (שה"ש א טו), חיבור של "עין בעין יראו" (ישעיה נב ח), זה שורש

כל אחד לוקח את חלקו ומסתלק מחלקים אחרים. כאן באנו לדון באיזה אופן היורש מסתלק מהחלקים האחרים של הירושה, האם כל יורש מקנה ליורשים האחרים את החלק שלו והם מקנים לו את החלק שלהם, או שהוא מסתלק מחלקו והם מסתלקים מחלקם. אלו שני אופנים ששייכים בדיני ירושה.

זהו עומק המהלך שביארנו בקין והבל, שם נתבאר לראשונה ענין הירושה. כשקם קין על הבל אחיו והרגו, קין רצה לרשת את הבל. לכאורה על פי סדרי הירושה מי שצריך לרשת את הבל זהו אדם הראשון, אבל מכל מקום יש כאן סוגיה של ירושה, ועל זה גופא רבו קין והבל, האם חלוקת הירושה בנויה באופן של אקנויי, שזו טענת קין, או שחלוקת הירושה בנויה באופן של הסתלקות, שזה משורש דהבל, זו הייתה מריבתם של קין והבל.

שורש הביטול ביצירת האדם

בדקות, שורש לידתם של קין והבל הוא מטיפה, שורש יצירת כל אדם ואדם הוא מטיפה סרוחה, "דע מאין באת מטיפה סרוחה" (אבות ג א), וכידוע עד מאוד איך נוצר האדם מטיפה, הטיפה מתפרקת ואז חוזר ונבנה מציאות האדם. א"כ תחילת כל בניין האדם, הוא מביטול, מהתפרקות של הטיפה, זה תחילת בניין האדם מכוח האב.

בהמשך מהלך היצירה האדם נהיה עובר במעי אמו, הוא בטל לאמו, 'בטל' בגימטריא 'אם', אין לו מציאות לעצמו אלא הוא חלק ממצואותו של אמו. אבל יתר על כן, מכוח תולדת החטא נתקללה חוה, "עשרה קללות נתקללה חוה" (עירובין ק:), ואחת מהקללות שנתקללה היא שיהיה לה דם נידה, ועל מנת שהאשה תהיה מותרת לבעלה היא צריכה לטבול. 'טבל' אותיות 'בטל', אלו דברים יסודיים בדברי רבותינו, בשעה שנכנסים

של זכר ונקבה, וכל שורש ההולדה של האדם הוא באופן של ביטול, כמו שנתבאר. שלמות הביטול הזה הוא שמדרגת הקידושין לא נעשית ע"י אקנווי רשותיה, אלא מכוח מדרגת הפנימיות של אסתלקותיה רשותיה, נעשה סילוק בדבר, זה עומק נקודת התיקון להשוות את הנשמה והגוף.

ללשון אחרת והיינו הך, כידוע זכר הוא בבחינת נשמה ונקבה היא בבחינת גוף, ומצד כך בנקבה שהיא מדרגת גוף מתגלה קניין. אבל שלימות הדבר הוא באופן של אסתלקותיה רשותא, באופן של ביטול, שזה שורש יצירת האישה הראשונה שנבראה ממה שהקדוש ברוך הוא הפיל תרדימה על האדם וישן, הפלת התרדימה מהותה ביטול של האדם, בזה הוא בטל לבורא. חז"ל אומרים שמתחילה רצו מלאכי השרת לומר שירה לפני אדם הראשון כי הוא נברא בצלם ודמות של מעלה, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הפיל עליו תרדימה, וכבר נאמר "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" (תהילים קכ"ד), וכנגדו האדם הראשון ישן.

א"כ משתי סיבות הפיל הקב"ה תרדימה על האדם, בפסוק כתוב שהפיל עליו תרדימה לצורך בריאת האישה, ובחז"ל כתוב שהפיל עליו תרדימה כדי שמלאכי השרת לא יאמרו לפניו שירה. אבל בעומק שני הדברים הללו קשורים אחד בשני, המלאכים רצו לומר לפניו שירה ולכן הקדוש ברוך הוא מפיל עליו תרדימה, וכשנפלת תרדמה על האדם מתגלה בו שהאדם בטל לבורא, מאותו שורש שהתגלה בו הביטול לבורא, מאותו שורש גופא נבראה האישה. זהו השורש דביטול, שהוא שורש כל מהלך יצירת האדם.

ביטול בגדר עבד

ביטול נוסף שהוזכר לעיל מצאנו בפסח, בביטול חמץ, "להיבטל ולהוי הפקר כעפרא

תחילת החיבור. אנחנו עוסקים בשורשי ב' ט', 'הבטה', זה שורש החיבור של זכר ונקיבה מצד מדרגת ההבטה שבדבר. מצד המדרגה הזו החיבור הוא פנים בפנים, פנים בפנים מחוברים יחד אהדדי, כך צריך להיות חיבור זכר ונקבה בצד דתיקון. אבל כשהאדם נפל מהמדרגה הזאת, אז צריך לקדש את האישה, ובאיזה אופן היא מתקדשת, באחד מהלשונות שאומרת הגמרא במסכת קידושין, האישה יכולה לומר הרי אני מבוטלת, מופקרת, וכך מבאר הר"ן שבכל מעשה קידושין האישה מבוטלת ומפקרת את עצמה אליו.

בלשון קצרה, בכל קנין כסף רגיל יש את החפץ, ויש את המוכר והקונה, והקנין נעשה על ידי כך שהקונה נותן כסף למוכר וקונה את החפץ. לפי זה, בקידושין הבעל בא לקנות את האישה, והוא נותן את הכסף, הבעל נותן את הכסף לאישה ומקדש אותה. אבל שונה דין קידושין מכל קנין רגיל, בכל קנין החפץ נקנה מהמוכר לקונה, אבל בקידושין, הבעל נותן כסף לאישה, והיא לא מקנה את עצמה אליו, אלא מפקירה ומבטלת את עצמה אליו. כאן אנו רואים בצורה חדה מאוד את הבחינה של אסתלקותיה רשותיה, קידושין לא נעשים באופן של קנין משורש דקין, אלא באופן של אסתלקותיה רשותיה, היא מסלקת את רשותה אליו ואז הוא קונה אותה.

האישה בעיקר שורשה הייתה צלע מן האדם, ולכן כל תפיסת הקידושין היא לא באופן של קנין, אלא היא מסתלקת אליו ועל ידי כן הוא קונה אותה. אשה קרקע עולם כלשון הגמ', וכמו שיש הסתלקות ברשות קרקע כדחזינן גבי עירובין, כך גם קידושי אשה בנויים על הסתלקות של האישה, הוא קונה אותה והיא בטלה אליו.

נתבאר א"כ ששורש כל יצירת האדם מתחיל מתהליך של ביטול, החל מהחיבור

ולא לקניין שבקרקע. ברור שזה לא היקש גמור. יתר על כן, יש הבדל גם בין היחס של אישה לבעלה לבין היחסיות של עבד ורב, אישה אין לה ביטול גמור לבעלה לגבי דיני קניינים, הקשר של בעל ואישה מבוסס על קידושין שזה קניין איסור ולא קניין גמור. לא כל מה שקנתה אישה קנה בעלה, יש קנייני צאן ברזל ונכסי מילוג, עודף מעשי ידיה, צאי מעשה ידיך למזונותיך, אלו דינים ששייכים באישה ולא בעבד. בפשטות אישה אין גופה קנוי אלא זה קניין איסור ועוד זכות מסוימת בפעולותיה. לעומת זאת עבד כנעני גופו קנוי כקניין גמור, וחופץ מזה יש לו קניין איסור שנוסף לקניין הממוני ומצד כך יש לו גדר של בין ישראל לעכו"ם.

הגילוי הזה של הביטול מתגלה בעבד כנעני דייקא. עבד עברי קנוי רק למעשה ידיו, ואמנם נאמר בפסוק שהוא מותר בשפחה כנענית, שזו כן צורה של קניין איסור, אבל זו סוגיה מחודשת מאוד בעצם המושג שישראל יכול להיות מותר בשפחה כנענית. עבד כנעני, לעומת זאת, עצם זה שהוא הופך להיות חצי גר, שהוא צריך למול את עצמו והוא חייב במצוות כאישה וכו', זה מכוח כך שהוא בטל לישראל, אז מאיר בו האור של ישראל. זה עומק נקודת הדבר שהוא הופך להיות גר. אז מצד עצמו הוא באמת עכו"ם, מצד הישראל שהוא רבו, אז הוא ישראל, ומצד הצירוף שלהם, אז הוא בטל לישראל, וזה גופא הגדרת עבד כנעני. 'כנעני' זה מלשון 'כניעה' כמו שאומרים חז"ל, ועל שם כן כל עבד מכל אומה שהיא נקרא עבד כנעני, לפי שהוא נכנע ובטל לישראל.

אם כן עומק מדרגתו של עבד הוא ביטול, כל מהות הקניין של עבד הוא בכך שהעבד בטל לרבו. לפי זה גם הדין של כל מה שקנה עבד קנה רבו מושתת על היסוד הזה, כיוון שכל הווייתו של העבד היא להיות בטל לרבו, א"כ

דארעא", שמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ולא צריך לשרוף את החמץ. הרי כל עניינו של חמץ הוא שעור שתופח, וכנגדו אנו מבטלים את החמץ כעפרא דארעא, זהו דבר והיפוכו שיש כאן, חמץ זהו דבר שבא מן העפר שתופח, והתיקון שלו הוא להיבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא. זוהי מדרגת תיקון דעפר, שלא יהיה באופן של קניין, אלא באופן של אסתלקותיה רשותא.

ההבחנה הזאת מתגלה גם ביציאת מצרים. "מבית עבדים פדיתנו", הקדוש ברוך הוא פדה אותנו ממצרים, אז יש הבחנה אחת שיצאנו ממצרים, והפכנו מעבדי פרעה לבני חורין. אבל ההבחנה השנייה היא שיצאנו מעבדות פרעה להיות עבדי ה'. עבד יש לו דין מיוחד, כל מה שקנה עבד קנה רבו. ע"פ מה שביארנו עד השתא, כשעבד קונה חפץ והחפץ עובר לרשות רבו, האם הוא מקנה את החפץ לרבו, או שהוא מבטל את החפץ לרבו, הרי הוא בעצמו בטל לרבו, ואם כן כל מה שהוא קונה מתבטל ג"כ לרשות הרב.

בעצם הקניין של העבד עצמו, קנין של עבד שונה מקנייני חפצים אחרים. כשאדם קונה מטלטלין או קרקע, מה שהוא קונה הופך להיות שייך אליו. אבל כאשר קונים עבד, העבד מתבטל אל האדון, בקניית עבד העבד מסלק את רשותו לרבו, וזה לא פרט מסוים בקנין, אלא זה גופא העומק של קניין עבד.

בקנין קרקע אולי אפשר לתלות את זה במחלוקת בית שמאי ובית הלל בשורש, האם קרקע יכולה להתבטל, אבל לא כל הווייתה הופכת להיות בהכרח בטילה. עבד, כל המהות שלו היא להתבטל לרבו, הוא עומד לשמש את הרב. ואף שעבדים הוקשו לקרקעות, בקרקע יש צד אחד שמקני רשותיה, וצד שני של אסתלקותיה רשותיה, ובדקות ההיקש של העבד לקרקע הוא רק להסתלקות שבקרקע

בקֶרן זוֹית וכל הרוצה ליטול יבוא ויִיטול, אבל בפרטות בהגדרה יותר חדה לענייננו דידן, תורה ניתנה במדבר מפני שמה המדבר הפקר לכל אף תורה הפקר לכל, כך אומרים חז"ל. כלומר, יצאנו למדבר, ושם נהיינו עבדי ה', "היום הזה נהיית לעם" (דברים כז ט). הקדוש ברוך הוא קונה אותנו מדין שאנחנו בטלים אליו, הפקדנו את עצמנו במדבר, ומכח כך אנחנו בטלים אליו.

ביטול במדרגת מתן תורה

שלימות מדרגת הקניין הזה היה במדרגת מתן תורה, על כל דיבור ודיבור פרוח נשמתם של ישראל, פריחת נשמתם היינו שהם בטלים אליו יתברך שמו. זהו עומק הקניין שהקב"ה קנה אותנו.

הזכרנו שעיקר מדרגת הביטול היא מדרגת שבת, לכו"ע בשבת ניתנה תורה, בדין אפקורי רשותיה, שזה אסתלקותיה רשותיה לשיטת בית הלל, זה עומק המדרגה שמתגלה שבני ישראל שייכים לקדוש ברוך הוא. הקדוש ברוך הוא ברא אותנו על מנת שנתבטל אליו, הקב"ה לא ברא דבר לבטלה, אבל התכלית היא להיות בטלים אליו יתברך שמו, זה עומק מדרגת הביטול שיש, מדרגת מתן תורה שאז התבטלנו לבורא.

מדרגת מתן תורה זה שורש תלמוד תורה. יש כמה דברים שנאמר עליהם שמבטלים עבורן תלמוד תורה, בהגדרה כוללת מצווה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים מבטלים עבורה תלמוד תורה, ובפרטות אומרת הגמ' בכתובות (יז.) שמבטלים תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, ובגמ' במסכת מגילה מבואר שמבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה. ודוגמא לדבר שאין מבטלים עבורו תורה, אין מבטלים תינוקות של בית רבן לבניין בית המקדש.

גם כל מה שהוא קונה שייך לרשות של רבו. נחזור לעיקר הדברים, כאשר היינו עבדים במצרים לפרעה. יוסף הרי הקנה את כל אנשי מצרים לפרעה, הוא הפך את כולם בטלים לפרעה, "לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גוויתנו ואדמתנו" (בראשית מז יח), וגם את זה קנה פרעה, כמו עבד כנעני שרבו קונה הכל. כשיצאנו ממצרים, מבית עבדים פדיתנו, אז כמו שהוזכר במהלך אחד יצאנו מעבד לבן חורין, "הרי אנו כבני חורין", ובמהלך שני, יצאנו מעבדות פרעה, להיות עבדים של ה' יתברך. וכשנהיינו עבדים לה' יתברך, זה מכוח מה שהיינו עבדים אצל פרעה, כמו שנאמר אצל משה (דברי המפרשים, האבן עזרא ועוד) שהיה בבית פרעה על מנת שיקנה תכסיסי מלוכה, בבחינת לעולם ירוץ אדם למלכי ישראל ואפילו למלכי אומות העולם שאם יזכה יראה, כמו שאומרת הגמרא בברכות כידוע, גם אנחנו קנינו במצרים את קניין העבדות, לדעת מהי המהות של עבד, ואחרי זה את העבדות הזו הכנסנו לקדושה, להיות עבדי השם. א"כ כשהפכנו להיות עכשיו עבדי השם, איך הקדוש ברוך הוא קונה אותנו, כדיני עבד, שאנחנו בטלים אליו, זה עומק הקניין של בני ישראל כשהם יצאו ממצרים.

בהבחנה הפשוטה, הקדוש ברוך הוא קנה את בני ישראל ביציאה ממצרים מכוח כך שהוא הוציא אותנו ממצרים, אז אנחנו שבויי מלחמה של הקדוש ברוך הוא, וכך הפכנו להיות עבדי השם. הרי כך הוא הדין בכיבוש מלחמה, מי שכובש זוכה במה שהוא כובש. לפי"ז הקדוש ברוך הוא נלחם עם פרעה, "השם ילחם לכם ואתם תחרישון" (שמות יד יד). וכך קנה אותנו ביציאת מצרים.

אבל בעומק, הקדוש ברוך הוא הוציא אותנו למדבר, מדבר כל מהותו הפקר, מקום בטל. מפני מה ניתנה התורה במדבר, תורה מונחת

יש שני תפיסות שנקראות ביטול, ביטול שמתגלה מצד התיקון, וביטול שמתגלה מצד הקלקול. מבטלים תלמוד תורה להכנסת כלה ולווית המת, יש כאן דבר והיפוכו, בהגדרה כללית זה שמחה וזה עצב. אבל בהגדרה עמוקה יותר, הדבר והיפוכו כאן הוא שמבטלים תורה, בלוויית המת מתגלה הביטול הגמור, כמו שהסברנו במהלך הירושה שמת הוא ביטול דקלוקל. מצד שני, מבטלים תלמוד תורה להכנסת כלה, הכנסת כלה זהו ג"כ שורש של ביטול, במעשה הקידושין היא מופקרת לבעלה. כשמבטלים תורה להכנסת כלה, מאירים את האור של הביטול, שהכלה נכנסת לבעלה מכוח הביטול ולא מכוח הקידושין כפשוטו, וכמו שהיה במדרגת מתן תורה, כחתן היוצא לקראת כלה.

לפי זה בעומק, כשמבטלים תלמוד תורה להכנסת כלה, אין הכוונה שמבטלים את התורה ובמקום זה עושים הכנסת כלה, אלא שמאירים את מדרגת מתן תורה דביטול, שהיא מדרגת הכנסת כלה. זה עומק המדרגה שמבטלים תורה להכנסת כלה.

מדרגת ביטול במגילה

זה עומק דברי הגמרא שהזכרנו, מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה. יש את השאלה הידועה שהרי לכאורה מקרא מגילה עצמו הוא תלמוד תורה, תשובות רבות נאמרו בזה, שהרי אפילו אינו מבין מה שהוא קורא יוצא יד"ח מגילה אף שאין בזה מצוות ת"ת, או שזה ביטול תורה בכמות ואיכות, אבל מ"מ לשון הגמ' הוא שמבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה. לפי מה שנתבאר עד השתא, במתן תורה הרי לא נתקיים ת"ת מחמת שהם קיבלו את התורה בכפייה, והדר קיבלוה בימי אחשורוש מאהבת הנס.

בכל סדר הדברים במגילה, החיבור של

מתן תורה כל יסודו הוא ביטול. בתורת חב"ד למשל, עיקר גילוי המדרגה העליונה היא בבחינת חוכמה, ובהגדרה של תורת חב"ד חוכמה מהותה ביטול, וזו מדרגת מתן תורה, ביטול. הרב מקומרנא כשהוא מדבר בלשון של ביטול, הוא מדבר במדרגת האין, שזה נוסח שונה לגמרי. לא נכנס כרגע לכל הדקויות, הסוגיה היא רחבה מאוד, אבל הזכרנו בקצרה דוגמאות להסתכלות על מדרגת מתן תורה.

מ"מ מדרגת מתן תורה היא מדרגת חוכמה, מדרגת ביטול. התורה, ה' קנני ראשית דרכו" (משלי ח כב), התורה נקראת ראשית, וישראל נקראו ראשית, כמו שמביא רש"י כידוע בתחילת התורה, אבל "קנני ראשית דרכו" זהו קניין, "בראשית ברא" זה מדין קניין. במתן תורה התחדש שתורה ניתנת לא מדין קניין אלא מדין ביטול. יש מחלוקת בית שמאי ובית הלל בפרק שני דחגיגה, לבית שמאי ארץ נבראה תחילה, שזה מדין קניין, ולבית הלל שמים נבראו תחילה, יראת שמיים, שמיים זה דבר שבטל לדבר שגבוה ממנו, זה מדרגת בטילות. אם כן, מדרגת "בראשית ברא אלוקים", ו"ה' קנני ראשית דרכו" זהו בגדרי קניין, אבל מדרגת מתן תורה זהו אסתלקותיה רשותיה, זה מדרגת ביטול.

לפי"ז, במתן תורה התגלה ביטול, ולכן גם מבטלים תורה, דהיינו לגלות את האור של הביטול. בתורה מתגלה עומק הכוח שנקרא ביטול, ושורש הביטול הוא ביטול אליו יתברך שמו, זהו האור שנקרא ביטול.

אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, כל צורת השגת התורה היא רק על ידי ביטול, מקיא חלב שינק אליו משדי עימו, וכן על זה הדרך, כלומר, בטל לדבר. זה הגדרת החוכמה. יאי חכמה לחכימי, מי שבטל לחוכמה מושגת לו החוכמה. כאן מונח אור של ביטול.

אחשורוש עם ושתי, הסילוק

יתר על כן, מאיזה דין היה מותר לאסתר להיות בבית אחשורוש, הרי הוא עכו"ם, אומרת הגמרא "אסתר קרקע עולם הוא", אז הכניסה שלה לבית אחשורוש הייתה מכוח ביטול של קרקע, כמו שפתחנו את הסוגיה בשיטת ב"ה בביטול קרקע. אסתר לא הקנתה עצמה לאחשורוש, היא הייתה אסתלקותיה רשותיה, זה כל מה שהיה באסתר. זה נקרא מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה, לא מבטלים את תלמוד התורה בפועל, אלא מגלים את האור של הביטול שנמצא בתורה, ע"י מקרא מגילה. האור הזה הוא הביטול השלם שהכל בטל באופן של אסתלקותיה רשותיה, זה האור שמתגלה בימי הפורים.

(במאמר המוסגר, זה גם עניין עד דלא ידע בפורים, ביטול הדעת משורש דביטול)

מרדכי בדורו כמשה בדורו, משה הגילוי שלו היה ביטול, משה ר"ת משה שת הבל, הוא מגלה את האופן של אסתלקותיה. בעומק, מה שמשה רבינו פירש מן האישה זה לא רק פרישות כפשוטו, אלא זה גילוי של אסתלקותיה רשותיה, היא גילתה שהיא מסתלקת ובטלה אליו, והוא מצדו גם מגלה את ההסתלקות. והאור של הביטול חוזר ומתגלה אצל מרדכי, מרדכי בדורו כמשה בדורו, מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה, בקבלת התורה מאהבה הוא מגלה את התפיסה שכל הבריאה כולה היא אסתלקותיה רשותיה, הכל אינו אלא מדרגה של ביטול, והכל בטל אליו יתברך שמו.

יש מדרגה שישראל הם כלתו של הקדוש ברוך הוא, אבל תכלית כל הבריאה כולה היא "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד ט), והרי אסור להזכיר שמו לבטלה, כשמתגלה שמו אחד מתגלה שהשם הזה הוא לא לבטלה, אלא השם הזה הוא שם של ביטול, זה עומק

המדרגה שמאיר ההארה של מדרגה של מבטלים תלמוד תורה.

נתבונן ונבין, העיון הכי חמור שהאריכו בו רבותינו נקרא ביטול תורה. כלומר, יש עבירות בפועל שבהם יש את ג' עבירות החמורות, אבל בשורש הפנימי העבירה החמורה ביותר נקראת ביטול תורה, כמו שהרחיבו חז"ל, והרחיב בזה הנפש החיים כידוע בשער ד' בהרחבה עצומה. מהו התיקון של ביטול תורה, ודאי שבפשטות התיקון הוא לא לבטל תורה, "עוסקי תורתך", זה ההארה של חנוכה. אבל בפורים מאיר האור דביטול תורה דתיקון, שהוא האור שמאיר בביטול מכוח התורה. זה נקרא תיקון ביטול תורה.

עיקר ההארה הזו התחילה כמובן במדרגת מתן תורה, אבל שם זה התגלה בכפייה, ובעומק כפייה זה ביטול. אבל במדרגת פורים הביטול הוא מאהבת הנס, האור של פורים זה להיות בטל מכוח מדרגת האהבה, וכשהיא מביאה לעומק נקודת הביטול, זהו מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה. מכוח האור הזה מתגלה שכל הבריאה כולה בטילה אליו יתברך שמו, "אין עוד מלבדו אפס זולתו", כולי קמיה כלא חשיבי, הכל בטל ומבוטל אליו יתברך שמו אין עוד.

ב-ט בטל בלכביפדיה מחשבה
מספר שיעור בקול הלשון 32768698

סוגיות במחשבה

במל

כא), דתמן נהיר נהורא באינן ריחיא דטחנין
מנא לצדיקייא. ובזמנא אחרא ובטלו הטוחנות
כי מעטו, דהא ענגין מכסיין עליהו ונהורא לא
נהיר, עכ"ל. ועיין ליקוטי הלכות (אור"ח, הלכות
שבת, הלכה ו). ומגן דוד (אות ס).

עוד אמרו חז"ל (ויק"ר, יח, א) ובטלו הטוחנות,
זה המסס. וכתב הרמח"ל (תקט"ו תפלות, תפלה
תנד) פעולת הכליות בדמות האדם היא לטחון
את האור המגיע אליהם מן הראש העליון
ולחלקו ולפוצצו כל בחינה ממנו למקומה
הראוי וכו', אבל משחרב ביהמ"ק ובטלו
הטוחנות הנ"ל, עיי"ש לשוננו. ושו"ש דבריו
נעוץ בדברי הזוה"ק (ח"ג, רלה, ע"ב) שאמרו,
עד דעאל לבי טוחנא, ואשתחיק ואתבשל,
ונטיל כלא כבד כמה דאתמר, מאלין אשים
נפקי דרגין דאקדמי ונטלי מכבד בקדמיתא,
ומאן אינון, אלין הטוחנות אכלי קרבנין וטחני,
ועל דא מדאתחרב בי מקדשא, כתיב (קהלת
יב) ובטלו הטוחנות כי מעטו, אלין טחנין
בקדמיתא, כיון דאתטחנן אינון דשלטי עליהו
בלעי ונטלי, ואקרון וש"ט, עיי"ש.

ואזי כח הטחינה בטל מהקדושה ונעתק
לסט"א, וכמ"ש ר' צדוק (ליקוטי אמרים, אות יא)
וז"ל, ותמצא בשני מאמרי הנחש כל האותיות,
חוץ מז' ס' ש', כי זססר"ץ אותיות השינים,
ואמרו ז"ל (סנהדרין, עה, ע"א) ארס נחש בין
שיניו עומד, ובודאי מתפשט בכל גופו, עכ"ל,
עיי"ש כל דבריו הנפלאים.

כתיב (קהלת, יב, ג) ובטלו הטוחנות. וביאר
ברד"ק (ספר השורשים, ערך בטל) וז"ל, פירוש,
שבתו, עכ"ל.

ואמרו (שבת, קנב, ע"א) ובטלו הטוחנות, אלו
השינים הטוחנות את המאכל. וכתב באגלי
טל (מלאכת טוחן, אות כד) וז"ל, טוחן, שלעולם
לועס המאכל בשיניו שמיוחדים לטחינה,
כדכתיב ובטלו הטוחנות, ובגמרא, הטוחנות
אל השינים, עכ"ל. ובתרגום שם, יתבטלון שני
פומך עד דלא יכלון למלעס.

עוד אמרו (איכ"ר, הקדמה, פסקה כג) ובטלו
הטוחנות, אלו משניות גדולות, כגון משנתו
של ר"ע ומשנתו של ר' אושעיא ומשנתו
של בר קפרא. וכתב בספר הגימטריות לר"י
החסיד (ענינים, אות יט) וז"ל, עמוד ברזל, הוא
המשנה, שאין האדם יכול לעמוד על דיקדוקי
התלמוד עד שיטחון המשנה, והיינו דאמרינן
באיכה רבתי, ובטלו הטוחנות, המשניות.
וישראל נמשלו לטוחנות, שטוחנן יומם ולילה,
כן והגית בו יומם ולילה (יהושע, א, ח). וסדרי
משניות של ו' סדרים כמנין והשבע, והיינו
והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון (קהלת, ה,
יא) מהרהור התורה, עכ"ל. וזהו טחינה באכילה
של תורה. וממנה שורש אכילה עליונה, אכילת
המן, כמ"ש (מכילתא דרשב"י, טז, ד) לא נתנה
תורה אלא לאוכלי המן. וכתב הרמח"ל (תיקונים
חדשים, תיקון כב) וז"ל, ודא אור, דאתמר ביה
ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים (איוב, לו,

מדור
רל"א
שערים

צירוף
ב - ט / ב - ל / ט - ל

ב-ט

בנפעל, להיטיב לבריותיו, נחקק טוב זה בכל נברא.

ובחינת הטבה זו נגלת היא במים, מים כמ"ש חז"ל, שטבעם שעוזבים מקום גבוה ויורדים למקום נמוך, כי בהם מתגלה תכונת ההטבה לתחתון, מדתו של אברהם יוקח נא מעט מים, כנודע. ומקום גילוי בחינת מים באדם אמרו (ספר יצירה פ"ג) בשליש תחתון שבו, בטן, טב-ן.

וכאשר חטא ונפל מטוב לרע, נעשה ממים צלולים מי רגלים, וטיפה סרוחה. ולשם כפרה נצרך אבנט במקום זה, אבנט, טב-אן. וכאשר ח"ו האדם נופל מן הקדושה לטומאה עליו לעלות ולהטהר, עליו לטבול במים. טבל, טב-ל. כלומר מהות טהרתו להתחבר לטוב השורשי המתגלה במים. או לחילופין אם חטא, אזי יסורים מכפרים בחינת שבט המכה. שבט, טב-ש. והוא בבחינת תוכחה מגולה ואהבה מוסתרת, אהבה, הטבה. שע"י השבט נגלה פנימיות אהבה, הטבה. ופעמים ח"ו לא סגי ביסורים אלא מיתה ממש, ואזי מיתתו בפנימיות הוא ע"י טבח, טב-ח. כטבח המכין מאכל שמקריב את נשמתו לשורשו (כמ"ש מיכאל השר הגדול עומד ומקריב את נשמותיהן של ישראל). כי קודם הכנת מאכל ע"י החטא נעשה טבל, טב-ל. ונצרך להרים תרומות ומעשרות ושורשם עין טובה אחד מארבעים, לברר את הטוב הגנוז בטבל.

וכאשר האדם זוכה לדבוק בטוב זה הוא חי במדרגת בטחון, בטח, טב-ח. ואינו ירא מנכס, טב-ן, שבא לעקור הטוב. ואינו ירא מקטב מרירי, קטב, טב-ק. שבא לעקור הטוב, אלא כולו דבוק בטובו של עולם, בטוב השלם.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אביטוב, אבנט, אחיטוב, בטן, טבע, טוב, הבט, בטח, טבעת, בטנים, בלט, בלטשאצר, שבט, טבח, עבוט, טבל, טבילה, ביטוי, קטב, טבור, טוביה, נבט, שרביט, בטל, בט (הבטה), בטא (ביטוי).

כתיב ביום ראשון למעשה בראשית, וירא אלקים את האור כי טוב. טוב, טב-ו. והוא הוא ההתגלות של שורש טעם הבריאה, להיטיב לבריותיו. והוא נקודת טעם מרכז הבריאה. וזה נתגלה ב"וירא את האור", בראיה נתגלה טוב זה. ובחינת ראייה זו בפרטות נקראת הבטה, הבט, שורשו - בט. שהבטה בשורשה מביטה רק בטוב. וזש"כ 'לא הביט און ביעקב'. כי עצמות ההבטה רואה רק טוב ולא און. והוא כאשר כח ההבטה נמצא בשורשו, וע"ז נתפלל דוד ע"ה, גל עיני והביטה נפלאות מתורתך, אין טוב אלא תורה, להביט בטוב התורה. ודייקא משה שמדרגתו טוב עין, עליו נאמר, ותמונת ה' יביט. שבכחו לראות מתוך טוב עינו, את טוב ה'. ולכך אחד משמותיו של משה טוביה. ואזי בטחנו שלם בקב"ה שיהא אך ורק טוב. בטח, בט - ח.

וכאן הושרש דבר ה' בכל אחד ממעשה בראשית שנאמר בו "כי טוב", כלומר, עצמות דיבורו של מקום, מאמריו, הם טוב. וע"ש כן נקרא הדיבור ביטוי, לבטא בשפתים, מלשון בט-טב. כי מהות פנימיות הדיבור מגלה את מהות הטוב. היפך דברו של נחש שמוציא שם רע, ומדבר לשון הרע, כולו רע היפך טוב. ואזי קודם החטא דיבור פיו של אדם כדבר ה' טוב, ואזי אף מאכל האוכל בפיו, טוב כדיבורו.

וכן הוא מעין כך אצל כל עובר במעי אמו, בבטן אמו, בט - נ, שבא מלאך ומלמדו כל התורה, דיבור שכולו טוב, ואזי אף מאכלו דרך טבורו. טבור, טב-בו. וכן אמרו (ריש מגילה) טבריה טובה ראיתה. ושם בעובר במעי אמו מתקיים בו "וירא את האור כי טוב" מעין יום ראשון של מעשה בראשית, נר דלוק על ראשו וצופה בו מסוף העולם ועד סופו, מעין אור ראשון.

וע"ש נקרא טבע, טבעו של עולם, טבע, טב-ע. כי כן הטביע הקב"ה בעולמו את טובו. ומצד כך (קודם חטא אדה"ר) כל דבר בבריאה טבעו לגלות טוב שנחקק בו מבוראו, כח הפועל

ב-ל

והנה יש רציחה בפועל, ויש אביזריה, מלכין (לב - נ) פני חברו, הנקרא עלב. ע-לב. והנה אמרו, עשרה דורות מאדה"ר עד נח וכו', אולם במקום שיהא תיקון הלב, נעשה קלקול כמ"ש ויתעצב ה' אל לבו. וכתוצאה מכך נעשה מבול. לב-מו. ועיקר גזר דינם לא נחתם אלא על הגזל, היפך צדקה-נותן. גזל כולו מקבל, קבל, לב-ק, שהוא בחינת בלק אותיות קבל, כנודע. ותולדת כך נעשה הסבל הגדול בעולם כמעט לכל יושבי תבל. סבל, לב-ס. וחל על עצם העולם הנקרא תבל. לב-ת. כלומר על עצם שורש העולם הנקרא לבו של העולם, כמ"ש חז"ל שיש במקום לב, כמ"ש דברו על לב ירושלים, זהו לבד דתיקון. ולב דקלקול שבעולם הוא בבל, לב-ב.

ואחר עשרה דורות בא אברהם לתקן זאת. ועיקר הפסולת היוצאת לתרבות רעה ביום מיתתו הוא עשו, בחינת אדם בליעל, היפך אדם, אדום, בליעל, לב-עלי. ושורשו הוא מזרעו של בתואל, לב-תאו. ולעומתו יעקב נושא את בלהה, לב-הה, תחלת תיקון הלב. ובשבטים עיקר התיקון לכך, זבולון, לב-זון, זון ר"ת זכר ונקבה, תיקון אחדותם. והמתנגד ליעקב לבן, לב-נ. שהוא נבל כנודע, ופסולתם של אלו בבחינת זבל, לב-ז. ושורשם נחש, פורץ גדרו של עולם, פורץ את הגבול, גבול, לב-גו, פורץ את הלב.

ושלמות התיקון בבנין המשכן ע"י בצלאל, וכל חכם לב. בצלאל, לב-אצל. ובכניסה לא"י ע"י כלב, לב-כ. ובמצות יובל הנוהגת בארץ, יובל, לב-ו. ושורשו יום החמישים של מתן תורה, במשוך היובל המה יעלו בהר.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אביאל, אבימלך, אבל, אבשלום, אהליאב, חלב, זבל, חבל, לבן, אלגביש, אלישבע, בבל, בדלה, בחלה, בלע, בעל, ברזל, בתולה, גבל, גבול, בגלל, בבל, בול, זבולון, בחל, חלב, כלב, בל, לב, יובל, יבול, לבש, להב, בלהה, בלה, בלט, בלעם, בלשאצר, בלתי, סבל, בצל, בצלאל, בישל, גבעל, גבריאל, גבלה, הבל, מבול, לבנון, נבל, איזבל, בתואל, גבול, לביא, עיבל, קבל, שביל, שבילים, תבל, יבלת, בלק, מהיטבאל, מלבן, עלב, שבלול, בטל.

רבותינו לימדנו (מבואר היטב בעץ חיים) שמדרגת לב שורשה ל"ב נתיבות חכמה עליונה שבראש. וכאשר הארה זו מתפשטת לתוך גופו של האדם נעשה "לב". וכאשר ח"ו אינה מתפשטת, אזי זהו בחינת "בל", לשון שלילה. וזהו בול, בל - ו, לשון בלה, בלתי.

הארה עליונה זו היא ממדרגת הלובן העליון. לבן לב-ן, כמבואר בדברי רבותינו. וכאשר הארה זו מאירה אצל נקבה נעשה במקום הלב, מקום דדיה, חלב, לב-ח. ומדרגת חלב מקשרת את הולד לאמו, ללובן העליון, ללבה של האם. חלב אותיות חבל, שהחלב נעשה חבל המקשר בין הולד לאם. ובעומק הכח המקשר הוא ה"לב" כנ"ל. וכאשר מקיא חלב שינק משדי אמו, זהו בחל. וזהו ביטול של החלב, בטל, בל - ט.

וכשם שהוא הכח המקשר בין הולד לאמו, כן שורש כח ההולדה, "זכר" "ונקבה" שורשו חיבורם בלב. והוא בחינת בעל, לב-ע. כי תחילת החיבור הוא בחינת חיבוק, אח"כ נישוק, ואח"כ חיבור גמור, ומקום החיבוק במקום הלב, חיבור לב אל לב, זהו מהות עומק החיבוק.

ועיקר החיבור בין בחור לבתולה. בתולה, לב-תוה. ובמלכי אדום הנזכרים בפרשת וישלח, ז' ראשונים שבהם לא הוזכר נקבה בהם. ובמלך השמיני (בחינת חלב, לב, ח, כנ"ל) הוזכרה אשתו ושמה מהיטבאל, לב-מהיטא. ובו לא כתוב מיתה, כי היה חיבור במדרגת לב. וזהו בדלת, לב - חד, לב מחובר, לב אחד, ובבדלח מונח כח הצירוף והחיבור.

והנה תולדות ראשונים שהיו בעולם, קין והבל, הבל, לב-ה. כי בהבל נתגלה חיבור הלב של אדה"ר וחוה ונגלה חיבורו של הבל אל ליבה של חוה. וכאשר קם קין על הבל והרגו, ביטל חיבור הלב. ובשעה זו נתחדשה אבלות בפועל ראשונה בעולם. אבלות, אבל א-לב. בבחינת טוב ללכת אל בית האבל וגו', והחי יתן אל לבו. אבל אל-לבו. ושורש אבלות זו נעוץ בחוה שנתנה לאדה"ר לאכול מעץ הדעת, שעליו נאמר ביום אכלך ממנו מות תמות. ומעשה זה הוגדר בחז"ל, היא שפכה דמו של עולם.

ט-ז

וזהו היפך טל אורות, ונעשה לוטה בערפל, לט-וה, הסתרה. וכן מש"כ (שמואל ב, יט, ה) והמלך לאט את פניו, לאט, טל-א, לשון הסתרה. ומהות ההסתרה קיפול, כמ"ש בחשק שלמה (שורשים, אות ל, לט) לט - פעל הנחתו על קפול הדבר, כמו (שמואל א, כא, י) לוטה בשמלה, דהיינו מקופלת בשמלה. וזהו שורש כחם של החרטומים, כמ"ש (שמות, ז, יא) חרטומי מצרים בלהטיהם. וכן נקרא כן עטלף, עפ-טל, כי דרך העטלפים להסתתר ביום בחורין, ומסתתר בכנפיו ע"י שמקפלים. וזהו בחינת טבל ב-טל, כי הטובל מסתיר עצמו בתוך המים ומקפל גופו בתוכם. וקטנות זו נקראת בלשון רבותינו זנב הלטאה, לטאה, לט-אה. עיין חשק שלמה (שם) לטאה מלשון קפול, שמקפל את עצמו כשרוצין לתופסו.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אגרטל, אביטל, אליפלט, אלישפט, לאט, לטיהם, לטשאצר, עלטה, הלעיט, עטלף, פליטה, אליפלט, טבל, לטאה, טלאים, ילקוט, שליט, טלוא, חלט, טבל, חטיל, חמוטל, חמיטל, טבאל, טבליהו, טל, טלאים, טלה, טלטלה, טלמון, ילטוש, מלט, קטל, קטל, שלט, לוט, לוטה, לוטן, סנבלט, מהיטבאל, מלטיה, למטה, נטל, סנבלט, פוטיאל, פלט, פלטיאל, פלטיה, פלטיהו, פליט, פליטה, בטל.

הנה טל יורד כמ"ש (במדבר, יא, א) "וכרדת" הטל, וכן עולה כמ"ש (שמות, טז, יד) "ותעל" שכבת הטל. וכאשר יורד הוא מלשון הטלה, השלכה, כעין מש"כ (ירמיהו, כב, כו) והטלתי אתך, וכן (יונה, א, ד) הטיל רוח סערה (עיין מחברת מנחם ערך טל. ויריעת שלמה, חוברת ג', יריעה ג'). וכאשר עולה מתתא ומכסה את המן נקרא כן מלשון צל, כמ"ש (נחמיה, ג, טו) הוא יבוננהו ויטללנו (עיין ספר השרשים, ערך טל). ואזי לוקטים את המן שעל גביו הטל, לקט, טל-ק. אולם אם לא נלקט אזי כתיב וחס השמש ונמס, כי כאשר חם השמש מסתלק הצל. ואזי עולה הטל למעלה, ונכלל באור החמה. ואזי נקרא טל, בבחינת מ"ש (ישעיהו, כו, יט) טל אורות טלך. ועולה ממים לאור. וזהו נטילת ידים, נ-טל, שמעלה ידיו ועי"ז עולה המים לאור, לטל אורות. ואזי בטל הטל, ב - טל, וזהו ביטול של התכללות בעליון.

וזהו שלמות הארת טל בירידתה מלעילא לתתא וחזרתה מתתא לעילא, וכמ"ש ביריעות שלמה (חוברת ג, יריעה ג), וז"ל, ויש בזה השם (טל) ג"כ הוראות הפכיות כמו בשאר שמות המורות על דבר והיפוכו, וכו', כך יורה שם "טל" לפעמים על דוחק הכבדות (לתתא) ולפעמים על סילוק הכבדות (לעילא). עכ"ל. ומצד כך טל בהכפלת המילה טלטל, כי מטלטל מלעילא לתתא וחוזר חלילה מתתא לעילא. וזהו שלט, ש-לט, שלטון מלעילא לתתא ומתתא לעילא.

אולם מצד הקלקול זהו לשון קללה, ליט, ושורשו טל. דבר המטלטל ואין לו מקום, ואחריתו מיתה, כליון, וזהו קטל, ק-טל. וכן הנעתק ממקום למקום באופן של בריחה והצלה נקרא פלט, פ-לט, כי נעקר ונעתק מן הסכנה.

מדור קבלה

בלבביפדיה קבלה
בטל
מילון ערכים בקבלה
בטל

בלבביפדיה קבלה

בטל

עיוגולים

בכל עיוגול, הנמצא תוך העיוגול בטל לעיוגול. וכן צורת העיוגול בהשוואה, ביטול כל בליטה, בטל - בטל, מבטל כל בליטה. וזו צורת העיוגול, ההשוואה, וביטול כל בליטה.

גלות - עיוגול. היפך גאולה - יושר. ואמרו (ר"ה, יא, ע"א) בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים. עגלים שהושיב ירבעם בן נבט. ואמרו (תענית, ל, ע"ב) יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעגלו ישראל לרגל. ועיין מו"ק (כח, ע"ב). ועוד עגל, שהיו מסרטיין בין קרניו, וביטל זאת. עיין סוטה (מח, ע"א).

סנהדרין יושבין כחצי גורן עגולה. ואמרו (כתובות, ל, ע"א) אע"פ שבטלו סנהדרין וכו', דין ד' מיתות לא בטלו. ועיין סוטה (שם).

עגלה ערופה. ואמרו (סוטה, מז, ע"א) משרבו הרצחנין, בטלה עגלה ערופה. עי"ש עוד גבי בטלו האשכולות.

יושר

יושר, ג' קווים. והם שורש ה"ערוב", ערוב הקוים, ודו"ק. ואמרו (שבת, פה, ע"ב) הפקיע תלם אחד על פני כולה מהו, א"ר ששת, בא ערוב וביטל את ה"שורה", ודו"ק. יושר - שורה.

והבן שאותיות בטל - טבל, והיינו תערובת, תרומה וחולין מעורבין זה בזה. וזהו עומק ביטול ברוב, שתרין קווים גוברים על קו אחד, ודו"ק. ולכך אמרו (ביצה, לח, ע"ב) ומין בשאינו בטיל, לעומת כך מין במינו לא בטיל. והשוורש שקו שונה בטל ברוב קווים שונים, ולא בטל בקו כמוהו. ועיין סוטה (יד, ע"ב) כל מקום שאתה מוציא שני מקראות וכו'. ובקלוקל, ערלה, ג' שנים, בטל במאתים.

אור א"ס

כל הנאצלים והנבראים וכו', הם נפעלו מאור א"ס. ואמרו (שבת, עז, ע"ב) א"ר יהודה אמר רב, כל מה שברא הק"ב"ה בעולמו, לא ברא דבר אחד לבטלה.

צמצום

חלל פנוי, שעמום, ודו"ק. ואמרו (כתובות, נט, ע"ב) רשב"ג אומר, אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שעמום.

ועל מחלה (לשון חלל) אמרו (ב"ק, צב, ע"ב) וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלן.

חלל פנוי, שורש לכפירה, למינין. ואמרו (ברכות, יב, ע"א) וקורין עשרת הדברות וכו', א"ר, אמר שמוחל, אף בגבולין בקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלום, מפני תערומת המינין. וכן ע"ז, יש לה ביטול, ע"י עכו"ם. עיין ע"ז (מב, ע"א, ומט, ע"ב ואילך).

צמצום - מחיצה. ועיין שבת (ק, ע"א) בדיני דברים המבטלים מחיצה. ועיין עירובין (כ, ע"א) דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא. ועי"ש (עח, ע"ב).

צמצום, תענית. ונחלקו (ר"ה, יח, ע"ב) אי בטלה מגילת תענית. ועיין תענית (יח, ע"ב).

סילוק. ואמרו (עירובין, עא, ע"א) מאימתי נותנין רשות, ב"ש אומרים מבעוד יום, וב"ה אומרים משתחשך וכו', בהא קמפליגי, דב"ש סברי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא, ומיקנא רשותא בשבת אסור. וב"ה סברי, אסתלקי רשותא בעלמא הוא, ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי.

קו

סוד הקו, גימט' דבק, שהוא סוד התמידיות, כמ"ש במסילת ישרים (פרק כו). ובקלוקל אמרו (תענית, כו, ע"ב) ב"ז תמוז בטל התמיד.

שערות

שערה מלשון השערה, בלתי מושג, אי אפשר לתת בו שיעור. והוא ביטול המוחין.

אזן

אמרו (כתובות, ה, ע"ב) ת"ר, אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים, מפני שהן נכוות תחלה לאיברים.

שמיעת האזן, קריאת "שמע". ואמרו (ברכות, טז, ע"א) הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו, וכו', והוא שמבטלין ממלאכתן. ואמרו (שבת, קיט, ע"ב) א"ר אבהו, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו ק"ש שחרית וערבית. ועיין עוד סוטה (מה, ע"ב) ויגש הפלשתי השכם והערב, א"ר יוחנן, כדי לבטלן מק"ש שחרית וערבית.

על שמיעת תקיעות בערב שבת, אמרו (שבת, לה, ע"ב), ת"ר, שש תקיעות תוקעין ע"ש, ראשונה להבטיל את העם ממלאכה שבשדות, שניה להבטיל עיר וחניות.

שמיעת מגילה. ואמרו (מגילה, ג, ע"א) כהנים בעבודתן, ולוים בדוכנם, וישראל במעמדם, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה.

אות ה'. וחייב טבח ומכר בשור חמשה, אמרו (ב"ק, עט, ע"ב) שור שביטלו ממלאכתו חמשה, שה שלא ביטלו ממלאכתו ארבעה.

חוטם

שורש לחרון אף, שמבטל ומחריב. ועיין סוטה (מט, ע"א) ר"ש בן אלעזר אומר, טהרה בטלה טעם וריח וכו'. עיי"ש בהרחבה.

ולהיפך, בתיקון אמרו (עירובין, כא, ע"ב) ושמא תאמר אבד סכרם ובטל סיכומם, ת"ל הדודאים נתנו ריח, אלו ואלו עתידין שיתנו ריח.

פה

דיבור. ואמרו (גיטין, לב, ע"ב) אתי דיבור ומבטל דיבור (ועיין קידושין, נט, ע"א). ואמרו (שם, פט, ע"א) א"ל אביי לרב יוסף, מבטלינן קלא או לא מבטלינן.

בטל מדיבור, עיין ברכות (כ, ע"ב). ואמרו (גדרים, עט, ע"א) שהשתיקה מקיימת, ואין שתיקה

מבטלת. ואמרו (שבת, קלד, ע"א) דברין יבטלו בחיין, בתמיהא.

אמרו (ברכות, כו, ע"א) תפלה במקום קרבן היא, וכיון שעבר יומו בטל קרבנו. ואמרו (שם, לא, ע"א) ת"ר, אין עומדים להתפלל וכו', ולא מתוך דברים בטלים. ואמרו (יומא, עז, ע"א) מנעי לשונך מדברים בטלים, כדי שלא יבא גרונך לידי צמאה. ואמרו (כתובות, נח, ע"ב) דשמעינן ליה לר"מ דאמר אין מוציא דבריו לבטלה.

אכילה - אוכל. ואמרו (פסחים, מה, ע"ב) קסבר כל כזית אע"ג דמבטל לא בטיל. ושם, אם טח פניה בטיט בטלה.

עינים - שבירה

אמרו (ברכות, יז, ע"ב) הרואה אומר, מלאכה הוא דאין לו, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא. שבירה - חורבן. חורבה. ונחלקו (עירובין, סו, ע"ב) אם יש ביטול רשות בחורבה. והוא ביטול דתיקון. ובזמן, עיקר גילוי השבירה - חורבן, בתשעה באב. ואז מבטלין ת"ת, כמ"ש (תענית, ל, ע"א) ואסור לקרות בתורה, וכו', ותינוקות של בית רבן בטלין, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב. ובמקום אמרו (מגילה, ג, ע"ב) גבי כרך שחרב, מאי חרב, שחרב מעשרה בטלנין. ובנפש אמרו (חגיגה, ט, ע"ב) מעות לא יוכל לתקון, זה שביטל ק"ש של שחרית וכו'. ושורש הכל ביטול תורה. ואמרו (כתובות, יז, ע"א) מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה.

השבירה שורש כל רע. והתיקון, ביטול הרע. ובאדם הרע יוצא דרך בית הרעי, מלשון רע, ודו"ק. ואמרו (ברכות, כה, ע"ב) אמר אביי, צואה כל שהוא מבטלה ברוק. אמר רבא, וברוק עבה. ויתר על כן אמרו (שבת, סג, ע"א) כל עושה מצוה כמאמרה וכו', אפילו הקב"ה גוזר גזירה, הוא מבטלה, שנאמר (קהלת, ח, ד) באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה, וסמין ליה שומר מצוה לא ידע דבר "רע".

ושורש הרע, איסור, כנודע. ואמרו (ביצה, ד, ע"ב) אין מבטלין איסור לכתחילה, ה"מ בדאורייתא, אבל בדרבנן מבטלין.

עתיק

בחינת אפס, כנודע. ביטול במדרגת אפס.

כל תנאי קודם למעשה, שבכוחו לבטל את המעשה, שורשו בעתיק, ודו"ק היטב. ואמרו (כתובות, פג, ע"א) רשב"ג אומר, וכו', וכל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל.

אריך

אמרו (ברכות, סא, ע"ב) אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב (דברים, ל, כ) כי הוא חייך ו"אורך" ימיו, כך אם אנו הולכים ומבטלים ממנה עאכ"ו.

א"א, זקן. ובו שורש מדרגת זקן, ודו"ק. ואמרו (קידושין, לג, ע"א) אקיש קימה להידור (והדרת פני זקן), מה הידור שאין בו ביטול, אף קימה שאין בה ביטול.

אבא

אמרו (שבת, לג, ע"ב) תינוקות יוכיחו שמבטלין את אביהן - מת"ת.

אמרו (כתובות, מז, ע"א) הא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה, היכי מצי מסר לה, הא קמבטל לה ממעשה ידיה, ומכאן שמעשה ידיה של אב, עיי"ש.

אמא

ז"א במעי אמו, בטל לאמו. עובר ירך אמו, מדין ביטול. בטל, בגימט' אם.

סוכה. ואמרו (סוכה, כז, ע"א) שאני אומר, כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה.

ז"א

ז"א בחינת תינוקות של בית רבן. ואמרו (שבת, קיט, ע"ב) ואמר ר"ל משום ר"י נשיאה, אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין ביהמ"ק.

ז"א, בחינת בעל, שיכול לבטל גט אשתו (עיין גיטין, לב, ע"א). ואמרו (יבמות, נד, ע"א) דרב מנגיד אמאן דמבטל גיטא. ועיין שם (צ, ע"ב; קח, ע"ב).

יבום ע"י ז"א. ונחלקו (יבמות, יח, ע"א) אי מותר לבטל מצות יבמין.

ז"א, שש. ואמרו (קידושין, מב, ע"ב) כלקוחות פחות משתות נקנה מקח. יתר על שתות בטל מקח. שתות קנה ומחזיר הונאה.

נוק'

סוד מנין. ואמרו (ביצה, ג, ע"ב) כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל וכ"ש בדאוריתא.

יש אופנים שמכרה של האשה בטל, כגון עיין כתובות (צח, ע"א), ועוד.

אשה. אמרו (ברכות, לא, ע"ב) אמרה (תנה) לפניו, רבש"ע, כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות וכו'. ועוד אמרו (שבת, לג, ע"ב) נשים יוכיחו שמבטלות את בעליהן (ז"א) מת"ת.

שכינה. ואמרו (שבת, ל, ע"ב) ללמדך שאין שכינה שורה וכו', ולא מתוך דברים בטלים.

כלי. כמ"ש אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי. ואמרו (שבת, מג, ע"א) מבטל כלי מהיכנו. ואמרו (שם, קכה, ע"א) סבר מבטל כלי מהיכנו דרבנן.

בית. וכתוב (עזרא, ד, כד) באדין בטלת עבדות בית אלהא. וכן באופן קטן יותר, ביטול ביהמ"ד, כמ"ש בשבת (קטו, ע"א), ועוד. ולהיפך, אמרו (עירובין, קד, ע"א) האי מלח ה"ד, אי דמבטליה, קא מוסיף על הבנין. ואמרו (סוכה, יא, ע"א) לא אתי אהל ארעי ומבטל קבע.

כתר

בחינת אין, בחינת ביטול כנודע. והוא ביטול בהויה, ביטול במציאות. לעומת ביטול חכמה - חיה, שהוא ביטול בהנהגה.

סוד אלף. ואמרו (ביצה, ג, ע"ב) וכל דבר שיש לו מתירין, אפילו באלף לא בטיל. והבן כתר, כ-תר, לשון כהיתר. והוא בחינת כתר, המתן לי. וע"י ההמתנה מותר לבסוף, ודו"ק היטב היטב.

הארת נזיר, כתר, כנודע. ועיין נזיר (יז, ע"ב) לא אם אמרת בימי טומאתו שכן מבטל בהן הקודמין וכו'.

חכמה

בינה, ניקוד צירי, שורש של הצורה כנודע. ואמרו (ב"מ, מה, ע"ב) וצורתא (דמטבע) עבידא דבטלא.

לב. ואמרו (פסחים, ח, ע"א) ומבטלו בלבנו. ואמרו (נדרים, עז, ע"ב) ב"ש אומרים, בשבת מבטל בלבנו, בחול מוציא בשפתיו. יובל. ויובל מבטל כל קנין קרקע ושב לבעליו

דעת

ביטול הדעת. וכתוב (תהלים, לו, ז) אדם ובהמה תושיע ה'. ודרשו (חולין, ה, ע"ב) אלו בנ"א שערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה. ביטול הדעת. ואמרו (ברכות, לה, ע"ב) בטלה דעתו אצל כל אדם.

ודעת דקלקול, דעת רע, בחינת מדמה, חלום, כנודע. ואמרו (ברכות, נה, ע"א) כשם שא"א לבר בלא תבן, כך א"א לחלום בלא דברים בטלים.

משה. ואמרו (מכות, כד, ע"א) ד' גזרות גזר משה על ישראל, באו ד' נביאים וביטלו.

דעת דקלקול, עריות, זימה. ואמרו (כתובות, נט, ע"ב) ר' אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה.

חסד

אהבה. ואמרו (ברכות, ה, ע"א) אלו הם יסורין של אהבה, כל שאין בהם ביטול תורה. ואמרו (סנהדרין, קב, ע"ב) אהבה מבטלת שורה של גדולה.

מים. ואמרו (עירובין, צז, ע"ב) דתניא, ר' יהודה אומר, מים ומלח בטלין בעיסה, ואין בטלין בקדירה.

ואמרו (פסחים, יז, ע"ב) פרה ששתתה מי חטאת בשרה טמא, ר' יהודה אומר בטלו במעיה.

בטל, ב-טל. ואמרו (תענית, ז, ע"ב) א"ר חסדא, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תו"מ, ועיי"ש עוד לשון בעון ביטול תורה.

כהונה, איש חסידך. ואמרו (כתובות, כה, ע"ב) ואם אין שם גורן, בטלה כהונה. ועיין מכות (יא, ע"ב).

כתיב (קהלת, יב, ג) עד אשר לא בטלו הטחנות. ודרשו (שבת, קנב, ע"א) אלו השינים. והם בחינת חכמה, כנודע, ל"ב נתיבות, ל"ב שינים.

קודש - הקדש. והקדש אפילו באלף לא בטיל. ואמרו (מגילה, כז, ע"ב) ולא בטלתי קידוש היום. ואמרו (כתובות, קג, ע"ב) אותו היום שמת רבי, בטלה קדושה.

אמרו (מו"ק, ג, ע"ב) אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין.

ביטול מלאכה של ת"ח, כגון מ"ש (ברכות, יז, ע"ב) גבי ת"ב - וכל מקום ת"ח בטלים. ות"ח שבטלים ממלאכתן ועוסקים במלאכת שמים נקראים "בטלנין". כמ"ש (מגילה, ג, ע"ב; ה, ע"א) תנא, עשרה בטלנין שבביהכנ"ס.

ואמרו (שבת, טז, ע"ב) לא נחלקו אלא שהניחום בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו, מר סבר בטלה מחשבתו, ומר סבר לא בטלה מחשבתו. ועיין שבת (צא, ע"א).

ואמרו (ברכות, כ, ע"ב) אלא מאי הרהור לאו כדיבור דמי, למה מהרהר, א"ר אלעזר כדי שלא יהיו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל.

אמרו (מו"ק, כב, ע"ב) חכם שמת, בית מדרשו בטל וכו', עיי"ש.

ואמרו (שבת, קנו, ע"א) האי מאן דבשבתאי, יהי גבר מחשבתיה בטלין, ואית דאמרי, כל דמחשבין עליה בטלין. ואמרו (עירובין, כט, ע"ב) הני כיסאני, מעלו לליבא, ומבטלי מחשבתא.

בינה

סוד מקוה. בטל - טבל, ודו"ק. וגבי טבילה לבעל קרי מתקנת עזרא, אמרו (ברכות, כב, ע"א) כי אתא זעירי אמר, בטלוה לטבילותא.

נדר. ואמרו (נדרים, כג, ע"ב) והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל שנה, יעמוד בר"ה ויאמר, כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל. ועיי"ש עוד (עה, ע"א) לר"א מייחל חלין ובטלין, או דלמא לא חלין כלל.

גבורה

דין דקלקול. ואמרו (שבת, קלט, ע"א) א"ר פפא, אי בטלי דייני, בטלי גזירפטי.

ולהיפך ח"ו, ביטול הדין דקדושה.

ובעומק, כל ב"ד מדין "רוב", כמ"ש בריש חולין. וזהו דין "ביטול ברוב". ואמרו (כתובות, קה, ע"א) הנוטל שכר לדון, דיניו בטלים. ועיין סוטה (מז, ע"ב) משרבו רואי פנים בדין, בטלו לא תגורו.

אימה. ואמרו (שבת, קנא, ע"ב) כל זמן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות, כיון שמת, בטלה אימתו.

דם. ואמרו (פסחים, סה, ע"ב) ר' יהודה לטעמיה, דאמר אין דם מבטל דם. ועיין זבחים (עט, ע"א).

שטר (בסוד כסף חסד, שטר גבורה, חזקה ת"ת, ואכמ"ל). ואמרו (כתובות, מד, ע"א) שני שטרות היוצאין בזה אחר זה, ביטל שני את הראשון.

תפארת

תורה. היפוך דברי תורה, דברים בטלים. וכמ"ש (ברכות, כח, ע"ב) אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים. ואמרו (שבת, ל, ע"א) שכיון שמת, בטל מן התורה ומן המצות. ועיי"ש (קנא, ע"ב). ויש ביטול תורה בחיי חיותו, עיין ברכות (ה, ע"א). והסוגיא ארוכה ואכמ"ל בסוגיית ביטול תורה.

רחמים. ואמרו (פסחים, פז, ע"ב) עמד ובקש רחמים ובטל גזירה.

נצח

נ"ה, רגליו, ברא כרעיה דאבוה. ונחלקו (עירובין, ע, ע"ב) יורש מהו שיבטל רשות, וכו', יורש כרעיה דאבוה.

ממונו של אדם המעמידו על רגליו. ואמרו (עירובין, עט, ע"א) הנח איסור שבת ואפילו ארנקי נמי מבטלי איניש. ואמרו (ביצה, לח, ע"ב) איסורא בטיל, ממנוא לא בטיל. וכן איכא אגר בטילא. עיין כתובות (קה, ע"א). וכן ביטול מקח. ועיין קידושין (נח, ע"ב) הנוטל שכר לדון דיניו בטלין וכו', עיי"ש. וכן ביטול מעות. עיין ב"מ (עה, ע"ב).

נצח סלה ועד, אין להן הפסקה עולמית. ואמרו (יומא, עב, ע"א) שמא תאמר אבד סברן ובטל סיכויין, ת"ל עמדים, שעומדים לעולם ולעולמים.

תקרה סוד נצח, כנודע. ואמרו (סוכה, טו, ע"א) בביטולי תקרה קא מיפלגי.

אמרו (זבחים, ד, ע"א) מה לכולהו שכן עבודה שא"א לבטלה, תאמר בהולכה שאפשר לבטלה. ועיי"ש (יד, ע"ב).

הוד

הוד, מודה על האמת, בחינת ביטול, ופשוט. וכן וידי. ואמרו (סוטה, מח, ע"א) אף הוא ביטל את הוידוי, עיי"ש.

משה ואהרן, נצח והוד, כנודע. ואמרו (תענית, ה, ע"ב) מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם. אולם במיתתן בטלו, כמ"ש (שם, ט, ע"א) מלמד שנתבטלו שלש מתנות טובות שנתנו על ידם ונסתלקו.

רגלים. באדם ובשנה. ואמרו (מו"ק, יט, ע"א) הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזרת שבעה, עיי"ש.

נו"ה, אתר דמתמן ינקי נביאים. ואמרו (סוטה, מח, ע"א) משמתו נביאים ראשונים, בטלו אורים ותומים. ועיי"ש עוד דברים שבטלו.

יסוד

ביטול פו"ר. עיין ברכות (כב, ע"א) ועל אבר היסוד אמרו (שבת, קנב, ע"א) משים שלום בבית בטל. ואמרו (עירובין, סג, ע"ב) לא נענש יהושע (מזרעו של יוסף - יסוד) אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפו"ר. וחצי עבד חציו בן חורין בטל מפו"ר, ומפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו, כמ"ש בפסחים (פח, ע"ב). ואמרו (מו"ק, ח, ע"ב) שאין נושאין נשים במועד, ולר' יצחק נפחא הוא משום ביטול פו"ר. ועיין מו"ק (כב, ע"ב) באותן שמותר לישא אשה לאלתר, מפני פו"ר. וכן אמרו (יבמות, סב, ע"א) בנשא אשה וי' שנים לא ילדה אסור לבטל מפו"ר.

צדיק. ואמרו (מו"ק, טז, ע"ב) אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל, אני מושל באדם, מי מושל

רבנן סברי, מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה. ועיי"ש כל הסוגיא.

רוח

אמרו (שבת, קלט, ע"א) א"ר פפא, אי בטלי יהירי, בטלי אמגושא. יהיר, גסות הרוח.

חמץ, גסות הרוח, ומדאורייתא בביטול סגי, כמ"ש (פסחים, ד, ע"ב).

הבל. ואמרו (שבת, לט, ע"ב) בטלה טמנה בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום.

אמרו (עירובין, י, ע"ב) דאתי אורא דהאי גיסא ואורא דהאי גיסא ומבטל ליה.

אמרו (סוטה, מח, ע"א) ואף הוא ביטל את המעוררים - מאי מעוררים, אמר רחבה, ככל יום ויום שהיו עומדים על דוכן ואומרים, עורה למה תישן ה', א"ל וכי יש שינה לפני המקום וכו'.

נשמה

אמרו (שבת, קנב, ע"ב) דתניא, כל י"ב חדש, גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת, לאחר י"ב חדש הגוף בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת. ועל פרידת הגוף מן הנשמה אמרו (יומא, כא, ע"א), שלש קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו, ואלו הן וכו', וקול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף וכו', ובעו רבנן רחמי אנשמה בשעה שיוצאה מן הגוף ובטלה.

חיה

כנודע, אור חיה - חכמה, ביטול, כמו שנתבאר הרבה בתורת חב"ד.

ואמרו (שבת, קמא, ע"ב) מטה לגבי חי מבטלי ליה.

יחידה

משית. ואמרו (שבת, סג, ע"א) מפני מה הם (כלי מלחמה) בטלין לימות משיח.

אחד. ואמרו (שם, קלא, ע"א) דמבטלי ליה רשותא דכולהו לגבי חד. ועיין עירובין (כו, ע"ב)

בי, צדיק, שאני גוזר גזירה ומבטלה. ואמרו (כתובות, ג, ע"ב) גזירה עבידא דבטלא.

תמר, צדיק כתמר יפרח. ואמרו (כתובות, י, ע"ב) תמרים, וכו', ומבטלות ג' דברים, מחשבה רעה, וחולי מעים, ותחתוניות.

מלכות

אמרו (ברכות, טז, ע"א) ומעשה בר"ג שנשא אשה וקרא לילה הראשונה, א"ל תלמידיו, למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש, א"ל איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים אפילו שעה אחת.

שבועה. ואמרו (ברכות, לב, ע"א) א"ר אלעזר, אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע, אלמלא נשבעת להם בשמים וארץ, הייתי אומר, כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה. ואמרו (נדרים, טז, ע"ב) יכול נשבע בטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב, ת"ל וכו'.

דוד (ובדיני מלך, עיין סנהדרין, כא, ע"ב). ואחת מנשות דוד (שמואל, ב, ג, ד) אביטל. ועיין מו"ק (טז, ע"ב) שהקב"ה גוזר גזירה, ודוד מבטלה.

מדה שביעית, שנה שביעית, ביטול מעשרות. ועיין ר"ה (יב, ע"ב).

שם. וביטול הזכרת שם שמים בשטרות. עיין ר"ה (יח, ע"ב). וכן איסור הזכרת שם שמים לבטלה. וכמ"ש (נדרים, ח, ע"ב) מ"ד זורחה לכם יראי שמי וגו', אלו בנ"א שהן יראין להוציא ש"ש לבטלה.

נפש

נפש בחינת מלאכה. וכנגדו ביטול מלאכה. כגון (ברכות, טז, ע"א) שמבטלין ממלאכתן. וכן ביטול חפצא מלעשות בו מלאכה, לעולם או לזמן, כגון (שבת, צא, ע"ב) מזרקיה לאוצר, בטולי בטליה. וכן בסוכה (ד, ע"א).

נחלקו בלאו הניתק לעשה, אי קיימו ולא קיימו, או בטלו ולא בטלו. עיין מכות (טו, ע"ב).

פועל בטל. עיין ב"מ (לא, ע"ב).

אמרו (זבחים, עט, ע"א) דאמר ר' אלעזר, כשם שאין מצות מבטלות זו את זו, כך אין איסורים מבטלין זו את זו, עיי"ש. ועיין מנחות (כב, ע"ב)

מילון ערכים בקבלה

בטל

הנחש, הנושך. בטל בא"ת ב"ש, אותיות נשך. כי הבטל דקלקול בלא מלאכה כלל וטורח כלל למזונו הוא הנחש, דכתיב ביה (שם, שם, יד) עפר תאכל כל ימי חיך, וכמ"ש שמזונו מצוי לו תדיר בכל עת ובכל מקום.

ובתיקון העליון, זהו אכילה דתיקון, אכילת הקורבנות, ובהם נאמר עבר זמנו בטל קרבנו, עבר יומו בטל קרבנו. עיין רש"י (ויקרא, כג, לז; במדבר, כח, י-יד). ועיין תמורה (יד, ע"א). וזהו ביטול דקלקול. ושורש ביטול זה נגלה בי"ז בתמוז, שבטל התמיד.

ואמרו (אבות, פ"ב, מ"ב) ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא אומר, יפה תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון, וכן תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון. והיינו שדבק במדרגת בטלה מביאה לידי שעמום, ושמעום לידי שעון וחטא, כמ"ש חז"ל. ואמרו שם, וכל העמלים עם הצבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים וכו'. והיינו עמלים עם הציבור, הם י' בטלנין, שעוסקים בצרכי ציבור, וזה תלמוד תורה עם דרך ארץ, וכפשוטו היינו מלאכת כפים, והיינו כמ"ש (שם, פ"ו) כל העוסק בתורה לשמה וכו' ונוטלין ממנו עצה ותושיה, והיינו שעוסק בתורה לשמה, ומתוך עסק זה הוא עמל עם הציבור לשם שמים, והבן.

כתב בבית עולמים (דף קלז, ע"א, ד"ה לתתא) וז"ל, השינים הם הרחים דטחנן מנא, שינים עליונים ותחתונים, נו"ה, נצח סליק והוא נחית. וכן אמר קהלת ובטלו הטחנות, ריחים הנ"ל ותבירא, עכ"ל.

והמן היה עטוף בטל. וזהו בטל, ב-טל, וכמ"ש (כתובות, קיא, ע"ב) כל העוסק בתורה, טל תורה מחייהו. והבן שהוא בטל ממלאכתו, ודבק ב-טל, בחינת טל אורות טלך. עיין זוה"ק (ח"א, קיג, ע"א), ותיקונים (יב, ע"א).

ומכח כך מבטל גזירות, כי שורש כל הגזירות בחטא עץ הדעת, דכתיב ביה (בראשית, ג, יט) בזעת אפך תאכל לחם, והבטל ממלאכתו, היינו שבטל משורש גזירה זו, והוא בבחינת ולקח מעץ החיים וחי לעולם, דבק בתורה. ועי"ז נעתק ובטל מן הקללה ודבק ב-טל, טל אורות טלך כנ"ל, ומכח כך בכוחו לבטל גזירות, והבן. ובפרט נגלה ביעקב שמשירד למצרים, בטל גזירת רעב, וזהו מכח שהיה דבק בטל אורות טליך.

ובדקות, ב-טל, גימט' ע"ח, גימט' לחם, והבטל ממלאכתו בטלות דתיקון, בטל דייקא ממדרגת בזעת אפך תאכל "לחם", כנ"ל גימט' ב-טל. ובמן, לחם דתיקון, היה ב' טל, טל מלמעלה וטל מלמטה. ובזה מבטל קללת

מדור ארמית

מילון ערכים בארמית
במל - עשרה במלנין

בטל – עשרה בטלנין

וכתב הרשב"א (מגילה, ה, ע"א) וז"ל, ופירוש עשרה בטלנין, אנשים בטלים ממלאכת השוק, מכינים עצמם לתפלה בבהכנ"ס, "ואע"פ שאינן ממונין לכך", וכדאיתא בירושלמי (ה"א), תני עשרה בטלנין ממלאכת בית הכנסת, ר' יהודה אומר, כגון אנו שאין אנו צריכין אלא לתלמודו, ע"כ בירושלמי. ועכשיו בזמן הזה, אע"פ שאין לנו עשרה בטלנין ידועים ולא בטלנין ממלאכתן, כיון שנהגו בכל מקום להכנס לבית הכנסת בשעת תפלה ערב ובקר, הרי זה כמקום שיש בו עשרה בטלנין, עכ"ל. ועיין קול הרמ"ז (מגילה, פ"א, מ"ג).

וכתב בעמק המלך (שער יז, פרק יא) וז"ל, ואלו הממונים נקראים חלונות, דכתיב משגח מן החלונות, והם ג"כ ממונים לכתוב כל אותם המקדימים לבוא לביהכנ"ס ונמנים עם העשרה הבטלנין, כי הם נקראים חברים אצלם, שנאמר חברים מקשיבים לקולך השמייעני (שה"ש, ח, יג), עכ"ל.

ונעשים צינור שפע לכל הציבור, וכמ"ש בעמק המלך (שער יג, פרק לו) וז"ל, ראוי ונכון לדבק בגמ"ח, להמשך החסד הגדול הזה למטה וכו', ואיהו נעשה צינור לשפע החסד לכל ישראל, כאמרם ז"ל, כל המתפלל על חבירו הוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה (ב"ק, צב, ע"א), וכמו הראשון מהעשרה בטלנין שבא ראשון לביהכנ"ס נוטל שכר כולם (ברכות, מז, ע"ב, וע"פ רמ"ע מפאנו), הוא נהנה והם אינם חסרים, כי הוא צינור יסוד המשפיע לכל ישראל, והוא המקבלו וע"י בא השפע דרך הכלי שלו, וכן הוא אצל אברהם אבינו שקבל עליו שכר כל הדורות, עכ"ל.

כתב בערוך ערך בטל, וז"ל, (מגילה, ה) במשנה, אי זו היא עיר גדולה, כל שיש בה עשרה בטלנין (ב"ק, פב), ואתא הוא ותקון ג' גברי, י' פסוקין, כנגד י' בטלנין (סנהדרין, יז). פירוש, עשרה בנ"א יושבין בבית הכנסת ובטלנין ממלאכתן ועוסקין בצרכי צבור. ירושלמי דמגילה, פ"א הל"ו, י' בטלנין בהכנ"ס ממלאכתן, עכ"ל.

ומצינו בדברי רבותינו כמה הגדרות מהם תפקידם של עשרה בטלנין.

כתב הרמב"ם (פירוש המשניות, סנהדרין, פ"א, מ"ו) וז"ל, ועשרה בטלנין של בית הכנסת, והם בנ"א שאין להם עסק אלא מלאכת שמים, ר"ל "לקרות בתורה" וישיבת בית הכנסת, עכ"ל. וברע"ב (מגילה, פ"א, מ"ג) כתב וז"ל, שבטלים ממלאכתן, ונזדונוים משל צבור, כדי להיות מצוין תמיד בשעת התפלה בביהכנ"ס, עכ"ל. ונראה מפני שיהא מגין תדיר. וז"ל רש"י (מגילה, ג, ע"ב) שבטלנין ממלאכתן, שיהיו מצוין תמיד בביהכנ"ס שחרית וערבית, כדאמרין במסכת ברכות (ו, ע"ב) כיון שבא הקב"ה בביהכנ"ס ולא מצא שם עשרה, עכ"ל. אולם בב"ק (פב, ע"א) כתב רש"י וז"ל, בנ"א כשירים בטלנין ממלאכתן "לעסוק בצרכי ציבור", ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהיו עשרה מצוין לעת התפלה, ומתפרנסין משל צבור, עכ"ל. ורק לעת התפלה מקדימין לבא. אולם כתב המלאכת שלמה (מגילה, פ"א, מ"ג) וז"ל, אבל הר"ן כתב על פירוש רש"י ז"ל, דאין צורך אלא כל שמשכימין ומעריבין בביהכנ"ס להיות מצוין שם בשעת התפלה די בכך, עכ"ל.

**שיעורי שמע
נוספים
בנושא 'בטל'**

**סדרת השיעורים
יסוד הרוח - דברים בטלים
מספר סדרה
בקול הלשון
81223**

עבודה

ז בלבביפדיה עבודת ה' בטל

כח ה'בטלה' המתגלה משורש ה'הבטה' על ה'בולט' • פגם הגאווה שבמעשה סדום ששורשו ב'עניינים רמות' • כח ההבטה דקלוקל המתגלה בסדום שהביא את הביטול - מהפכת סדום • שני סוגי הביטול - ביטול גמור של חורבן וביטול חלקי של צמצום • הביטול דתיקון המתגלה בהבטה לארץ בבחינת 'שח עיניים' • הביטול המתגלה בראיה למעלה לשורשו העליון • עומק הבטילות שבעצימת העיניים - העליה ממדרגת עין למדרגת 'אין' • השורש המתגלה בראשית הבריאה שמונח בעצם הוויית הנברא קיום וביטול • הקיום של כל דבר מצד גדרי נברא - מכח הראיה בלבד • הקיום שבהבטה והביטול של ההבטה - שניהם יחד הם עומק ההטבה של הבריאה • מתוך תפיסת הקיום וביטול שבנברא מתגלה אמיתת המצאו ית"ש שהוא קיים בעצם • שאלות לאחר השיעור

זז אוצר האותיות דברים בטלים

הקדמה כללית לעבודת בירור המידות האדם • שלשה מקומות של גילוי יסוד הרוח בגוף - ריאה, פה, חוטם • עיקר מידות יסוד הרוח מתגלה דרך הדיבור-פה • דיבור - הנהגה • חמשת חלקי הדיבור יז מהות דברים בטלים • דיבור שאינו בטל - מכח דיבורו של הקב"ה • שורש העליון לדברים בטלים • שורש כח התנועה שבבריאה - חשק הרוח התחתונה לרוח האלוקים • דברים בטלים - נפילת הרוח למדרגת שאר היסודות • מדרגה האמיתית של דברי תורה • מדרגת הדיבור האמיתית - לראות כל דבר בבריאה כדבר ה' • לשמוע הרצון - שורש הדיבור • תמצית בירור כח הדיבור

כד אוצר האותיות "ודברת כם" - 'בדברי תורה, ולא בדברי בטלים'

עסק התורה - דיבור שמצטרף לדבר ה' • מדרגת דיבור - לראות דבר ה' בכל דבר • מהות דברים בטלים • שורש הדיבור של האדם - משורש נשמתו בצירוף האותיות • היחס בין דברים לדיבורים של האדם - ממונו ודברי תורה של האדם • העשירות של משה ורבינו הקדוש בא מחלקם בדיבורי תורה • היחס בין דיבורים של האדם לדברים של האדם • שיחת חולין של תלמידי חכמים - גדרה ומהותה • מעט שיחת חולין של תלמיד חכם - הבא מדברי תורה של התלמיד חכם • לדבר דברי תורה ממקום פנימי בנפש • דברי תורה במדרגת 'דברים היוצאים מן הלב' • להכיר שהשתמשות בדברים בחייו הם לפי חלקי נשמתו • 'שיחת תלמיד חכם' - לדבר ממקום פנימי בתוכו • מה מדברים לפני המת - תליא אם הנפטר היה עם הארץ או תלמיד חכם

מחשבה

בלבביפדיה מחשבה בטל לז

שורש ב' גדרי ביטול • ביטול במדרגת נפש, זמן ומקום • ביטול בבחינת קין והבל • שורש הביטול
ביצירת האדם • ביטול בגדר עבד • ביטול במדרגת מתן תורה • מדרגת ביטול במגילה

סוגיות במחשבה בטל מח

רל"א שערים

צירוף ב-ט • ב-ל • ט-ל נא

קבלה

בלבביפדיה קבלה בטל נז

מילון ערכים בקבלה בטל סג

ארמית

מילון ערכים בארמית בטל - עשרה בטלנין סו

